Digitized in 2006
by
Thrinaina Informatics Ltd, Secunderabad, A.P., India.
(http://www.thrinaina.com)

From the original owned by
Sundarayya Vignana Kendram
and its partner Institutions

as part of the
British Library Endangered Archives Programme
supported by the
Lisbet Rausing Charitable Fund

Except for individual research purpose
any reproduction should be made with
written permission from the

Sundarayya Vignana Kendram,
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampally, Hyderabad - 500 044
Andhra Pradesh, India

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright laws of the United States (Title 17, United States Code) and of India (Copyright Act of 1957) govern the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material including foreign works under certain conditions. In addition, the United States extends protection to foreign works by means of various international conventions, bilateral agreements, and proclamations.

Under certain conditions specified in the laws, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that photocopy or reproduction is not to be used for any purpose other than private study, scholarship, or research. If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

These institutions reserve the right to refuse to accept a copy order if, in their judgment, fulfillment of the order would involve violation of the copyright laws of the United States or India.

గోపాలయ్య, F.T.S.T.

శుభదకామ కళాశాస్త్రము యుచితానుభవము

Madras, 1908.

Record no. 168

Gōpālayya, F.T.S.T.

Śubhadakāma Kaḷāśāstramu Yucitānubhavamu

Madras, 1908.

Record no. 168

SUNDARAYYA VIGNANA KENDRAM

1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampalli
Hyderabad – 500 044, Andhra Pradesh, India

Bibliographic Record Target

గోపాలయ్య, F.T.S.T.

శుభదకామ కళాశాస్త్రము యుచితానుభవము / F.T.S.T. గోపాలయ్యయను శాంతానందయోగిచే బరిష్కరింపబడి.- Madras : జీవరత్నాకర ముద్రాక్షరశాల, 1908.

104p. :(14) leaves of plates ; 21 cm.

Record no. 168

Gōpālayya, F.T.S.T.

Śubhadakāma Kaḷāśāstramu Yucitānubhavamu / F.T.S.T. Gōpālayyayanu Śāntānandayōgicē Bariṣkarimpabaḍi.- Madras : Jīvaratnākara Mudrākṣaraśāla, 1908.

104p. :(14) leaves of plates ; 21 cm.

Record no. 168

35 mm microfilm

Image placement: IA (IIA) IB IIB Date filming began:

[సా]రస్వత ని[కే]తనము

వేటపాలెం.

పుస్తకము పేరు [illegible]

గ్రంథకర్త [illegible]

పుస్తకము సంఖ్య [illegible]

15053

రాజారామ మోహనరాయ్ లైబ్రరీ ఫౌండేషన్

వారి గ్రాంటుతో బైండింగ్ చేయబడినది.

రామా బైండింగు వర్క్సు, రెడ్డిగారి మేడ వద్ద చీరాల.

శ్రీ

No 15055

శుభదకామకళాశాస్త్రము.

యుచితానుభవము

ఇది

F. T. S. T. గోపాలయ్యయను

శాంతానందయోగిచే

బరిష్కరింపబడి

సీ. రాజగోపాలుమొదలియారు

స్వకీయ

వరత్నాకర ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపబడినది.

Madras.

1908.

వెల రూ. 1-8-0.

ACC. NO. ....
CL. NO. ....
LANGUAGE ....
DATE

శ్రీరస్తు.

శ్రీ గజాననాయనమః.

శుభదకామకళాశాస్త్రము.

క. శ్రీకరవరశుభకరనీ
రాకనిరీక్షింపమేలురంజిలుచుండన్।
లోకమునమొదటివేల్పవు
నీకనిమ్రొక్కెదనునాథ శ్రీగుణనాథా॥

మహావిష్ణుస్తవము.

క. దురితముల జెఱచిశుభముల
బెఱిగింపం జేయునట్టి పేరోలగముం।
గరిగొనినిచ్చెడికేశవ
దరిజేర్తినవాడనన్ను దయగాంచుమిటన్॥

కథావివరము

ప్రథమాంకము.

ఉ. లోకములోనిజన్మములలోన నవర్త్యులుబుట్టమేలదౌ
వాకీసవాసులై వెలయవచ్చును హెచ్చగఖ్యాతిబట్టిబం।
దాకలుదాటిబోవనొక దారియుగాన్పడదయ్యయోగమున్
జేకొనిదాటవచ్చు గురుచెంతసమించగమోక్షగామినై॥

అదెట్లనగానొకనాడు చిత్రసేనగంధర్వుడను నామాంకితుడైన నటిశనసఖీజనంబులతో విమానారూఢుడై భూలోకముననరుగుదెంచి జలశృంగారంబుల గావించి రమ్యస్థలంబుగాన్పడక అలకాపురికిసమతమైన

అవంతిపురిచెంతంజేరి అందుఁగలనందవనంబుఁబ్రవేశించి అవంతీశునిచే నిర్మాణింపబడ్డ రమ్యతటాకంబున తనభార్యలతో విహరించునప్పుడు నచ్చోటికావశివాండ్రాచిత్రంబును తమరాజునకెఱిగింపవాడతి క్రోధోద్దీపితుండై భటులచే బిలపించెను. అప్పుడాగాంధర్వుడు చని తాను దేవలోకంబున యింద్రునిసభాస్థలమందున్న నటికుండని చెప్పినమాత్రంబున నారాజుగోపంబునణచి వారలనాదరించి ఓయీ చిత్రసేనుడా! నీవునాయందుకృపగలవాడై నొండుసహాయంబు చేయవలయునని ప్రార్థించగా వాడతిప్రీతుండై హేరాజా అజ్ఞైనావల్ల వలయువాటిని నాకొనగూడినమాత్రంబున సమకూడచేయువాడను. అనినవిని అవంతీశుడత్యానంద భరితుడై ఓయీ చిత్రసేనా దీర్ఘకాలంబున చతుర్విధోపాయంబులను చేబట్టి ధర్మపరిపాలనంబుగా రాజ్యభారంబుసలుపువాడ నాయంతఃసౌభాగ్యశుభదప్రదంబుల ననుభవించువారలు నెందుంగాన్పడద అట్లుండియు (అపుత్రస్యగతిర్నాస్తి)యను పురాణవచనమురీతి సంతానములేమి దుఃఖసాగరంబున మునిగియుఘ్నుండగు చున్నాడను, నాయిట్టి దౌర్భాగ్యం బేరికెంగలదే? ఈదుఃఖంబుమాన్పి నన్నుంగడతేర్చువారు గానందుచే నీవు దేవలోకంబునకరిగి అచ్చటుండు మహాత్ములచే సంతానంబు బడయువరంబొండు బడయజేయుమని ప్రార్థించిన నా చిత్రసేనుండు పకపకననవ్వి ఓరాజేంద్రా జక్కవలకవవిప్పువాని పదియారుకళలంబూనిన నొకమాని యౌవనంబున నివాసంబైయుండ గురుతుబట్టలేక నాతోమందలించెదవు, యిదియెంతటమాంద్యము సంధ్యాసమయము కాబోచున్నదిగాన నీవుత్వరితగతింజనివారి వరణారవిందంబులు శిరంబుననందుకొందువేని వారనుమతంబున నీవరంబుసంపూర్తిం బొందునని ముమ్మారుపలికి చిత్రసేనుడుభార్యా సమేతుండై విమానంబునెక్కి దేవలోకంబునుగదిసె తదనంతరంబ.

అవంతీశుండు కాంతిమతియగు తన భార్యంగూడి శుచులైదుకూలంబులంది ఫలభక్ష్యంబు పళ్లెరంబులంది భయభక్తి వినయపూర్వకంబులతో నమ్మౌనియున్న ప్రదేశంబుజేరి రేబగలు గాచియుండిరి.

అయిదవదినంబున నాముని కనులువిచ్చి మచ్చకంట్లు యెదురొచ్చియున్నారని యెంచి ఆదరించి సమీపంబుననుండ నియమించి మంచి కులతో మందహాసవదనుండై కుశలప్రశ్నంబులుజేసెను.

అప్పుడాఋషి యీపురీశుండని దెలిసి చాలా సంతోషించి వచ్చినకార్యంబరసి రాజుంగాంచి యిట్లనియె.

ఓయీ రాజా! యింతటి ముదిమిని సంతానంబుగోరి వచ్చినాడవు అయినను భగవదనుగ్రహంబుచే నీకొక సుపుత్రుండు గలుగుగాకయని వరంబొసంగినమాత్రంబున వారలతిసంతుష్టాంతరంగులై ఆశీర్వచనంబులుబొంది తమ గృహంబునుజేరిరి.

రాజపత్నియైన కాంతిమతి యీరైదుమాసంబులునిండి సంపూర్ణచంద్రకళాభరితుండగు సుపుత్రుంగనెను. యీ శుభవార్తవిన్న రాజు చాలా సంతోషించి శర్కర పూపాది ఫల భక్ష్యంబులు, హిరణ్యాది దానంబులు బ్రహ్మణాది జాతి పరంపరలుగా దానంబులుజేసి ముద్దార గౌరవంబున నప్పుత్రుంబెంచుచుండి ప్రద్యుమ్నుడని నామకరణంబుజేయించి పంచాబ్దంబులుగాగానే మౌనులచెంతంజేర్చిరి.

అంతనాముని వేదశాస్త్రాగమనియమ, ప్రాణయామ యధావిధులను గల్పించి చతుష్షష్టి కళావిద్యలదెలించి అష్టాంగ యోగధారణంబుల మొలిపించి పలువిద్యాది సామర్థ్యంబుల గఱపించి సాటిలేని మేటివలె విజృంభింపజేసెను.

ఇట్లుండ నొక్కనాడు ప్రద్యుమ్నుని తండ్రియైన అవంతీశుడు మారకదశంబొందెను. అప్పుడా చిన్నవాడు క్రమ్మన దహనాదికార్యంబులగు చితాకార్యంబులు సల్పి యెప్పటియట్ల మౌనిచెంతంజేరి యోగసష్టాపరుండైయుండెను.

నాసమయంబున ఆర్యావర్తప్రదేశంబున రథసప్తమితిథియందు సత్యలోకంబువిడిచి బ్రహ్మదేవుండచ్చోటికి అరుగుచున్నాడని తెలిసిన మౌని ఆర్యావర్తంబుచేరి తపంబుండెను. అప్పుడా బ్రహ్మదేవుండు మునిమూకల ప్రవేశించి వారివారికి వలయువరంబులొసంగి నీతనిచెంతంజేరి అతిరమ్యంబైన నొక పద్మమును చిత్రవర్ణగల నొక తృణమును వలమురియనదగు శంఖమును కురుచైన నొక హస్తియును యివినాలుగు నొక పెట్టెయలో నుంచి యీతనిచేతికిచ్చి నీయనుగ్రహంబున వృద్ధవించియున్న ప్రద్యుమ్నునికి

యువినాల్గున్న స్త్రీలుగావించి వానికి వివాహంబుజేయుమని ఆజ్ఞలిడి సత్య లోకంబేగెను.

అంతనమ్మునీశుడు ఆగ్రహంబున అందికొన్నశెట్టియును చంకనిడి శీఘ్రంబున పురంబుచేరి ఆశ్రమంబున బద్రపఱచి వుత్సాహంబుమీర వత్సలుం గాంచి ప్రద్యుమ్నా! అన్నవలకు ప్రభువైన ననవిలుకానినామంబు నీకైయుండ బొందుమల్లియలతావి నాఘ్రాణించుచు దండిగల పొదళ్లను నాడుచు తెమ్మెరలగూడుచు శృంగారవతుడై నీతండ్రియట్లు వివాహంబుగావించుకొని రాజ్యభారంబుబూని సంసారసుఖంబనుభవింపవలయు కావున నియమపరుడైన మంత్రి చేబూనియున్నరాజ్యంబు నీవందుకొనువని చెప్పినతక్షణంబె గురువాక్యపరిపాలనంబు చేయునట్టి సుగుణుండైన ప్రద్యుమ్నుండులేచి ప్రదక్షిణనమస్కారంబులుగావించి

క. నీసముఖమునిజసంపద
నీసమసమశాంతమెల్ల నిజమోత్తంబుల్।
నీసమ్మతమెట్టులైనను
నేసమ్మతిగొంటినార్య నెనరులునిడుమా॥

తే-గీ. పోయివచ్చెదరాజ్యంబుచేతబూని
ధర్మకర్మములరసి నేదయలుమించి।
మంచినీతులుగలమార్గ మరయబట్టి
జేసెదనురాజ్యభారంబుచెలిమితోను॥

అనిపలికి సాష్టాంగప్రణామంబు లాచరించి ఆశీర్వచనంబులుబొంది ముసలనుత్తరవుచొప్పున పురప్రవేశుండై రాజద్వారంబుంజన భటుసమూహంబులెదుర్కొని ఛత్రచామర సురటీలెగయ మంగళవాయిద్యంబులతో తదేవలక్షాబని నీతిమంతుండైన సుమంత్రుండును సామంతరాజులును, పురోహితులును, కట్టియంబులతో గొలువ నెదుర్కొనివచ్చి రాజపుత్రుంగాంచి

క. ఓరాజకుమారుడనే
నీతాకనుజూచిచూచి నెరుకలుదప్పన్।

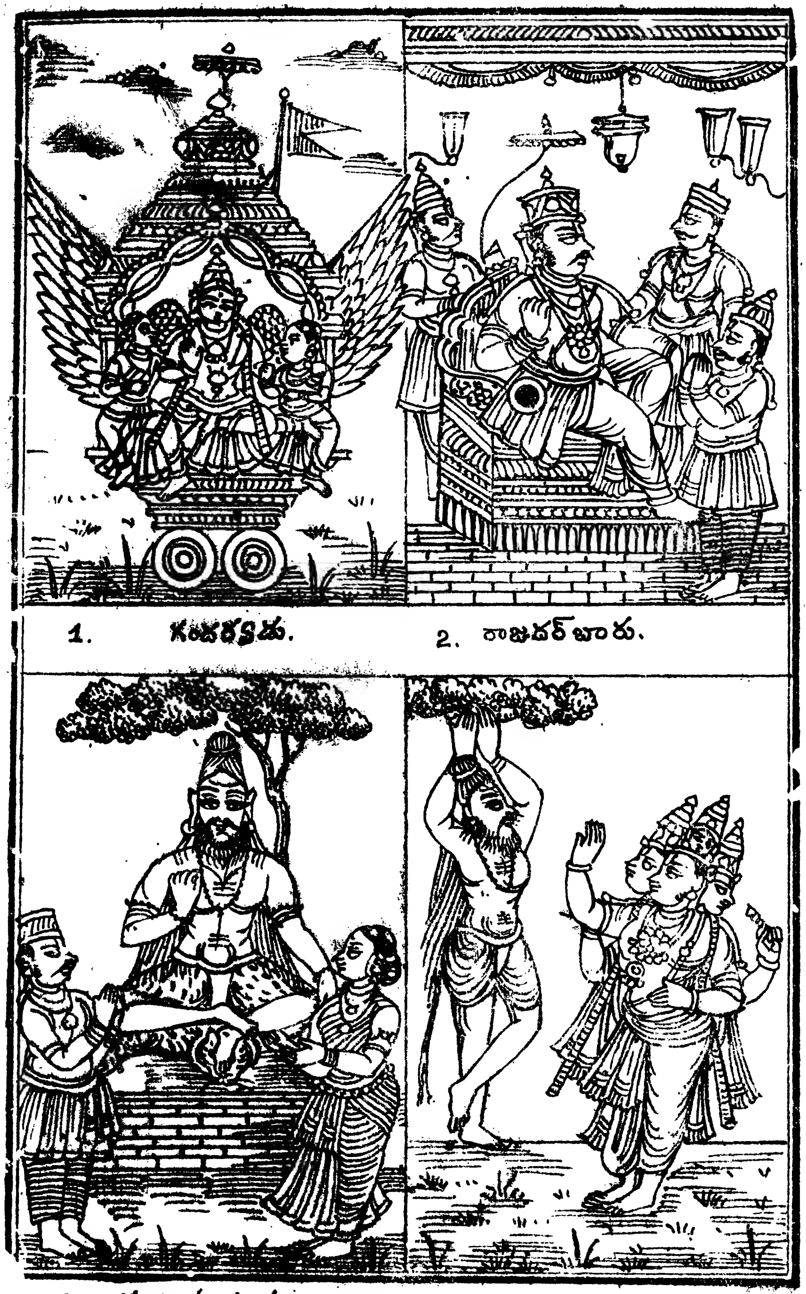

1. గంధర్వుడు. 2. రాజదర్బారు.

3. మునియాశ్రమం. 4. ముని త్రిశ్వాదుగుభిక్షితపస్సు.

(LITHO. MEENAKSHIAMMAH PRESS MYLAPORE. 1928.)

మారాడవలదుయికమరి
నీరాజ్యమునీదుసొమ్మనెరుగవెకృపతోఁ॥

అనిపల్కిన మంత్రివచనంబులువిని అత్యానందభరితుండై యుల్లమలర యుయ్యాలాడుచు మెల్లన యిట్లనియె

క. నీవాక్యముసత్యంబగు
నీవాడినయంతభాగ్యమేనెందుగనన్ ।
యేవారలింతనీతులు
దౌవారైయుండనగునె ధరణినిమంత్రీ॥

యనిబలుకుచు సింహాసనంబెక్కి రాజ్యభారంబందుకొని మనునీతి తప్పక (ఆత్మవత్సర్వభూతాని)యనునట్లు యెల్లప్రాణుల తనప్రాణమువలెనే చూచి (పరద్రవ్యాణిలోష్టవత్)అనునట్లు యితరులద్రవ్యమును మట్టిపెళ్లలుగా దలచి కృతజ్ఞతగలవాడై బ్రాహ్మణోత్తములకు యాగహోమకర్మాదిక్రమంబులకు వలయువస్తు ధనధాన్యంబుల సమృద్ధిగానొసంగుచు యెదుర్కొని వచ్చెడిశూరుల నుక్కడంచునట్టి పౌరుషంబులెగయు క్షత్రియులకు నుచితంబులగు శాస్త్రంబుల నియమంబులుతప్పక నడిపించుచు వాణిజ్యంబుల ద్రోహచింతనలేక వ్యవహారికంబుగా జేయుటయు జంటకోడెలుగట్టి పంటభూముల ధాన్యంబులు బంగారముపలె పండుచందంబున శూద్రులుక్రమముదప్పక సాగుపడి జేయుటయు నటవిటగాయకవైణిక భరతశాస్త్రజ్ఞ కళాపూర్ణులగు వేశ్యాజనంబులు పరివేష్టింపయింద్రుండు మాసమునకు ముమ్మారు వర్షంబులు గురుపింప అమరావతియో కైలాసంబో వైకుంఠమో యనునట్లు రేపగలను లేక నగరంబెల్ల శృంగారంబైయుండ ఆతింటనొకటి కప్పంబుచేబూని తప్పక రాజ్యంబుసల్పుచుండెను.

ప్రథమాంకము

సంపూర్ణము.

2. రెండవ అంకము.

పద్మమందుబుట్టిన శుభదజననము.

క. తమ్మినియెదుటంబిడుకొని
యమ్మునిచేతనుకృపీటమానందముతో।
సొమ్మసిలచల్లినంతనె
బొమ్మవలెకగదిసెయింతిసొలపెసగభువిక॥

ఒకదినసంబున శుభలగ్న శుభతార శుభయోగ శుభకరణ సంయోగంబులుచూచి మునీంద్రుండు నిజాశ్రమంబుననున్న పెట్టియనుదెరచి అందున్న పద్మమును చేతంబూని బంగరుగద్దియపైనుంచి కమండలంబునందున్న జలంబును చేబూని యాబ్రహ్మను ప్రార్థించి ప్రోక్షించినమాత్రంబున నాపద్మమునుండి

సీ. పెసలగింజలవ్రేళ్లుపెదవులుకెంపులై మిసమిసలాడెడుమెరుగుకరులు।
నిడివిజెప్పగలేనినిడుదచేరెడుకండ్లు నెలతనాసికనువ్వుబువ్వనగబోలు।
కరితొండమనుబాహుకనకకుంభంబులుకమనీయదేహశృంగారపెంపయలు।
నడుముపిడికెడిలోడల్ననటికంభంబులు నరుదుఫాలముచెంద్రునణగచేయు॥
నట్టిసుకుమారసవిహార సుందరాంగి
బుట్టినంతనెప్రద్యుమ్న పట్టమహిషి
యనగదగనొప్పెయమరులు మెచ్చుచుండ॥
మునివరేణ్యుడుమదిలోన మోదమంద॥

ఇట్లుద్భవించినపడుచును జూచితడబడి వాడలుమరచి ఆహా! యిది యేటి అందముయెందుగల దీచందము ప్రద్యుమ్ననికేతగుసొంతము యీచిన్నది పద్మమునందుపుట్టిన దానివల్ల తామరవంటి సువాసనగలిగి మోహనాంగియై మన్మథునిబాణమువలె విజృంభించియున్నయది హేబ్రహ్మమూర్తి నీవిచ్చిన ఫలంబుననాకోరెక సఫలంబయ్యె నాతపంబులీడేరె నావ్రతంబు సంపూర్తియయ్యె అనిశిరంబుపై కరంబుమోడ్చి బ్రహ్మనుధ్యానించి నమస్కరించి నాబిడకు శుభదయని నామకరణంబుసేయించి యేతక్షణంబున

5. పద్మిని జననం.
6. చిత్రిణీ జననం.
7. శంకిణీ జననం.
8. హస్తిని జననం.

రాజైయున్న ప్రద్యుమ్నమహారాజుచే యిద్దరు దాసీలరప్పించి తన పుత్రికయైన శుభదను వారలకొప్పగించి తన యాశ్రమంబుననే సురక్షితంబుగాగాపాడుచుండెను.

చిత్రతృణంబున బుట్టిన

కామవతి జననము.

ఇట్లుండ మరియొక సుభముహూర్తంబుగాన్పట్టి నెట్టవచని శెట్టియాదెరచి అట్టికేలున తృణంబుబట్టి గద్దియపై బెట్టి అట్టహాసంబుతో విఘ్నపట్టిందలచి కమండలజలంబు జేకొని ప్రోక్షించినతుణంబున చిత్రతృణంబునుండి

సీ॥ నునుగారు మోమునుయువిధ చెంచల నేత్రి నూగారుకనుబొమల్ నునుపుతీగ।
వలెనొప్పుచుండెమవనిత నాశికసంపు వడియసుడులనుగల్గివసుధకంఠి।
నడుముసన్నపుతీగనయనాశ్రములుసొంపు నవనిమెవ్వరికుండునడలతెంపు।
తే నవా తెరలింపు తేటగుసీగంధి తెలివిదప్పనియింతి తెరలడొంతి॥

యనుచుసురులునుపైనుండి యిరులుజల్ల
నీలిసొగసునకైనన్నైన వాడెపోధీరు డెలమి।
అవనిజన్మించెనేమొ ప్రద్యుమ్నుడింతిగూడి
నంతనిహలోకసాంబ్రాజ్య మందగలడు॥

ఇట్లు గగనంబునుండి దేవతలు స్తోత్రంబుజేయుచు పూలవర్షంబులుగురిపించుచు మందమందలై ఆహ్లాదంబునజూచుచు యుండుసమయంబున దండుకమండలదారుండైన యమ్మునిశ్రేష్టుండు యుల్లమలర మెల్లమెల్లన నప్పల్లవపాణినింగాంచి అమ్మా పూగొమ్మా రమ్మాయని జీరి ఆశీర్వదించి కామవతియని నామంబిడి మేతత్సమయంబున పురీశునిచే రాబడ్డ దాసీజనంబులదానిచెంతంజేర్చి నిజాశ్రమంబున సుఖంబుంజెందియుండె

శంఖమునందుబుట్టిన

కళావతి జననము.

ఇట్లుండ మరియొకదినంబున యోగకరణ శుభముహూర్తంబులంగని ప్రొద్దుతప్పక తెప్పునలేచి ముప్పిరియగుజడలవారి ఆపెట్టియంగని శంఖంబుచే బూని నిశ్శంకుడై పితామహునిదలంచి సుధాంతరంగం బుప్పతిల్ల చన్నీజలంబుల కమండలంబుడిది మెల్లన ప్రోక్షింప

సీ. కుళిశాయుధముఖాలుకొలిపించుపూబోణి కువలయంబునబుట్టెకు
దురు గాను। వలనొప్పయతిసన్నవనితగ్రొజన్మించె వలమురిశంఖంబు
వళులుగళము। అతివపొడవైయున్నసమ రెనునందంబు అంచితంబు
గసంధ్యఛాయగట్టె। పగడతీగనుపెదవిపడతిఘాలుమమున్న తో
న్నతంబైనట్టితొగరుగంధి॥

నడరెనిదిచూడచిత్రంబు నవనిలోన
అమరలోకంబుమరచితా నేగనేమొ
యనుచుసురలెల్లమదిలోన స్పృకుచుండ
ప్రబలెనాయింతిప్రద్యుమ్నకైనకాంతి॥

యని దేవతలు తమతమ నెలవులుదప్పి దిశలుమారి స్తోత్రంబులుమీరి యుండ నాసమయంబున మునీశ్వరుడు ఆనందభరితుడై దాని అందచాదంబులకు మెచ్చి మచ్చికతో కళావతియని నామంబిడి ప్రద్యుమ్ననిచేరాబడ్డ స్త్రీలను దాసీలుగాజేసి నిజాశ్రమంబున పాలించుచుండె.

హస్తియందుబుట్టిన

శాస్త్రిణీ జననము.

మరియొక శుభదినంబున సంతసముమీరి సరసిజాక్షునిపై సంకల్పంబూనిన నియమవ్రతుండగు మునీంద్రుడు పెట్టియందెరచి కురచమైన హస్తి

నిచేకొని సంతుష్టాంతరంగుండై పరమేష్ఠినితలచి కమండలజలంబున ప్రోక్షించినమాత్రమున.

సీ. సమపుష్టియధరోష్టిసంకల్పకృతజ్ఞాని సరసభాషణిచాలకురచదేహ।
ఇభరాజగమనియాయింతికంబువగంధి ఇరుకుసంపెగనాసియనఘదొంతి॥
నడలెఱుంగనినాతినడరెనీమరుకాంతి నరచేతినద్దంపునమరుసుదతి।
నఖముగేదంగులోనలినపూబంతులో నలినాక్షికుచములుకచముకురుచ॥

నైనయీయింతికెనలేదు చారుకాంతి
పొంతనముచూచిబ్రహ్మయు పొందజేసె।
సాధ్యుడగుప్రద్యుమ్న రాజుకనియో
ననుచుబల్కిరిదేవతల్ సాజెముగను॥

అని దేవతలమనంబుల పికటిల్ల యక్ష కిన్నర గరుడ గాంధర్వ విద్యాధరులు మెచ్చ మచ్చకండ్లతో విచ్చలవిడిం తమతమచోట్లం నరిగిరి.

అంతనమ్మునివరేణ్యుడు నాబిడినుగాంచి నత్యామోదంబున శాస్త్రిణి యని నామకరణంబుచేసి ప్రద్యుమ్ననిచే పంపబడ్డ దాసీజనంబుల చెంతంజేర్చి దినప్రవర్ధమానంబై పుత్రికలనలుగురినిన్ని దధిక్షీరఘృతపాయసాన్నంబులగు షడ్రసోపేతంబులదృప్తులంచేయుచు బహుజాగరూకుడై గారాపంబున పెంచుచుండె.

ఇట్లు కొంతకాలము గడచినతర్వాత నమ్మునియాలోచించి అక్కన్యలకు వివాహముచేయ నుద్యుక్తుండై ప్రద్యుమ్నుని రావించి కౌగలించి మోము మోమునజేర్చి ముద్దిడి ఆదరణతో యిట్లని బల్కందొడంగె.

క. వినుసౌభాగ్యసమేతుడు
మునునిజదారైకపరుడుముందుజన్మం
బునభార్యకుప్రీతియొన
ర్పనిమనుజుడునుభగతావిరహితంబొందు॥

కావున నీవు రాజ్యాచారంబు జేయుచునెడదాం పత్యంబులేకయుండుట న్యాయంబుగాదు యుచితబుద్ధిపరుండవైన నీకుజెప్పునదియేమున్నదియని యా నమ్మునింగాంచి ప్రద్యుమ్నుం డిట్లనియె.

సీ. ఏనుంగునంజలోనెల్ల సత్వంబుల యంజలునడగియట్లువోలె
రాజితక్షత్రధర్మమునకులోనయిన సర్వధర్మంబులుజనుముఖములు।
వేదంబులునుశుభవృత్తంబులునుదండ నీతిమానినజెడుభూతలంబు
సంస్కారరహితమైచాలహీనతబొందు నట్లైనప్రజలుజేటావహిల్లు॥

రాజులరసినసెమ్మదిబ్రతుకుగాన
రాజుసర్వోత్తముడుధర్మరాజుయందు।
రాజధర్మంబుకెకుఁడు రహానిగలడె
ధర్మదేవతయనవేతెధర్మమరయ॥

యనిబల్కిన మునీశుడు ప్రద్యుమ్నునింగాంచి వత్సా నీయిచ్చవచ్చినట్లు బల్కుట ధర్మంబుగాదు నీవుజెప్పెడి ధర్మాధర్మయుచితకార్యంబులైన రాజధర్మ నియమంబులు న్యాయంబైయుండయు మహిషిలేక రాజరికము మహిని కెక్కుఁడు పొందకయేయుండును బ్రహ్మచారివై రాజ్యపాలనంబుచేయుట పాడిగాదు నీకు వివాహంబునకుతగు యింతులులేరని దలచి బల్కుచున్నావేమొ నీకు తగుపాటిగా నాల్గువిధముల బ్రహ్మచేయఁబడ్డ నల్వురు(స్త్రీ)లున్నారు వారలతిసౌందర్య గుణశీలురలై ప్రబలియున్నవారలు గావున మారాడక వీరాపంబులు జేయక నావాక్యంబు పరిపాలనజేయుము శీఘ్రంబున ప్రయత్నించుమనిబల్క నమ్మని వార్తలంగీకరించి భయభక్తివినయ పూర్వకంబుగా స్వామీ మీరుచెప్పెడి యింతులగుణాతిశయంబుల మందలింపుమని ప్రార్థించెను.

క. పాతివ్రత్యముకలిగిన
నాతియనఁగదైవమనజనస్తుతవేరే।
యాతతధర్మార్థసుఖసు
ఖ్యాతులుసద్భార్యవలనఁగాదేకలుగుఁ॥

గీ. కరముదుఃఖపడినఁగానియొక్కింతసౌ
ఖ్యంబుధర్మగతియుఁగలుగఁదెందుఁ।
జూడనబలభర్తృశుశ్రూషఫలముసం
తతసుఖంబుగలదుధర్మవాదవు॥

౯. వివాహం.

౧౦. పద్మిని.

గోబ్రాహ్మణ దైవభక్తులందేలి పాతివ్రత్యముఁగల యింతులుగనుక నీ వెందులకు ఝుడియక పాణిగ్రహణము జేసికొందువేని ముముక్షుప్రడోచితంబులైన కార్యంబులు సమగూడి సుఖంబై యిహపరసాంమ్రాజ్యంబులు వొడయ చుందువు మరియు.

క. తనకులధర్మమువిడువక
మనుటపరమధర్మమంద్రుమాన్యులుచిత్తం।
బునఁగృపగలుగుటముఖ్యపు
పనసైరణవలయునఖిల భావములందుఁ॥

గీ. ఒప్పుకున్నసునాత్మకులోక్తకర్మ
మూర్ధ్వగతిజేర్చుఁబరకర్మమొప్పెనేని।
నార్యజనములుకిల్బిషమంద్రుదానఁ
గాననడుపుమునిజవంశకర్మమధిప॥

కులమునకు ధర్మంబుదేవలయు అట్టి ధర్మమాచరించునెడ తానతి జాగ్రతతో అంటియంటక భావాభావంబులుదెలిసి సంచరించవలయు అట్లుసంచరించుటకు మనంబొల్లకున్నను పెద్దవాండ్రు నిందింతురుగావున నేజెప్పెడివార్తలయందు బుద్ధియుంచి లోకమునకు మంచివాడైయుంపుము.

సీ. దానంబుసత్యంబుతపముయజ్ఞమునార్జవము గామలోభాదివర్జనంబు।గురు
జనశుశ్రూషక్రోధరాహిత్యంబు దమముసంతోషమధ్యయనసితతి। డాంభి
కత్వములేమిధైర్యంబుఁబొరయమి యనసూయయనహంక్రియాభియుక్తి।
తలఁపంగనాద్యమైతనరుధర్మమునెప్పు గొనియాటనాస్తికగోష్ఠిఁజనమి॥

గీ. శీలసంరక్షతీర్థసంసేవశౌచ
మఖిలభూతంబులందు దయార్ద్రుఁడగుట।
మితహితోక్తులు సంశ్రితమిత్రగుప్తి
యున్నియనుశిష్టచరితంబులనగలేదా॥

దానధర్మంబులును సత్యశౌచంబులును ద్రవ్యార్జనంబులును లోభత్వమును డాంభికత్వమును ధైర్యస్థైర్యంబులును అసూయమానాభిమానంబు

లనుగలిగి చరియించరాదని అభిమతంబుచూచిన నాకిట్టిపారిరుబ్ధంబు వాటిల్లుట యేదికారణంబో తెలియనైతి గావున మీయిచ్ఛవచ్చినట్లు నేచేయుకార్యంబు వలన వైకృత్యంబులు నిరాకరించునట్టి సదుపాయంబు జెప్పుమని వేడిన ప్రద్యుమ్నునకు మునీంద్రుండిట్లనియె.

క. తోలుదిగవిడచినాగము
లీలంబొలుచుమాడ్కి నగ్నలేపమదనలో॥
గీలుకొననీక వెలుఁగుని
రాలంబనబోధఘనుఁడు రాజవరేణ్యా॥

క. జ్ఞానంబునాశ్రయించిన
వానికి నేపనులఁగీడు వాటిల్లదు ప్ర॥
జ్ఞానరహితుండు గామా
నీనత మెయిఁగర్మసమితి త్రిప్పులజిక్కున్॥

ఓరీ ప్రద్యుమ్నా అతిబుద్ధిమంతుండైన నీకు జెప్పునది యేమున్నయది సర్పము తన శరీరమునయున్న కుబుసమును విడిచిపెట్టునట్లు నీవు సంసారమున జిక్కనను పామువలె అంటి అంటకయుందువేని జ్ఞానసంపూర్ణుండైన నిన్ను సంసారము బాధించదు అందుచే నీకేమియు చెడుగువాటిల్లదు కష్టంబులంబొందవు భయపడకుమని మందలించిన మునులవార్తలకు శిరసావహించియుండెను

3. మూడప అంకము.

వివాహమహోత్సవము.

క. రావించెను బ్రాహ్మణులను
భావించెను బంధుజనులపరమాన్నంబుల్॥
గావించివరుసక్రమమున
జీవంబై యుండబాగు జేసెను పెండ్లిన్॥

అంత శుభముహూర్తంబు నిశ్చయించి బ్రాహ్మణోత్తములరావించి, నేలల దేశాధీశులకు తెల్పించి సమస్త బంధుజనావళులు సప్పియుండునట

విటగాయకులునిండి నిబిడీకృతులైయుండ దాసీజనంబులు నాటపాటలుదేలుచుండ వందిమాగధులట్లు కవులు కైవారంబులు జెప్ప పౌరాణికులు శుభంబులుగప్ప వేదోక్తంబులుగా యగ్నియాగాది హోమకృత్యంబులతో నాగసన్నాయి భూరి కాహళ డమరు డిండిమ ఢంకాదిభేరిని నదంబులు బోరుమన జణజణ ధణధణయను ఘోషంబులతో పచ్చపందిళ్ళ తోరణంబులతో ప్రజ్వలించెడు స్ఫటికదీపంబులతో ఛత్రచామర సురటీలతో మకరికాపత్రములతో హారతులుగల ముత్తైదువులతో గుమిగూడియుండుసమయంబున మునీంద్రుండు సమస్తజనప్రసన్నంబుగా యెదుటంనిలువంబడి ప్రద్యుమ్నునిగాంచి యిట్లనియె.

ఉ. మేలిమిమాపుచాలప్రియ మేర్పడసొంపునగారవించునీ
మాలినిచాలగుర్తిడును మానవతీధవళాంబరంబుచే।
జాలినయింతిసుంతకను జాడలనీడలపద్మగంధినీ
కేలతగూడదానినిక కేలనుబట్టుమమాంధ్యమేటికిన్॥

ఓ ప్రద్యుమ్నమహారాజా యీ చిన్నదానిబట్టుటకు యేల యోచించెదవు పద్మగంధియనుదాని చేకొన జాగేల వేదికయందు దీని కాలుబట్ట వలసియున్నదని శంకించెదవో,

క. విదియప్రథమలమవసలా
ఖదితంబుగబుట్టు దాని కాలినివరుఁడా
వేదికలోబట్టుటసరి
కాదనిబల్కుదురు యింతికాదిట్లుభువిన్॥

ప్రథమ విదియ లమావాస్యలయందు బుట్టిన స్త్రీని పాణిగ్రహణము చేయుసమయములో వేదికమధ్యమున దాని కాలుబట్టవలసియున్నది గావున యీయింతి అట్లుబుట్టినదిగాదు దీని సుఖముగానే కోరుమనెను.

క. షష్ఠియుసప్తమిమొదలను
నష్టమితిథియందు నింతినలువొందినయా
దుష్టచరిత గాదిదినీ
కిష్టంబుగబొందగోరు మింకుంభశుచన్॥

షష్ఠ సప్తమి అష్టమిమొదలగు దుష్టనక్షత్రంబుల బుట్టినదిగాదు గావున నీయిష్టంబువచ్చినట్లు యీకుంభినీకుచను చేకొనుమనెను వెండియు రెండవ యింతియగు కామవతింజూపి యిట్లనియె.

ఉ. మోము ములుకెంత కెంజిగురు మోవియు రీవియు గాంచినంతనీ
వేమియుదోచకుందువుని వేశమునున్నది చిత్రబొమ్మనా।
కోమలిమధ్యమింతయగు కోపముకొంత చలింపనుండునీ
వేమనిమెంచవద్దుబలు తేనెలుగారుమృదూక్తభాషిణీ॥

చిత్రతృణంబునంబుట్టిన చిన్నదాని మన్ననతోనందుకొనుము నీకైన విందులొనర్చుముద్దియ.

క. పౌడవైయున్నదియిదిగో
శమమతెసన్నగిలికురులు నాతికనిడివై।
నడరునదియెట్టిచీరల
బడసిననుభకాంతశంక బడయకుమున్నృపా॥

శంఖమునందుబుట్టిన నీయింతిశుభాశుభంబుల కొనగూడి కుటుంబరక్షణేయనైవెలసిల్లు యింతిపై శంకించక చేకొనుము ఆనందంబునగొనుము శీఘ్రముగరమ్మనిబిలచి మరియు.

ఉ. అంగముదాచుచుండునదె నాతిబలిష్ఠశరీరియంచు వే
భంగులనెంచవద్దుపలుభంగుల వన్నెలచీరగట్టునా।
యంగనకుబ్జయంచుమతియానతిజేయక పెండ్లిగమ్మయా
జంగమవేషధారివిను చాలకృపంబొడజూచు వేడుకన్॥

హస్తియందుబుట్టిన నీచిన్నది మాంద్యమునుంగప్పి లజ్జాపరవశురాలైయున్నదనియెన్నక యతిప్రీతుండవై దాని వాకఱకేలంబట్టుకొనుమని యిట్లు నల్వురుస్త్రీలను ఒప్పచెప్పి పెండ్లిపీటపైనునిచి ఏకకాలంబున నలుగురికిన్ని మాంగల్యధారణంబుగావించి బంధుమిత్రాదులకు తాంబూలాది పుష్పచందనంబులిచ్చి భోజనంబులుగావించి హిరణ్యంబుల గోదానంబులుచేసీవస్త్రంబులిచ్చి దేవసమూహ మట్లు విడంభించియుండిరి యిట్లు అయిదుదివసంబుల యినతర్వాత వారువారు తమతమనివాసంబులకు జనిరి.

13. హస్తిని.

14. పద్మిని - మగడు.

15. చిత్తిణి - మగడు.

16. శంకిని - మగడు.

4. నాల్గవ అంకము.

అట్లుచనినతర్వాత ప్రద్యుమ్నుండు మునింగాంచి యిట్లనియె. స్వామీ యేమియు నెరుగని నాకు యింతులనిచ్చితిరి నేనాయాతిథులయం దుపవాసంబుండువాడు గావున నాదుపవాసనియమంబులు దప్పకయుండునట్లు జెప్పవలయునని ప్రార్థించిన గురుండిట్లనియె.

విదియ.

క. బంగరుకలశముచేకొని
పొంగుచుప్రద్యుమ్ననీవు పొలుపుగజపముల్ ।
రంగుగ జేయుచు చెక్కిలె
సంగగకనులద్దికొనుము సంకల్పముతోన్ ॥

ఓరీ ప్రద్యుమ్నా విదియదివసంబున మందహాసవదనుండవై పుష్పాంజలిమొదలగు దూపదీప నైవేద్యంబులతో శ్రీమహాదేవినిదలంచి ధ్యానించినతర్వాత బంగారుకలశము చేతబట్టుకొని నీచేతులచే చెక్కిలియంటి కనులద్దికొనుము ఆ తిథిఫలంబు వృథాపోనీయదు బుద్ధిమంతుడవైయుండుము.

తదియ.

క. స్నానముసంధ్యయుజపమును
మానక జేయుచునుచాలమర్యాదుడవై ।
యూనునదిమిహృదయమునెల
కూనయుబడునట్లుగాను గోరుముకోర్కెల్ ॥

ఓరీ ప్రద్యుమ్నా నీవు తదియదినంబున ముదముమీర కాంతయగు నాదేవినిపూజించి హృదయమధ్యంబున వెన్నెలకూనబడునట్లు జేసితివేని దృప్తుండవయ్యెదవు.

చవితి.

క. కరతలముతొడలనిడికొని
వెరుపెంతయులేకచాలవేడ్కలుమీరన్ ।

దరికొనుము ముక్తకాంతను
సరిన్యాసముకరముఁజూడుసంతోషముతోన॥

ఓరీ ప్రష్యమాన చవతియందు నీవు యేకాంతచిత్తుండవై చిన్మయా రూపిణియైన కాంతనుగూడి స్మరించునప్పుడు తొడలపై కరతలములుంచి నఖముగల వ్రేళ్ళకొనలను యెంచీ మనసాలగించి స్మరింపుము నీమ్మదిగానెదవు.

పంచమి.

క. పంచమిసతిసంచయములు
వంచనగాపూజచేయవలదుసుఖాత్మా।
వుంచివరమయూరహస్తము
మించగకలశంబునుంచి మేటిమిగొనుమా॥

ఓరీ పంచమితిథియందు నీవు దేవిందలంచి చూపుడువ్రేలు పెద్ద వ్రేలు రెంటెనింజేర్చి నుపదేశహస్తంబువలె బంగరుకలశంబుపైబెట్టి స్మరించితివేని మేలిమిబొందగలవు.

షష్ఠి

గీ. అఘరమాడమంచి ఆనందములుగూడ
కొదమభక్తిమీరకోర్కెదీర।
షష్ఠియందునీవుషడాధారములఁజూడు
నగముఁగనుము మేరుఁలూరులుండు॥

షష్ఠియందునీవు షడాధారసూత్రంబులందుకొని మేరు నగమున్నిడుకొనియున్న నద్దేవినిధ్యానించితివేని వలయుకోర్కెలు సమకూడజేయుంగాన ముక్తకాంతంగాంచుము,

సప్తమి.

గీ. జన్మభూమి తాకిజపముసల్పినపిదప
రొమ్ముతాకినిలువయెదుటనిలుచు।

అదియునీవుగూడిఆనందమొందగా
ముక్తికేమిశంశమొందవలదు॥

నీవు సప్తమిదినంబున జపముచేయుటకు మునుపు భూమినితాకి కూర్చుండిజపముచేసి పూర్తియైనవెనుక రొమ్మునుతాకితివేని నద్దేవియెదురొకానీకోర్కెలు సంపూర్తిజేయును.

అష్ఠమి.

గీ. దొండపండునుగరచినూతినీళ్ళనుద్రాగి
నిండుమదముతోడనెనసియుండ।
అష్టకష్టంబులు అంటదుజెందదు
అష్టమీఫలంబునకుకాంతముక్తి॥

అష్టమీతిథియందు దొండపండుగఱచి నూతినీళ్ళుద్రాగి నద్దేవినిఁబూజించితివేని కష్టంబులు యేఁయువాటిల్లదు.

నవమి.

గీ. మేరువున్నచోటమేలిమిగాజూడు
మేరుశిఖరమంటిమెరయవలయు।
అమృతపానవపుడుమఱ్ఱునఁధరలోన
నాభినూబిరిబట్టి నవనినాదా॥

నవమితిథియందు మేరువున్నచోటశేరి శిఖరంబుబట్టుకొని „నాభిప్రదేశంబున యూబిరినిలిపి అమృతపానముజేసితివేని నాకాంత నీసొంతమై వెలయుచుండును.

దశమి.

గీ. నుదటధ్యానముంచి మెడయున్నతముజేసి
వీపురొమ్ముచాలవిరివిజేసి।
గడిదిపిరుదులంటుధరపైనిగూర్చుండి
శేవిగాంచవలయుఁడేటగాను॥

దశమియందు విరహులు భూమినంటగూర్చుండి వీపు రొమ్ము దిటవుప రచి ఫాలమున ధ్యానంబునిలిపి జపముసల్పితివేని ముక్తశీల నిన్నువదలక రక్షించును.

ఏకాదశి.

క. నవ్వుచునమృతముగ్రోలుచు
బువ్వులుచేబట్టిమేనుపులకాంకితమై।
నవ్వుకొనిదేవినెనయగ
యెవ్వగనీచెంతనిలుచు యేకాదశిగా॥

చిరునవ్వులెగయ పలుకరించుక దేవీ రమ్మాయని ముమ్మారు బిలచి ఊర్ధ్వస్థానంబున నమృతంబుచే గ్రోలుచు పువ్వులుచల్లి ఆరాధించినయేకాదశియందు ముక్తకాంత ఆయుక్తంబై వచ్చును.

ద్వాదశి.

క. గోముఖముద్రనుచేకొని
నీమముతో దవడలంది నెరుకయుమీరన్।
కామినిముక్తియుగోరుము
ఈమహిం నీసాటిగాదా యెరుగవెమదిలోన్॥

గోముఖముద్రనుబట్టుకొని యుచితాసనుండై గండభాగంబులు జ్వలింప నిండుమనంబుతో కొంతబట్టితివేని సద్దేవి నీకంటిచూపులన్నిలచు నిన్ను పాలించుచుండును.

త్రయోదశి.

క. కళరవముకంఠనాధము
పొలుపెసగగజేసి మేరుపుణికింపగనా।
నలినాక్షియమృతభాండము
చలియింపగనిమ్ముదాని సంకల్పముతోన్॥

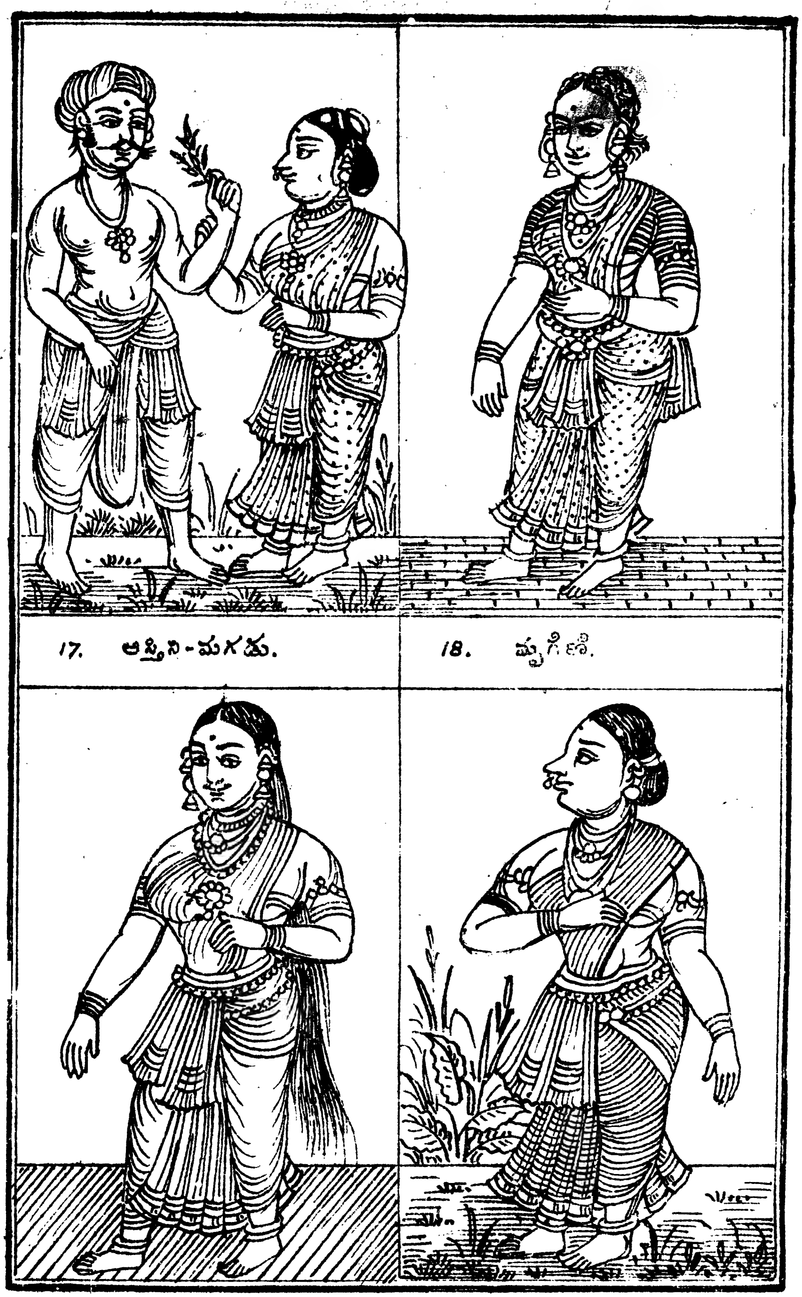

17. అశ్విని-మగడు.
18. మృగిణి.
19. తురగిణి.
20. వారణావతి.

నీవు పూజించినప్పుడు ఘంటారవమునకు బదులుగా కంఠధ్వనిని గుణ ధ్వనిజేసి మేరుస్థానంబున నిలచి సంకల్పముజేయగా నద్దేవి నీకు నమృతము నునిచ్చి చిరాయువుగాజేయును.

చతుర్థశి.

క. కనుదవడలమునుముద్రలు
పనుపడనిలుపుచును చూపుపాటింపుచునీ।
యేనుగుతొండమువలెనీ
వునజేతులుచేర్చమంచిపూజన్నృపాలా॥

చతుర్థశియందు యేనుగుతొండమువలెయుండు నీ బాహువులను నీవు వెనుకజేర్చి కన్నులయందును దవడలయందును ముద్రలుబెట్టి తదేకధ్యానంబున నిలుచుంటివేని నద్దేవియానందించి నిన్నేనుగొనని వరంబు లిచ్చును.

పౌర్ణమావాస్య.

గీ. నగముచోటునిలచి నలినాక్షిబొడజూచి
వగలమోసబోకవన్నెకాక।
నిగనిగబాడెడు నీలబొమ్మనుజూడు
నగవుబుట్టుమతిలో రతినిగూడు॥

పౌర్ణమావాస్యలయందు ఓరీప్రద్యుమ్నా పండువెన్నెలలో దిరుగుచున్న నద్దేవికి సూర్యుండొకకన్నెయును చంద్రుండొకకన్నెయుండి వెలుగుచుండు దానిగాంచిభయమునొందక దానిపొందితివేని ముక్తికి మరొకమార్గంబనావశ్యంబైయుండును యిదినిజంబు అతిజాగరూకుడై యుండుము అనిబలికిన వచనంబులువిని రాజపుత్రుండతి జాగ్రతతో రాజ్యభారంబు సల్పుచు నల్వురుస్త్రీలకు నాల్గుమేడలుగట్టించి వారివారల నందందునునిచి వలయు చీనిచీనాంబరభూషణంబులు యిప్పించి వస్తువాజీలుగల్పించి సుఖంబుండ.

5. అయిదవ అంకము.

క. శుభయోగములనుగూడిన
శుభదినములయందు స్త్రీలు శుభవతులౌటన్।
శుభప్రదముగాఁగఁ జేసెను
శుభకాంతలు చెంతఁ జేరి శుభములు పలుకన్॥

ఇట్లు శుభయోగకరణంబులు గూడిన శుభముహూర్తమంటు సాఖిడలు నల్వురు ఋతుపక్వలుగలవారైరని విన్నమాత్రంబున రాజగు ప్రద్యుమ్నుడు బ్రాహ్మణస్త్రీలరావించి వారికి వలయుసామగ్రులు దెప్పించి మంగళవాద్యములతో స్నానముజేయించి శుభములగు పాటలుపాడించి ముత్తైదువులు ఆశీర్వదింప బంధుజనములు నిండియుండ రజోశుభంబుగావించిరి.

క. తనతల్లికాంతిమతియు
వానర కోడండ్రఁగాంచి వొప్పుగనీతుల్।
నెనయం సుభదము జేయఁగ
వినసింపులుపుట్టెవారి కెరుకయుపుట్టన్॥

ఆసమయంబున ప్రద్యుమ్నుని తల్లియైన కాంతిమతి తనకోడండ్రైన నల్వురినిగాంచి ఆలింగనము జేసి ముద్దాడి చెంగటంగూర్చుండబెట్టుకొని మంచి నీతులు గఱపింపందొడంగెను.

పతివ్రతాలక్షణము.

సీ. తనరుపోనిన మనోవాక్కాయకంబుల ధవుని దైవముగాఁగదలుపవలయు।
ప్రత్యుత్తరంబీక పనియేమి జెప్పిన చెవిజేర్చి వేగంబె జేయవలయు।
అత్తమామలచాటునాప్తభృత్యులయెడ మాయాప్రచారంబు మానవలయు।
ప్రతివాసరంబు శోభనసిద్ధికైనిల యంబుగోమయమున నలకవలయు।
మెప్పుతుతనుజూచు మనోవిభుడెందువచ్చి
యనుచు నిర్మలమైన దేహంబుదనర।

పెనిమిటికిష్టమైనభోజనపదార్థ
చయముకడుభక్తితోడ నొసఁగవలయు.

పతివ్రతమైన స్త్రీ త్రికరణశుద్ధిగా పురుషుణ్ణి దేవుణ్ణిగా దలచడమున్ను పురుషుడు తేపని చెప్పినా మారాడకుండా విన్నదై ఆపని శీఘ్రముగా జేయడమున్ను అత్త మామ యిష్టులైన పనివాండ్లు వీరియందు కపటములేక యుండడమున్ను ప్రతిదినమున్ను శుభముకొరకు యిల్లు అలకడమున్ను పురుషుడువచ్చి తననెప్పుడుచూచునోయని పరిశుద్ధమైన దేహముతో నొప్పియుండడమున్ను పురుషునికిష్టమైన భోజనపదార్థములను శ్రద్ధతో చేయడమున్ను కలస్త్రీ యుండవలయును.

శా. పువ్వుందోటలవృక్షవాటికలలో భూశాఖభాండావళుల్।
గావింపన్ వలయున్ విదూషకనటక్రాంతాంగనాభిక్షుకీన్।
దైవజ్ఞిన్ వ్యభిచారిణిన్ వివిధమంత్రప్రక్రియాయోగినీ।
భావస్త్రీసహభాషణంబులు నసద్భావంబు సద్భార్యకున్॥

పతివ్రతయైన స్త్రీ పువ్వుదోటలయందున్ను వృక్షవాటికలయందున్ను గల వస్తువులను పెనిమిటికియిస్తున్న విటనట విదూషకుల సహవాసముగల స్త్రీలు భిక్షుకు గురిచెప్పే స్త్రీ వ్యభిచారిణి మంత్రతంత్రములుగల స్త్రీ యోగిని వీరు మొదలైన స్త్రీలయొక్క సహవాసములేక ప్రవర్తించవలెను.

సీ. విభుడువచ్చినరాకవిని వేగమెదురుగా నింటివాకిటతా నేగవలయు।
పతి దెచ్చి పట్టిలేపాటిసంగ్రహమైన నదిలోనికనిగొంచునరుగవలయు।
కాంతునిచరణముల్ గడిగిపీఠము బెట్టి యనుమతిగృహకృత్యమరుగవలయు।
నతిరహస్యములైన నాదాయవ్యయములు దెలియంగ పతికిబోధింపవలయు
పురుషుననుమతి లేకను బుట్టినింటి
కొకకైన బోవుటయును దానుడుగవలయు।
వ్రతములును దానములును దైవతలపూజ
లధిపునానతి లేక జేయంగవలదు॥

పెనిమిటిరాకవిని తలవాకిటికి యెదురుగాపోవడమున్ను పెనిమిటి దెచ్చిన పదార్థములు అందుకొని లోపలికి తీసుకొనిపోవడమున్ను పెనిమిటి కాళ్ళుగడిగి పీటబెట్టి అతనిసమ్మతిచేత యింటిపనులుచూడడమున్ను పెనిమిటికి అతిగోప్యములైన ఆదాయవ్రయములను దెలిసేటట్టు యింటినడపడి తెలియజెయ్యడమున్ను పెనిమిటివుత్తరవులేక పుట్టినింటికివొంటిగా పోకయుండడమున్ను పెనిమిటి ఆజ్ఞలేక వ్రతము దానము దేవపూజమొదలైనవి చేయకయుండడము మొదలైనసద్గుణము గలిగిప్రవర్తించవలెను.

క. ఆయంబుకొలది దెలియక
సేయంగావలదువ్రయముసీమంతినికిన్।
సేయంగవలయునేనియు
నాయర్థమునందు పాదమైననొప్పన్॥

పతివ్రతయైన స్త్రీపురుషుని ఆదాయములు దెలియక వ్రయము చేయకూడదు చేయవలసియుంటే ఆయొక్క ఆదాయములో నాలిగింటిలో నొకభాగము శెలవుజేయవచ్చును.

మ॥ కసువున్గట్టెలునూకయున్నుముకయం గారంబునుంభస్మము।
న్మసలంచాయకజేర్చిదాసులకు కర్మవ్యాప్తిపాలించిదు।
ర్వ్యసనంబుల్జనజేసిభర్తవిడువన్ వస్త్రాదిసంరక్షయై।
బిసబాహామణిమన్నవందనవు సద్భృత్యావళిన్శుద్ధిన్నై॥

కసువు కట్టెలు నూకలు ఉముక నిప్పు బూడిదఇవిపారవేయక దాచడము భృత్యులకు పనిపాటలుచెప్పి తగినట్టు పరిపాలనముచేయడము పురుషుడు కట్టివిడిచిన ధోవతులు సంరక్షించడము మొదలైన సద్గుణములు గలిగి పతివ్రతప్రవర్తించవలెను.

ప్రతివ్రతపుట్టింట వున్నసమయమందు పెనిమిటియొక్క రాకవిని అలంకరించుకొని చెలికత్తెలుతానున్ను పెనిమిటియెదురుగుండా వెళ్ళిమంగళహారతియ్యవలెను.

21. మృగిణి శశి.

22. శశి తురగిణి.

23. శశి హారిణావతి.

24. తురగిణి, వృషగుడు.

క. పరదేశమునకు నాథుం
డరిగినతత్క్షేమవార్తలరయుచునర్యో।
వెరపువ్రతములు దైవత
పరిచర్యలుచేయవలయు పతిమేల్కోరకన్॥

పెనిమిటితరదేశములకు బోయియున్నప్పుడు అతని క్షేమవార్తలు తెలుసుకొంటున్న అతని మేలుకోరకు వ్రతములుమొధలైన దేవతాపరిచర్యలుజేయుచున్న పతివ్రత ప్రవర్తించవలెను.

సీ. పెనిమిటిపెక్కండ్రవనితలగైగొన్న సమ్మతినవర్తనసలుపవలయు।
రమణుడేగతినపరాధంబుజేసిన నేగ్గొనర్పక క్షమియింపవలయు।
ఏకాంతమునప్రియుడిచ్ఛగించినతన సురతనైపుణ్యంబుజూపవలయు।
సఖులతోవానగూడిసవతిగోచరమైన కోపంబుమాకైగొనగవలయు।

నెట్టిసతికిని పైనిందబుట్టెనేని
నోర్చిపలుమారుదడవకనుండవలయు।
వనవిహారంబులనుమనోవాంఛితార్థ
దానములప్రియునినిత్యముదనుపవలయు॥

పెనిమిటి అనేక స్త్రీలతో సాంగత్యముచేసినప్పటికిన్ని సహించడమున్ను పెనిమిటి యేమి అపరాధముచేసినప్పటికిన్ని తప్పులెంచక ఓర్పుగలిగియుండడమున్ను పెనిమిటి రహస్యమునుగోరితే అప్పుడు తన రతియొక్క నేర్పును జూపడమున్ను పెనిమిటి సాంగత్యముచేసిన సవతినిజూచి కోపముజేయక గ్రహించడమున్ను యేస్త్రీమీద నిందగలిగినా ఓర్చి ఆనిందను మాటిమాటికి తాను యెంచకయుండడమున్ను వనవిహారములయందు కోరినవాటినివ్వడము మొదలైనవాటిచేత పెనిమిటిని నిత్యమున్ను సంతోషపెట్టడము మొదలైన సద్గుణములచేత పతివ్రత ప్రవర్తింపవలెను.

క. ఇభరాజగమనలిట్టుల
శుభములుబూనిచాలశుచిమైయుండన్।
నభమునగలవారలందరు
విభవంబుగమెచ్చుచుండ్రు వేడ్కలమీరన్॥

6. షష్ఠ్యాంకము.

క. శుభవారము శుభయోగము
శుభకరణములందునిం దిశుభగ్నములన్
సభ మెచ్చగ బ్రాహ్మణులచె
విభవంబుగనం చెనాత్మ వేడ్కలుమీరన్॥

క. అందికొని శుభదినంబున
విందులుగావించిబంధువెల్లడిగొనగా।
పొందుగఫలదానముతా
నొందును నాల్గింతులవనియొప్పగకృపతోన్॥

ఇట్లు శుభముహూర్తంబుదెలిసి బంధుమిత్రజనంబులతో విందులారగించి వారివారలకు సంతృప్తులుగా జేసి పచ్చకట్టెంట పళ్లెరంబుల ఫలహారంబులను మంచి ఫలంబులను తాంబూలాది పుష్పంబులను స్రక్చందనాగరు ధూపంబులను అత్తరు పునుగు జవ్వాదులు పన్నీరు మన్నీరుగాచల్లియున్న తావులనుగూడిన సమయంబున ఫలదానంబుచేయించుకొని దినక్రమంబున నల్వురితో సుఖాంతరంగుండై క్రీడాలాపంబుసల్పుచుండెను. ఇట్లు కొంతకాలము కాగానే పుత్రసంతానములేమిని శుభద చింతించి! ప్రాణనాథా నాకొక పుత్రుండులేనందున చాలా దుఃఖంబువొడయుచున్నది యని పల్కిన యింతిం గాంచి భయపడకుము సంతానంబుగలుగునట్టి కృపావేశుండైన మునీశుండుండ యోచింపనేలయని తన భార్యనైన శుభదచే శెలవందికొని మునీంద్రులచెంతజేరి ప్రదక్షిణ నమస్కారంబులుజేసి సమీపమున గూర్చుండి యిట్లనియె.

క. సంతానములేమినిసతి
సంతాపముఁబొందమీకుసమ్మతిగదటో।
మంతాత్ములుబొగడగశ్రీ
మంతుండగుపుత్రునిమ్ముమానుషవర్యా॥

యని యడిగినమాత్రంబున నమ్మునీంద్రుండు చాలాసంతోషించి రాజేంద్రా లోకంబున లౌకికంబులైన వ్యవహారంబులలో ప్రవేశించునప్పుడు వాటికివలయు అంగంబులెల్ల సుఖంబునయుండవలయు కాలమాన ప్రవర్తకంబుల గుర్తెరుంగవలయు గావున నేజెప్పుడెమార్గంబున [illegible]రించితివేని సుపుత్రుండును యతి నీతిమంతుండును ధైర్యస్థైర్య సాహసుండును భుజబల పరాక్రముండును అతిశీలుండును ధనికుండును పరమభక్త పావనుండును నగు పుత్రుండుగలుగును అదెట్లనగా

సీ. పంకజాసనయోగబలమునుజేబూని పాండిత్యదైవనింపగనుబుద్ధి।
నాభితొడలు గాంచినదుమనుగుదికాలు నడతింపపూరించుచంద్రకళలు।
యిరుమూపుకుంభించిసుప్రత్యయోగియై చరియింపనాకజామసంతసమున
నినుబూదిజేవియైనిలుచునునీవుందు నిర్మలాత్ముడవయ్యునెగడికొనుము॥

దానికృపచేతనేలకొన్నధరణియెల్ల।
మెల్లమెల్లనవర్ధిలిమెలగినట్లు।
పుత్రభాగ్యంబుపొందుపూబోడియపుడు
తెల్వినరచేతగోనుమయ్యాజేటగాను॥

ఓశీ ప్రద్యుమ్నా నీవు సంధ్యాసమయంబున ఆహారంబులబూని తాంబూలాది పుష్పచందనంబుల లందికొని ఉత్సాహపరుండై యేకాంత గృహంబుజేరి భూమిపై పిరుదులంట బొడ్డు తొడలునడుమ గుదికాలుబెట్టి సంప్రత్యయోగమను పంకజాసనయోగమున చంద్రకళలంటి కుంభించి నోక ఝాము వ్రతముసల్పితివేని ముక్తకాంతనినుమెచ్చి మచ్చికతో పుత్రదానం బిచ్చును అప్పుడుశుభదమైన నీభార్యసుపుత్రుంగనును.

అనిచెప్పినవిని రాజటియానందంబున శీఘ్రముగా గృహంబుజేరి స్నానసంధ్యలుజేసి మునీశులుజెప్పినట్లు వ్రతమాచరించి ప్రథమభార్యయైన శుభదనుగూడియుండెను.

అప్పుడాశుభద దశమాసంబులునిండి సుపుత్రునిగనెను వానికిసులక్షణుండని నామంబిడి గారాపంబున బెంచుచుండిరి.

ఈశుభవార్తలువిన్న కామవతి అత్యామోదంబున తనపతిరాకకె దురుజూచి వచ్చినతోడనే రాజుంగాంచి నమస్కరించి తాంబూలాదులిచ్చి వుత్సాహంబుజేసి భర్తంగాంచి యిట్లనియె.

క. పుత్రులులేనినిలోకము
శత్రువులన్నెంచగలరు సహజగుణంబే।
పుత్రులుగలిగినయింతిని
నేత్రోత్సాహంబుగాంచ నెన్నరుభువిన్॥

ఓప్రాణనాథా శుభప్రదమైన సుందరాంగికి పుత్రుండుగలిగినాడని యసూయచే నేను మిమ్ములప్రార్థించలేదు నాకనియొక పుత్రుండుగలిగియుండే యాపుత్రునిచే విముక్తురాలై గతిగానవచ్చునని దలచి ప్రార్థించెదను గావున నాకోర్కెలీడేర్చుమని కరంబులు మోడ్చి ప్రార్థించిన యంతచిత్రకృత్యంబునబుట్టిన కామవతియగు రెండవభార్యనుగాంచి ఆదరించి అట్లేకానిమ్మని తనగురుండైన మహాఋషిచెంతంజేరి యిట్లనియె.

క. రెండవసతిసంతానము
దండిగనడిగోరుచున్న దయజేయవలెన్।
నిండుముదంబున మ్రొక్కెద
పండుగనాకార్యమెల్ల పక్వముగాగన్॥

అనిబల్కిన రాజపుత్రుంగాంచి మునీంద్రుడు అత్యామోదంబున యిట్లనియె.

సీ. నాగయోగముచేతనయమొప్పగానీవు నోసలు నెరులుకన్ను నడుమజూడు।
చంద్రకళలనుబాగుసమముగా నాఘ్రాణించి చెలిమితో కుంభించి చెంగవలయు।
విదియచవితిపంచమష్టమితిథులందు వరుసగాదశమిద్వాదశివ్రతము।
యొకఝాముయోగంబునొనరసల్పినయంత నిగనిగలాడుచున్నెనయుకాంత॥

గానసీవతిచోద్యంబుగ్రందుకొనగ
మానసముమీరెయాకాంతమానపతియు॥

దానమొసగునుసంతానధనముచాల
బడయుచుందువుభాగ్యంబుయోగమందు॥

ఓరీ ప్రద్యుమ్నా నీవుభోజనంబుచేసి తాంబూలాది చందనపుష్పంబు లలంకరించుకొని నిజమానసుడై నోసలు నెరులు నురుకునట్లు కండ్లుజేర్చి నడుమ నిలిచి నాగమనేవ్రతముబూనినొక ఝామునిశ్చలుండై యుండువేని పైజెప్పిన తిథులవ్రతఫలంబు లూరకపోనీక వర్తించు నీకుముక్తికాంత యెదుటనిలువం బడినీవు కోరినయట్లు పుత్రదానంబిచ్చును గావున శీఘ్రమున చనియట్లొనర్చు మనెను.

అంతనారాజపుత్రుండు శీఘ్రంబునజని మహామునులు చెప్పినట్లే తన రెండవభార్య యింటంజని వ్రతంబులుబూనిన మాత్రంబున యద్దేవిసుప్రసన్నంబై సుపుత్రదానంబిడెను యేతత్క్షణంబున కామవతి నొకసుపుత్రుంగనెను నాశిశువునకు సుభద్రుండని నామంబిడి దినదినంబున కభివృద్ధిజేయుచు నుంచుచుండెను.

ఈశుభవార్తలు విన్నమూడవభార్యయగు కళావతి తనభర్తయగు ప్రద్యుమ్నమహారాజురాక నెదురుకొని నిరీక్షించుచుండెను అప్పుడారాజు దినమునే గడిక్రమప్రకారము కళావతిగృహంబుజేరెను అంతనాబిడ రాజుంగాంచి నమస్కరించి అత్యాదరణతో యుపచరించి భర్తకుహితంబులగు మాటలచే సంతోషపఱచి వారిపాదంబు లొత్తుచు యిట్లనియె.

తే-గీ॥ సుతులుబడయనిసతిగతిబొందదందురు
వెతలుదీర చెపుడు వెలదులకును।
సుతులుగలిగెనేనివలువలసౌమ్ములే
శ్రుతిహితంబుగనాకు సుతునికొమ్మా॥

ఆహా నాప్రాణనాథా నన్నాదరించవచ్చినదైవమా నాయందు మీకింత కృపకలిగియున్నది తాముయిన్నిదినంబులు పక్షపాతంబులేకయుంచురని! మెంచియుంటిని యిప్పుడున్నతాము అట్లేయుందురు నాజ్ఞాపకము తమకు లేకపోయి యుండెను అయితేయిప్పుడైనను తామునాయందు దయయుంచి

ముబద్రంబైన పుత్రదానంబుచేసి రావలెనని చెప్పినరాజన్లే కానిమ్మని ముని చెంతంజేరి నమస్కరించి ఆసనాసీనుండై యిట్లనియె.

క. తొలిఫలమున యిరుపత్నులు
వెలయగపుత్రులనుబడసి వేడ్కలుమీరన్ ।
చెలిమిగలవారలయ్యును
నెలకొనిముచ్చటలుదీర నెంచెదరుమిమున్ ॥

క. నిడిగాంచికళావతితా
ఖడితంబుగనొక్కపుత్రకాంక్షదలిర్పన్ ।
ముదమలరగోరుచున్నది
నటిదయచేయఁగవలయునాథానాకున్ ॥

అంతనామునీంద్రుండు అత్యామోదంబున రాజుంగాంచి ఓ ప్రద్యుమ్నా చెప్పెదనువినుము.

సీ. గానయోగము వేణుగాననాదముబట్టి దారణసమాధియుసలుపవలయు ॥
పర్వంబుపాడ్యమిబరగుచతుర్దశియో దశమియేకాదశీవ్రతముగనుము ।
దంతిమీరగమంచిగండభాగంబుల కంఠోష్ఠములుముద్రబరగవలయు ।
బలిమిచెంద్రునికళల్ పాటించవలిరుజాము బ్రమలుదీరగకుంభికంభించవలయు ॥

నిట్టివ్రతమును నెరుకయు నెనసియుండు
వానిగనినంతసాంబ్రాజ్యవనితమెచ్చి ।
యిష్టసంపదముదమునయిచ్చుచుండు
కోరికొనసాగునీచింతగుంద నేల ॥

ఓరీ రాజేంద్రా నీవు శుభప్రదుండవై మంగళస్నానపరుండై భోజనమంది తాంబూలాది చందనపుష్పంబులందికొని హొయలుమీర యేకాంతగృహంబుజేరి సుఖాసీనుండై చంద్రకళలంబట్టి పూరించి వేణుగానంబను దారణయోగంబుననిలచి ముక్తికాంతంగాంచి యిరుయామములు గూడితివేని అదినెనరున చతుర్ద్రియోదశ యేకాదశీఫలంబుదలంచి పుత్రభాగ్యంబొసంగును యనిజెప్పిన యప్పలుకు శిరసావహించి తన గృహంబుజేరి అట్లగావించినంత

తృతీయభార్యయగు కళావతి గర్భంబుదాల్చి పదిమాసంబులునిండి సుపుత్రుంగనెను ఆసమయంబున నాశిశువునకు శుభాంగుడని నామకరణంబు సేసి సుఖంబునంబెంచుచుండె ఈ శుభవార్తవిన్న శాస్త్రిణి తన ప్రాణనాధునిరాకనిరీక్షించుచు యతికోపంబున వెలసిల్లుచుండె నప్పుడు నారాజేంద్రుండు యథావిధిని తన నాల్గవభార్యయైన శాస్త్రిణిగృహంబు జేరినమాత్రంబున నావిష కోపముగలదై వెలిబడజూపక రాజుంగాంచి రండని మర్యాదలుజేసి జేయక నిలుచుండిన పత్నింగాంచి వో ప్రాణసఖీ నీవిట్లొకరీతిం దగిలియుండ కారణంబేమనియడిగిన నాయింతి మోమటుద్రిప్పుకొని నాయందుమీకు యింతకృపగలిగియున్నదిగదా వాండ్లు ముప్పురుచేసినకార్యంబు నేచేయనైతినా వారికిగలప్రియంబు నాకు లేకపోయెనాయని వారియందుగల ప్రియంబు నాయందులేకపోయనేయని బల్కిన నసూయవార్తలంగుర్తెరిగి వోసీ పిచ్చిదానా వయసక్రమంబున ఈశ్వరయత్నంబుగ జరుగుచున్నకార్యమునకు నేనేమిచేయువాడను నీవు చింతపొందవలదు యేను మునీశులచెంతంజేరి వరంబందుకొనివచ్చెదనని జెప్పి వెంబడించుకొని మునీశ్వరులచెంత జేరి యిట్లనియె.

క. నాపీడనుకోపముయా
కామినియడరంగబూపకాంతకుసుతుడున్ ।
లేమినిబలుసంకటములు
స్వామీబడుచున్నదింకసద్వరమిమ్మా ॥

అని వేడినమాత్రంబున మునీశుడు రాజుంగాంచి యిట్లనియె.

సీ. పడబడిపూజలోపాటించునప్పుడు స్కందునిపాదంబుకమలయుగము ।
రెండుచేర్చుకయోగపందువైసిలచిన చంకకలశమందుజలమునిండు ।
చంద్రకళలనుబట్టి సాధించినిలువగా యింద్రలోకమునీశు యెదుటనిలుచు ।
తదియసప్తమినవమిదలచిచేయగవ్రతముముదముమీరగముక్తిసుదితనిలుచు ।

గానక్రమబుద్ధిమంతుడైకమలమంటి
ఝాము రెండునచరియించినిల్వగాను ।
వలయుకోర్కెలులీడేరవరములిచ్చు
రమ్యగుణధామప్రద్యుమ్నదివ్యనామా ॥

ఓ రాజేంద్రా! కుంభమును చంకనిడుకొని చంద్రకళలుపూరించి కుంభించి తదియసప్తమి మొదలగు తిథులయందు స్కాంధునిపాదయుగళము మనస్స్మరించి స్కాందయోగముజేసి సోమామృతమును పానముచేయుగా నందుండు దేవి నీయందుప్రియంబుమీరి పుత్రభాగ్యంబబ్బునట్లు వరంబొసంగును శుభుండై యుండుమని చెప్పినమునివార్తవిని తనగృహంబుజేరి యే కాంతమునయుండె గంధపుష్పతాంబూలాదుల లందికొని యధికప్రియభక్తులతో ముక్తమణియగు కాంతామణింగూడి స్మరించగా నద్దేవి రెండవజామున యెదుట నిలబడివుత్తరంబిచ్చె చనెను అంతనాలవభార్యనైన శాస్త్రిణిగర్భంబుదాల్చి దశమాసంబులునిండె సుపుత్రుండుగనెను అతుణంబునయెల్ల జనంబులు మెచ్చ నాశిశువునకు శుభుడని నామంబిడె దినక్రమంబున వృద్ధిపొంద బెంపుచుండెను.

7. సప్తమాంకము.

దేశలక్షణములు.

ఇట్లుకొంత కాలంబుగడపి తనమతంబు దేశాటనంబుజేయ నుద్దేశించి తనరాజ్యంబును మంత్రివశముజేసి భార్యాబిడ్డలకుజాగ్రతలసెచ్చరించివారివారికి తగుపద్ధతులనియమించి తానుకొంత ద్రవ్యంబు చేతబట్టుకొని అశ్వారూఢుండై

గీ. సాధ్యముకునంతధనమగుసంతసించి
మధ్యదేశంబుచనియందుమానవతుల।
చోద్యములుజూచియాచారశుభ్రములకు
చోద్యమొందుచునాపురిచోటువిడిచె॥

మత్స్యదేశముజనెను అప్పుడచ్చటనున్న స్త్రీలంజూచి వారలశీలత్వమును శుచియు శుభ్రతయు ఆచారాది నియమములుజూచి చాలాసంతోషించెను.

క. బాహ్లీకములోనజనగను
ఆహ్లాదముబుట్టెనందుఅన్నువలగనన్।

25. వృషగుడు. మృగిణి. 26. వృషగుడు, వారణావతి.

27. వారణావతి, తురగుడు. 28. తురగుడు, తరగిణి.)

మాహ్లాదముగలిగినసం
బాహ్లావతినొల్లవంచుబరగెన్నృపాలుర్॥

బాహ్లీకదేశముజేసెను అందుగలయింతులు బహు చిత్రములుగలవా రున్ను కఠినవృత్తులుచేయ నొల్లనివారని దెలిసి నాయూరెల్లదిరిగి యామరు దినంబున

క. జేరెనవంతిపురంబును
తీరుగనాయింతులెల్ల దెల్వయునాట్యం।
బేరయముగమృదుశాలులు
తీరినిమదియెంచివారిదెలిపికిమెచ్చెన్॥

అవంతిదేశముజేరెను నాపురవీధులెల్ల దిరిగి అచ్చటచ్చటంగల యిం తులనుజూచి వీరలు కాఠిన్యముగానివారలనియు చాలా నాణెములుమించిన వారని గుర్తెరింగి యామరునాడు.

క. ఆరభివనితలుమీరగ
వారతిగాఢంప్రజనులువసుధలోవీరిన్॥
జేరగరాదనినరపతి
పారెనుయాదేశమెంచిబలుకనివాడై।

ఆరభిదేశంబుజని వారతి గాఢజనంబులని దెలిశి యామరుసటిదినంబున

క. ఆళినిగలయింతులుసమ్మ
నాళముసరిబోలుభుజమునయముగతేనెల్।
గ్రోలెడివెసతుమ్మెదలీ
మాళవదేశంబునుండుమానవమతులున్॥

మాళవదేశంబుజేరి సంచరించి ఆయూరెల్లదిరిగి ఆ యన్నువలు తేనె వంటివారనిదెలిసి యాలగించి మరుదివసమున

క. చంద్రపురముతెగునందము
యింద్రునుమెచ్చంగదగునుయీధరలోనన్।

యింద్రముఖివనితలొల్లుట
సాంద్రముగాదీదసహ్యసాంప్రదములిలన్॥

చంద్రపురముజేరి నాయూపతులనుగాంచి అసహ్యమొంది మరుసటి తొయుదయమున

క. మారాడతగదునహాయీ
శారావతిమెంతతుచ్ఛసాంప్రదములిలన్।
పోరాటమేలమనకీ
గారాపమువలదునింక కాలాడదిటన్॥

శరావతింగాంచెను అచ్చటుండువతులు మహా తుచ్ఛులనిదలంచి మరుసటిదివసంబున యతివేగంబుతో యశ్వారూఢుడై

క. శతధృతమెచ్చగసగునీ
శతృతియనిపేరుగానిచాలయనీతుల్।
హింతమొందగదగియుండుట
వెతలేమనకబ్బుచుండ వేగుటవేలా॥

శతద్రుంజేరెను ఆచోటనున్న యన్నువలు యతి నీచులనిదలంచి శీఘ్రంబున యాదేశంబువిడిచిపోవుటకై యశ్వారూఢుడై

క. వాదాడనేలనీరితో
సిందూరముగప్పియుండుసింధూదేశం।
భేదూరముంచుటుచితము
యీదూతలసహ్యమొందయిరవొందదనేన్॥

సింధూదేశంబుచేరెను ఆదేశపువర్తమానం బతిశ్రేష్ఠంబయ్యును పురంబునయున్నజోటిట్లు అసహ్యపరులుగాదలంచి మెచ్చటం దనమనసొల్లక.

గీ. లాటదేశముచాలరమ్యంబులైయుండ
నాట్యవంతులింతులరయగను।

కొట్టదిట్టమగలకోపింపగలవారు
చుట్ట నేలపురముజూచు టేల॥

లాటదేశముప్రవేశించెను అచ్చోటంగల పడతుకలు నాట్యాలంకారులై కొట్టవచ్చెడువారని భయపడి యాదేశంబువదలి మరునాడుదయమున

గీ. ఆచారములులేనిఆంధ్రదేశముచాల
మోటాకులైయుండిమెరయుచుండు।
మనసునందునొల్లకయమార్యుముఖుండై
చనెనుపురమువిడచిచల్లగాను॥

ఆంధ్రదేశముజేరి అచ్చోటి నెలతలంగాంచి మనసుగలవాడై చనగా వారలు మృదుశరీరులైయుండియు అనాచారములుగాంచి విముఖుండై మరుదినంబున

గీ. కట్టెలినుముగొట్టుకరములనుజేర్చి
నెట్టికొనియురముతట్టగాను।
మిట్టపడినరాజుమిసమిసలాడుచు
వేగచనియెభయములిందుగొనగ॥

కోసలదేశముచేరి నొకయింతింగాంచి ప్రియముగలవాడైచనగా నాయింతి కట్టెలు యినుముతోగొట్టినట్లు చేతితో రొమ్మునగ్రుద్దెను వాడుభయమొంది పరుగులిడి మరునాడుదయంబున

క. పాటవముజూచిపాటలి
కోటలుపేటలునుమంచికోవెలవెలుగన్।
నీటుగలకాంతలందరు
మోటులుసిగ్గులనువిడిచిమోహింతురుగాన్॥

పాటలీపురముప్రవేశించెను అందుగల నెలంతుకలు లజ్జావిహీనులౌటంగాంచి తాను సిగ్గుపడి విముఖుండై మరుదినంబున

గీ. రాష్ట్రములకెల్ల శ్రేష్టంబు రహిఁ జూడ
యోష్ట్రములు వొండపండువలై యువిదలుండ।
దృష్టముగఁ జూచు సిగ్గులు దొలఁగ మహా
రాష్ట్రము వలదంచు తానురంజిలుచుండెన్॥

మహారాష్ట్రముఁ జేరి నాపురవీధులం దిరిగిరాఁగా అచ్చోటిస్త్రీలు సిగ్గు మాలినవారలై యుండుటను గాంచి తాను సిగ్గుపడి యాప్రదేశంబు వదలి మరుదినంబున.

క. యోగతులఁగని ద్రవిడముఁ దా
నవరతముఁ గననిను వేశ్యనంగన శయ్యన్।
మనుకొని రేయెల్లను తన
మనములతృప్తులనుఁ బొందిమగుడెన్ పాలున్॥

ద్రవిడదేశముఁ జేరి అందొక వేశ్యారత్నమునుఁ జూచి ఆనందించి నాఁటి రేయి దానిగృహంబుఁ జేరి శయ్యపైఁ బరుండి అతృప్తుండై ప్రాతఃకాలంబున లేచి తురగమెక్కి

గీ. వంగదేశంబుఁ దాఁ జేరి వనితవేశ్య
యంగనను జూచి యానందభరితుఁడగుచు।
మృదుశరీరము మెచ్చి ముదముతోడ
గడలె మరునాఁడు నాయింతిగృహము విడచి॥

వంగదేశముఁ జేరెను అందందుఁ గల యువతీరత్నములఁ జూచి నొక్క దాసీగృహంబుఁ జేరి శుచురాలై యుండుటం గని దాని మృదుశరీరమునకు ఆనందించి నారాత్రి గడిపి మరునాఁడుదయంబున

క. సౌలభ్యము నెమ్మదియును
మేలగు శృంగారకాంతి మేలిమి యెల్లన్।
గౌళమను దేశమందిని
మేలుగ యింపొందరాజు మెల్మిని వెడలెన్॥

గౌళదేశంబుఁ బ్రవేశించి నాఁటిదివసంబున నొక వారాంగనయిలుఁ బ్రవేశించి దాని సుకుమారతయు సౌలభ్యమును నెమ్మదియుఁ గాంచి కొంత ప్రియముగలవాఁడై నారేయి అంచుండి మరునాఁడుదయంబున

క. మాంద్యములఁ జూచి భూపతి
సంధ్యాసమయంబుఁ బుట్టెఁ జాలును యికయీ।
మాంద్యము వలదంచుఁ బురము
బాంధ్యము దిరుగంగ నెంచె బహువేసరినై॥

ఉత్కళదేశంబుఁ జొరఁబడి అందొక వేశ్యాయింటం జని మాంద్యతనను మాంద్యమున్ను గురుతుబట్టి దానివదలి మరుసటి కేకువఝామున లేచి యింతవరలో మనము దేశాటనముఁ జేసినవింతలు జాలునని విముఖుండై తనపురంబుఁ జేరెను.

8. అష్టమాంకము.

చ. గురువులచెంతఁ జేరి తగుకూర్మితో వందనమాచరించి తా।
నెరిగినయూరిమర్మముల నెల్ల సముంచితవిస్తరంబుగా।
నెరుకలు జేయనా గురుఁడు నించుక కోపమునించ నాత్మలో
దరిగొని రాజసూనుఁ గని తద్దయుబల్కెన మానయంతటన్॥

తన గురుండైన మునీశునిచెంతఁ జేరి రాజపుత్రుండు నమస్కరించి నాశీర్వాదంబులఁ బొంది తానేగినవృత్తాంతం బెల్ల సవిస్తరంబుగాఁ జెప్పిన యాతండు కోపగించి యిట్లనియె.

మ. నిజదారైకపరత్వముం గరుణయున్ నైకర్మంబునుం దాల్మియున్।
సుజనాసంగము దేవపిత్రతిథిసంశుద్ధార్చనల్ హవ్యభు
గ్భజనంబున్ సకలాశ్రమస్థులను శక్త్యప్రక్రియం బ్రోవుబం
క్షజగర్భుండు గృహస్థధర్మములుగాఁ గల్పించె నుర్వీశ్వరా॥

నిండాగాపత్నుండై తానుయెల్లధర్మములు జేయుచు పితృదేవతల యారాధించుచు సజ్జనులసేవ జేయుచు భగవద్భజనసల్పుచు పరస్త్రీగోరకయుండు వాడై గృహస్థధర్మంబు పూనవలెనని యెరుంగనైతివా.

సత్కన్యాలక్షణము.

సీ. హేమవర్ణంబైనయిందీవరద్యుతి నైనకుందనకాంతియందమైన।
చరణంబులునుహస్తజలజంబునుగోళ్లు కనుగొనలనుమెరుపుగలిగియున్న।
సరసంబుమృదువులైచక్రాబ్జకలశాంకితములైనకరపాదతలయుగములు।
సమముబింకములైనచనుదోయినల్లనై కళలొలుకుకొలలైనకచభరంబు॥

భోజనమునిద్రయును కొంచమనుమొగమ్ము।
నుదరమునుచాల పలచనౌమృదులతనువు।
కధికశీలంబుగలకన్యనర్హ యగు।
సాటిజెప్పిరిపరిణయశాస్త్రవిదులు॥

శరీరముబంగారువర్ణమైనానున్ను లేక శ్యామలవర్ణమైనానున్ను లేక కుందనపుకాంతియైనానున్ను కాళ్ళు చేతులు గోళ్ళుకనుగొలకులు వీటియందు మెరుపున్ను మృదువులైన కాళ్లచేతులలో శంఖచక్రాదిరేఖలున్ను సమమైనసొగసుగానుండే కుచములున్ను నల్లనికాంతిగల వెంట్రుకలున్ను కొంచపు నిద్రాబోజనములున్ను పలచనైనముఖమున్ను కడుపున్ను మిక్కిలిఆచారమున్ను గల కన్యకవివాహామునకు తగినదని పరిణయశాస్త్రవేత్తలు జెప్పిరి.

9 నవాంకము.

పరస్త్రీగమననిషేధము.

క. పాపములనెలవుపుణ్యాయ
శోపాయమువిభవహానిసుచిరాయుష్యా
వ్యాపారమునాశముపర
చాపలనేత్రీరతంబుజనదేవ్యాతికిన్॥

పరస్త్రీగమనమువల్ల పురుషులకుమిక్కిలి పాపము పుణ్యనాశము అైశ్వర్యనాశము అనాచారము ఆయుర్నాశము ఉద్యోగనాశము ఇవిమొదలయిన హానులుసంభవిస్తున్నవి గనుక పరస్త్రీగమనమును విసర్జింపవలెను.

క. పరసతులగలయుటెల్లను
నిరవొందగపాపములకు నిల్లగుచుండున్।
పరమముని కుమారుడైనను
పరిహాసము జేయగోర్తు పలభంగులతోన్॥

పరస్త్రీగమనమున అధికపాపము జెందును దానిదెలియక మునికుమారుడు తానుతపస్సంపన్నుడైయున్నానని మదించి అట్టికార్యంబు బూనుటవలన పరిహాసములు జేతురు.

కం. సకలజననిందితుండయి
వికటంబగునిహపరంబు వెఱపొందనగున్।
పకపకనగుదురు పైబడి
నొకచెంపనగొట్టగలరు దొరసుతుడైనన్॥

ఇట్లు పరస్త్రీగోరువారినిజూచిన జనులెల్ల పరిహాసముతో పకపక నవ్వుచు పైబడిగొట్టుచు చెంపలువిరుగ జేతురు.

క. పరదారులుకొందరునతి
పరమపతివ్రతలుగాను ప్రబలుచుయుండన్।
సరగునకాముకులుబట్టి
దురితంబునబాధబెట్ట దొరగునుశాపం॥

ఇతరుల భార్యలను ఆచరించివారలను బలాత్కారము చేయునపుడు వారలు మనసోర్వక శాపంబెట్టిరేని యాశాపంబున క్షీణించిపోదురు.

క. ఇదిదెలిసియుమనసొల్లగ
నీవిటజేయుటనురాజనీకనుధర్మం।

బవిదెలియలేనిబుద్ధియు
నవనిపశుజాతివంద్రమనవనీనాథా॥

ఈదురార్గనడవడికలు ఁజేయువారు యెంతటికులశ్రేష్ఠుండైనను మహాతపస్విన్యైనను రూపవంతుఁడైనను పశువుతో సమానమైన మృగమని తెలియవలయు.

10. దశాంకము.

ఋతువివరణము.

సీ. పాడ్యమితిథియందు ప్రథమరజస్వలి భావింపనది స్వయంపాకియగును।
విదియతిథియందు నవిమలగుణశీలయై వెలయంగ నల్పభోగంబులందు।
తదియదివసంబున ధనవంతురాలగును ధరణిచవితినిన్నైనగొడ్డురాలు।
పంచమితిథియందు బరగుముత్తైదువ బలిమిషష్ఠినిబహుకలహయగును।
సప్తమినిబొందుసౌభాగ్యవతియనగును।
అష్టమినిపుత్రశోకంబుననుభవించు।
నవమిదుఃఖంబునంచాలనమరియుండు।
దశమితిథియందునతిభోగదశయబొందు॥

ప్రథమరజస్వలగునట్టి కాంతలు పాడ్యమినైన స్వయంపాకియగును విదియయందైతే అల్పభోగియగును తదియయందు ధనవంతురాలగును చవితిని గొడ్రాలగును పంచమిని ముత్తైదువగును షష్ఠినికలహకారియగును సప్తమిని సౌభాగ్యవతియగును అష్టమియందు పుత్రశోకముగలది యగును నవమిని దుఃఖమునుబొందును దశమియందు భోగవతియగును.

క. ఏకాదశిదివసంబున
సోకోర్చుకపాతివ్రత్యసొబగులునిండుఁగ।
ఢాకంద్వాదశియనఁజో
బోకంనోరుధూపబల్కి బోఁగొట్టనగుఁగ॥

29. తురగుఁడు, మృగిణి. 30. దేవసత్వ.

31. మనుష్యసత్వ. 32. నాగసత్వ.

ఏకాదశియందు పుష్పిణియైనయింత పాతివ్రతంబు బూనియుండును ద్వాదశియందైతేయితరులను దూషించెడి స్వభావముగలదియగును.

పంచచామరము. త్రయోదశింరజోస్వలైమహర్దశన్ చరింపుచున్।
వ్రయోగుణంబుబూనిచాలవ్రాలుదుఃఖవార్థిలో।
దయోచతుర్దశాన్వితైనధాత్రిపాపినెంచగా।
వియోగభర్తపౌర్ణమాసవింతవ్యాభిచారియా॥

ఏకాదశిని పతివ్రతయునగును ద్వాదశిని పరులదూషించును త్రయోదశిని భాగ్యవంతురాలగును చతుర్థశినిపాపియునగును పౌర్ణమావాస్యలయందు వ్యభిచారిణియగును.

సీ. ఆదివారముసమర్త్తాడినరోగంబు సోమవారమునాడుసాబగుపతివ్రత।
మంగళ్వారమునాడుమహానిదుఃఖముబొందు బుధవారమునాడుసొందుసుఖము । గురువారమునాడుదరికొనసంతాన ములుగూడెసుఖములనొందుచుండు। శుక్రవారమునాడుసొగసుముత్తైదువ శనివారమైతేనుచరితదుష్ట॥

యనుచుబలికిరిమనుమునిమూకలెల్ల
నన్నిటనువిలోనజాతులునమరియుండు।
జూచెదమునిదిమనకండ్లచోద్యమలర
సందియములేకనిధిభువిజాలగంట॥

ఆదివారమునాడు సమర్త్తాడిన రోగముగలుగును సోమవారమైతే పాతివ్రత్యముగలుగును మంగళ్వారము దుఃఖముపొందును బుధవారమున సౌఖ్యవతియగును గురువారము సంతానములుపొందును శుక్రవారమైతే ముత్తైదువ శనివారము దురాచారవతియగును.

సీ. అశ్విని రోహిణినమృతయోగంబులుమృగశిరపుష్యమోత్తరముశుభము।
హస్తచిత్తయుమంచినమృతయోగంబులు, అనురాధశాఖయునుత్తమములు। మూలముత్తరాషాఢమునకొనుశ్రవణయు మొనయశతభిషదను

ష్టముత్తమములు। ఉత్తరాభాద్రయనుచిత రేవతియును ఉత్తరనక్షత్రములును వెలఁది॥

ఇట్టినక్షత్రములుతక్క యితరమైన
నప్రయోజనములనినడవవలయు।
మధ్యమంబైనశాంతులుమహినిలోన
జేయవలయునుదెల్పితోఁజెన్నుమీఱ॥

అశ్విని రోహిణి మృగశిర పుష్యమి ఉత్తర హస్త చిత్త స్వాతి విశాఖ అనూరాధ మూల ఉత్తరాషాఢ శ్రవణము ధనిష్ట శతభిషము ఉత్తరాభాద్ర రేవతి ఈనక్షత్రములందు రజస్వలయిన మంచి ఫలములుగలుగును తక్కిన నక్షత్రములలో అధమమైతె అప్రయోజనములు మధ్యమైతె శాంతిచేయవలె.

ఓరీ ప్రద్యుమ్నా నీకు అట్టిమురవస్థలు చెందకుండునట్లుగా మంచి శుభముహూర్తంబున మహత్తయిన యోగవతులైన నీ భార్యలలక్షణంబులు జెప్పెదనువినుము.

సీ. క్రొత్తవస్త్రముగట్టికొసరుపాపటబెట్టి కుంకుమతిలకంబునుదుటబెట్టి।
పసలదొడ్డినిచాలపసిడికాంతిగమేను పొసగరజస్వలఁబొందియుండ।
ఉదయకాలంబుననువిదభోజనమంది ఉత్తరాయణపుణ్యమొనయుచుండ।
సప్తమీతిథియందుసొంతయింటనుజేరి గుప్తమైపుష్పంచెపువ్వుబోఁడి॥

స్వాతినక్షత్రమందునచంద్రఆస్య।
కన్యలగ్నంబుశుభములుగలసిమెలసి।
నిట్లుక్రమముననీభార్యలైసనసియుండ
క్షేమకరములునీకంచుదెలియవలయు॥

ఇట్లు శుభవార శుభయోగ శుభకరణ శుభనక్షత్రంబులుగూడిన కన్యాలగ్నంబును మొదలుగా వరుసక్రమంబున నీభార్యలు శుభులై పుష్పవతులైయుండ నీవు తెలివిదప్పి అన్యస్త్రీగమనంబుజేయవచ్చునా చాలుచాలు బుద్ధిమంతుండవైతె యిట్లధమకార్యంబులుచేయకుము శీఘ్రమున గృహంబుజని నీభార్యలం దృష్టిజేసి రాజ్యంబందుకొనిమని జెప్పిన మునివార్తలంగీకరించి

శీఘ్రంబున రాజగృహంబుజేరి సింహాసనాసీనుఁడైయుండి నాటిరాత్రి తన ప్రథమభార్యయైన శుభదమేడకుంజనెను.

క. వచ్చినపతిపదకమలము
మెచ్చగతాఁమ్రొక్కిచాలమేలిమితోడన్.
మచ్చికమదినిడిపూజలు
విచ్చలవిడిజేసెమోవివిందులుగాఁగన్॥

వచ్చినపతి కాళ్ళుగడిగి కండ్లద్దుకొని కూర్చుండబెట్టి శైత్యోపచారములుజేసి మనసార మంచిమాటలాడి భోజనంబులుజేసి శయ్యాగృహంబుజేరి తాంబూలంబులంది విహరించుసమయంబున

11. ఏకదశాంకము.

క. ఏయేదేశముమెట్టితి
రేయేనూళ్లందుదిరిగిరేయుంబవలుం।
దేయేదిశలంగంటిరి
ఆయాచోద్యంబులెల్లఆనతిసిమ్మా॥

యనియడిగిన పతింగాంచి భూసురుండైన ప్రద్యుమ్నుండు ఇట్లనియె

మ. చెలియాజెప్పెదమధ్యదేశముముదల్చెల్వొందురాజ్యంబులున్।
గలదేపెక్కులుజూడబూడమదిలోకాంతుల్విజృంభించునే।
దిలకింపన్వచియిస్ఫూర్తినేననగనాతీవృత్తులంజెప్పెదన్।
వలనొప్పన్వనితామణుల్పొసగునావంకనాలించుమా॥

ఇదివరలో యేనుదిరిగి ఆయాదేశములందు సంచరించి అచ్చటచ్చోటంగల చోద్యంబులును దృశ్యంబులైన చిత్రరూపుపనులనుజూచి ఆనందమైతిరిగి క్షేత్రములయందు దాసీసంగంబుజేయ ప్రయత్నించగా ఆయాదేశములయందుగల యింతుల దురాచారములున్ను దుర్మార్గనడవడికెలను అసహ్యములనుజూచి మనమొప్పక చాలాదూరము తిరిగితిరిగి వెగటుపొంది యిప్పుడు గురుమహాత్ములు చెప్పినట్లుగా యితరస్త్రీల సంగమముచేత చాలామన

స్సునకు కష్టమున్ను అసహ్యమున్ను వ్యాధియు అపవాదమున్ను గలుగుట కారణముగాయుండడము నిజమే

క. వాసిగలాటమరాటయు
కోసలనచ్చంద్రబాగుత్కళిగాళా।
దేశముపాటలరాష్ట్రము
గాశినిపొందితినియాంధ్రద్రావిడమెల్లన్।

ఇట్టిదేశంబులుదిరిగి ఆయాయింతులనుగంటినియని వక్కాణించిన భర్తంగాంచి పద్మగంధియైన శుభదయిట్లనియె వారెవరు వారెంతటివారలు సవిస్తారంబు నాకానతియ్యండనియడిగిన పత్నింగాంచి ప్రద్యుమ్నుం డతికుతూహలంబున ఇట్లనియె

సీ. ఆచారవంతులుమధ్యమకాపులు చిత్రవంతులవంతిబాహ్లీకులును।
నాభీరవాసులునమితపట్టుగువారు మాళవులుచాలుమధుపానప్రియులు।
చంద్రభాగమువారులనాచారవంతులు సరగసింధుపురముసరివారలట్లు।
ఆవిశరావతీనమరినశతద్రుతీ అందచందముచాలననుచితంబు॥

ఆంధ్రదవిడయాచారపరులు
మంచిమర్యాదనెనరులుమహానియందు।
చాలగొంటినినామనస్సంతసింప
గంటినందందుగలమంచిక్రాలుగంటి॥

అనిచెప్పిన భర్తవచనంబులువిని శుభద యిట్లనియె స్వామీ తాము అట్లుయేవిధమైన ప్రకృతినిగంటిరి దాసియిండ్లు ప్రవేశించితిరే లోకమున స్త్రీలు పలువిధములని చెప్పుచున్నారే తామేమైనా యీవిషయంబులు గుర్తించితిరాయని యడిగిన భార్యంజూచి యిట్లనియె.

క. ఇభరాజగమనవినుమా
సభమెచ్చగనిహమునందునతివలదెన్నో
విభవములపొందియుందురు
సభమెచ్చగవివరగింపసాధ్యంబగునా॥

ఓయింతి లోకములోన బ్రహ్మసృష్టికిలోబడ్డ సమస్తపదార్థములను దెలిసికొనుటకు యెవరికినశక్యము అటువలెనే స్త్రీలు యిన్నివిధములని దెలిసికొనుటకు యెట్లుశక్యమగును.

తే-గీ. తమకుసాధ్యమైనయంతతరుణికెదెలిపింప।
తగునటంచుమిమ్ముదయతోగూడి।
బలుకుచుంటినాథపనుబడదెలిపింప।
వలయుమదనిదృప్తినొందవలయు॥

తామునేనడిగెడి ప్రత్యుత్తరంబులకు కోపంబుబొందక తామునన్ను సంతృప్తగాచేయుట భర్తకుంవలసినధర్మంబుగనుక మిమ్ముల నేనడుగునట్టిది మరొకండులేదు లోకములోన యింతులనేకవిధములైన జాతులని చెప్పకొనుచున్నారుగావున వాటి వివరంబులు మీకనుభవంబునవచ్చియుండుననని మందలించుకొనియెదను అనిబలికిన తనభార్యంగాంచి ప్రద్యుమ్నుండిట్లనియె.

క. సాధ్యములుగానిపనులిక
సాధ్యముపోవుటయుతగదుసామజముఖులా।
చోద్యములుచెప్పశక్యమె
నాద్యంతములేకకొద్దినందిచ్చెదనన్॥

ఓ ప్రాణనాయకీ అసాధ్యంబులైన యీవివరంబుజెప్ప నశక్యంబైనను నాబుద్ధికొలది అనుభవంబునకు వచ్చినంతపర్యంతము వక్కాణించెదను వినుమని ప్రద్యుమ్నుం డిట్లనియె.

12. ద్వాదశాంకము.

పద్మినీలక్షణము.

సీ. ఆచారములుమించి యత్తమామలమంచి అనువుతోపూజించునందగత్తె।
భూదేవులనుమంచిపూలతోపూజించి పుణ్యభూములదిరుగుపుణ్యకత్తె।
బావమరదులమంచిహితములదేలించి బందులంగమకెంచునడలకత్తె।
భర్తదేవుడటంచు భరికెంచిస్తుతియించుపరమసుగుణంబులశీలకత్తె॥

తోడికోడండ్రతోగూడి చెలిమిమీర।
సొగసుపాటునసొంపులుయింపుమీర।
మఱియునెమ్మదితాల్మియుమతియుమీర।
చెలగుచెలిమించుబలుమించిసొలవుమీర॥

శుద్ధమైన యాచారత్వమున్ను అత్తమామలయం దాసక్తియు బ్రాహ్మణుల పూజించుటయు పుణ్యక్షేత్రములయందున్ను దేవాలయములయందున్ను ఆశక్తియు బావలు మరుదులు మొదలగువారియందు సదామేకరీతినైన హితములున్ను ప్రియమున్ను బంధువులయందు ఆసక్తిన్ని తనభర్తకన్న యితరము దేవుడులేదని దలచి నడుచుకొనుటయును చాలా శీలత్వమున్ను తోడికోడలు మొదలైనవారియందు అనురాగమున్ను సదా యొక్కటే గుణమున నెమ్మదిగావర్తించుటయును మంచి బుద్ధియుగలయదియగును.

అనిబలికిన తనభర్తం జూచి స్వామీతాము దానినడతలు చెప్పితిరి గాని దానిరూపమును జెప్పకనేయున్నారు అదియేరూపమున యుండును వక్కాణింపుమని యడిగినభార్యంగాంచి ప్రద్యుమ్నుండిట్లనియె.

క. కమలసుగంధమునంగము
కమలముచేకొన్నమేనుకాంతియుమృదువుల్।
కమలాకరముననిలచిన
కమలముసరిబోలుయింతి కరచరణంబుల్॥

ఓసీ ప్రాణసఖీ యీనాయకి స్త్రీరత్నంబనియెంచవలయు యేలనగా నొకతటాకంబున తామరలు పూచియున్నమాత్రంబున నాతటాకంబునకు అందచందములున్ను మనోజ్ఞములున్ను కండ్లకురమణీయమున్ను జూచినవారలకు ఆశక్తియుగలిగించి విష్ణు భారతి లక్ష్మిమొదలగు వారిని యర్చించి ముక్తి పొందుటకు కారణమగుచున్నది యట్లే యీస్త్రీని తటాకమువద్ద నిలిపితామరలకు దీనికిసాటించిన మాత్రంబున ఆతామరలకుంగల వాసనయు మృదుత్వమున్ను అందచందములున్ను దీనికికలిగియుండం బట్టిలోకమున నావంటిరాజులు పద్మినీలక్షణముపొందిన నీవంటి స్త్రీలను వివాహముజేసికొందురు మఱియు.

క. చూపులునతిసొగసైనస
మూపునుసరినువ్వుపువ్వుముక్కునదగు నా।
క్రేపులుదలచగశుభగిరి
దాపులుశుచిశుభ్రసంపదాలయములగున్॥

ఓప్రాణనాయకీ దీనికండ్లు చూపులుఅతినెమ్మదిగల చల్లనిచూపులై వెలయును వీపులయందు మాంసముబెరిగి సమమైబంగారుగద్దియవలె కాంతిగలిగియుండును నువ్వుపుష్పమువంటి ముక్కు అందముగలదిగాయుండును పర్వతపు గుండ్లవలె భుజములు గుండ్రమై శుభములైయుండును యీయింతి యున్నచోటలక్ష్మిదేవియు నివాసస్థానంబై సదాకాలముగూడియుండును మరియు.

గీ. చంద్రబింబంబుసరిబోలుసఖియముఖము
నల్లకలువలగమకించునతివయొడలు।
చిత్తరపుతళుక్కుజిగులొత్తులేడికండ్లు
చిలుకపలుకులుశుకవాణిచిగురుబోణి॥

పూర్ణచంద్రునివంటి కాంతితోగూడినముఖమున్ను నల్లకలువ పూవులవంటిఛాయగల శరీరముగలదియున్ను బెదరుచూపులగల జింకకండ్లున్ను చిలుకపలుకలవంటి తిన్ననిమృదూక్తమైన పలుకులున్ను గలిగిశ్రుతహితంబై సుగణములతో వెలయుచుండును మఱియు.

గీ. హంసనడలయువతిపలుకులురుచిగల
కొసరుచిలుకలనగయింతికొమరుమిగులు।
మిసమిసలాడేటికురుచశరీరంబు
పొసగుమృదుధరోష్ఠిపొలుపుమీరు॥

హంసగమనమున్ను చిలుకవంటి ముద్దుమాటలతోమాట్లాడి పొట్టియు పొడుగులేని సమశరీరముతోగూడి పెదవులాడయుల్లాసముతో నాతోసంభాషించెను.

క. నల్లనినెరుకలుశుభములు
తెల్లనివస్త్రంబుబూని చియ్యానిమాటల్।

నోళ్లదుపరుభాషణముల
బల్లవములు కాంతియింతిబరగుసుశీలన్॥

వెంట్రుకలుచాలా నలుపున్ను అధికశుభప్రదయున్ను తెల్లనివస్త్రముల యందు నీవలనే ఆశక్తిగలదియును నీవుభాషించునట్లే తియ్యనిమాటలచే నెమ్మదిగా బల్కునదియును యితరులదూషణలవినకయుండునదియును వ్రేళ్ళునీకుండునట్లే చిగుళ్ళవలెనున్ను మృదువుగానున్ను కాంతియున్నుగలది యగును.

క. సత్యముప్రవర్తమైయుండును
నిత్యముతనపూజలన్నినెనయుచునుండున్।
తథ్యముగురువిస్వాసం
పత్యములేవ్రతముబొందుప్రాణేశునిపై॥

గురువులయందు విస్వాసముతప్పకయు సదాచారక్రమంబులు బూని దేవతార్చన మొదలగుపూజలయందు ఆచారనియమములు దప్పక అర్చించుటయు తనపెనిమిటియందు చాలాప్రియముగలిగి నడుచుకొనును.

13. త్రయోదశాంకము.

చిత్రిణీలక్షణము.

ఓనాయకీనేను సమస్తరాజ్యములుదిరిగి ఆంధ్రదేశముపోయినొక్కనాడతి ప్రియంబునవారాంగనల వీధింబ్రవేశించి అందొకయింతింగని దానికి వలయుద్రవ్యంబిచ్చి దానిగదిలో బ్రవేశించగా నదియెట్లుండెననగా,

క. నడుమతిసన్నముచెలియల
నడువులుబెళుకులునుచాల నతివకుతేనెల్।
నడరినమృదుభాషిణియగు
పడతుకనాముందునిలచెపరిపక్వమునన్।

అతిసన్నమైన నడుమున్ను మహావాయ్యారనడలను గలిగి తేనవలె పరిమళమైనమాటలతో చల్లదనంబందికొని మెల్లమెల్లననాముందునిలచెను.

33. యక్షిణీసత్వ.

34. గాంధర్వసత్వ.

35. పిశాచిసత్వ.

36. వాయుససత్వ.

గీ. దానిజూడమనసుదప్పిబ్బులాయెను
దానిసుందరంబుధరణిగాన।
దానివళులుగళముతగుకాంతిరదనముల్
దానికోపదృష్టిదగిననేర్పు॥

అట్లువచ్చి నాముందు నిలచినన్నుగాంచి కొంతకోపదృష్టితోజూచెను మరికొంతసేపునకుపలుకుమని నవ్వెను అప్పుడుదాని పండ్లయందుగల కాంతియు వెన్నెలవలెనే ప్రకాశించెను యిట్లు మూడురేఖలతోగూడిన మెడగల శుభప్రదనుజూచిన మాత్రమున నామనసు భ్రమసి తత్తరంబొందితిని మరియు.

క. కాహళముపంటిపిక్కలు
బాహువులుమృణాళమైనబలిసినపిరుదుల్।
సాహసిబలుకుంభకుచా
మోహముభూలోకమోహమోహినియనగన్॥

అట్లునిలుచుండి నిడివిపిక్కలతో నడచివచ్చి కొంతసేపు యాలోచించి నాతొడపైకూర్చుండగా విస్తీర్ణంబులైన దానిపిరుదులు నాతొడలు నిండియుండె దానికుచభారంబులు నాయురమునదగిలె నాసమయంబున లోకమోహినియై ప్రజ్వలించెనప్పుడు.

తే-గీ. చపలదృష్టియునడుముసన్నమియును।
విపులగంధముపరిమళవిధము లెగయ।
తేనెవా తెరలూరంగ తెలివితోను।
ముద్దులిడసాగెనమ్మోహమోహనాంగి॥

కూర్చుండినన్ను ఆదరించినవెంబడే గంధకస్తూరిమొదలగు పరిమళంబులైన వాసనద్రవ్యంబులు గుమాళింప లతాంగి నాపైబడి మోహావేశముతో ముద్దిడగా నేనత్యానంద భరితుడైతిని.

క. గళరవముబుగలబాషిణి
సోలయుచునతిమోహమునను సొంపుదలిర్పన్।

నెలకొనినను వేడగనీ
కులముసగలకామపత్నిని గురియుంచితినే॥

ఓనాయకీరత్నమా అట్లువచ్చిన యావేశ్యారత్నము కంఠారవములుగా నాతోబలుకరించగా నాబలుకులువిని అత్యామోదంబునం దానిమోంహంబునందగిలి యేమియందోచకయున్న నన్నుఆయింతి ఆదరించినమాత్రంబున నాబుద్ధిమాంధ్యతంబొంది మోసబోతినని బలికి మఱియునిట్లనియె

క. ముంగురులువళులుచెలియకు
పొంగుచుమృదుగంధబాగపొలుపులిదర్పక।
అంగనగజగమనీయన
ఇంగితముగమెచ్చెనన్నిటికూచియనక॥

మరియునాయింతి తుమ్మెదలు ప్రాలినగుంపునట్లు ముంగురులతో మృదుభాషలాడుచు నన్నుపలుమారు మెచ్చుకొనుచు సంతోషించుచు మంచి నెనరులజూపుచు మహాసుకుమారవతినైయుండెను.

అనిచెప్పినరాజు వచనంబులువిని స్వామిమానలుగురిలో మునుపున్నన్నుచెప్పినట్లు యిప్పుడుచెప్పినరీతులతో గలసియెవ్వరుందురనివేడిన పత్నింగాంచి యిట్లనియె.

క. సామజయానరొవినుమా
కామవతియునీడుచవతికనుగొనునిదియా।
నీమనుగనుగొననింతికి
సామితనైయుండవేరెసాక్షేమిటికిక॥

ఓసీ యిదివరలో చెప్పినగురుతులెల్ల నీకుసమముగా యుండెను యిప్పుడుచెప్పినగుణములెల్ల నా ద్వితీయభార్యయు నీప్రథమచవితియానగు కామవతంబోలి యుండెను గావుననే దానియందు ప్రియముగలవాడై సంచరింపబోతిని దానిచర్యయుదాని అంగమచ్చ అడియాళంబులు దీనియట్లే దానికెం పొసగియుండెను.

14. చతుర్దశాంకము.

శంఖినీలక్షణము.

అట్లుండి యాదేశమువదలి మరాట దేశంబుజేరి యాపురశోభితంబులవిలోకించి మందహాసంబుతోనానర వేశ్యాంగనావీధులందిరిగి నామనంబెందొల్లక నాకయింతింగంటిని నాయింతివయోలక్షణవతినై శుభప్రదంబులైక్రొంకారుమెఱుంగురీతి బంగారుబొమ్మయన విలసిల్లె దానింగాంచి వలసిన ద్రవ్యబులిచ్చి దానిగృహంబు ప్రవేశించితిని అప్పుడాయింతి.

క. బంగరుచషకముముందట
పొంగుచునాణెంబుగొద్దిభోజనమందక।
తొంగిలటుగాంచినంతలొ
మ్రింగుచుయటులేచివచ్చెమేలివితోడక॥

ఓప్రాణసఖీ నాయింతికి తనసఖీజనింబులు బంగారుగిన్నెలో షడ్రసోపేతంబులగు అన్నముదెచ్చియుంచగా నాయువతి యతిశీఘ్రంబున కొద్దిగాభుజించి హొయలుమీర నడవగాసెను అప్పుడునేను కవాటమసందుగుండా చూచుచుంటిని.

గీ. అప్పుడాయింతిదేహంబుబుష్టిమీర
కప్పరములుంచువిడమునుపళ్లెరముల
కొప్పుసవరించితగుపాటిగులాబిపూలు
మొప్పనడచెనుశృంగారమొప్పుగాను॥

ఇట్లు నడచివచ్చినేనున్న శయ్యాగృహంబుచేరి నొకబల్లమీద పళ్ళెరంబుబెట్టి నిలువుటద్దంబునెదుటనిలువగా.

సీ. పొలుపుకాంతియుమేనుపొసగినశృంగార మడరయెట్టనిచీరెమవనిగట్టి।
కండ్లకొలుకులమెరుపుగంధభాగంబెరువు కనకకుంభమసొంపుతగినవలపు।

పాదువ్వు గాళ్ళు చమంచి పొలుపుమీరిన బాహువు పెసలకాయ నవ్రేళ్ళు పెంపుమీర
కీగంటిచూపులకీల్బొమ్మయనదగు గదసిచంచలదృష్టి కాంతయగుచు॥

నమరె నాయింతి బహుకాంతి దిశలు గప్ప
నునుపుమృదు మేను పుష్పాడియు తాపి।
గప్పుకోనవచ్చి పైటాణి యొప్పు గాను
నిలచినంత నే నేనేమి నెరుగనైతి॥

ఓసీ నాయకీరత్నమా వినుము ఆ యింతియొక్క శరీరము అతికాంతిగా ప్రకాశించుచు వెల్లచీరెలను గట్టి గంధభాగములు మెఱయ కీగంటితో నన్ను, అట్లుబూ నేను అదిచూచినచూపువల్ల కండ్లకొలుకులయందుగల మెరుపు తామరరేకులేయని భ్రమసియుంటిని అదివున్నతములగు పాదముగుకాళ్ళతో నున్ను అందమైన బాహువులతో నున్ను పెసలకాయలు బోలిన వ్రేళ్ళతో నున్ను నిలువగాజూచి అత్యానందభరితుడై యుండగానది అలదికొని వచ్చిన వాసనద్రవ్యములు గుభీలుమని నాముఖముయందు చల్లగానప్పుడు.

కం. ఏమియుదోచక ముదమున
కామినివచ్చిననుజాలు కాంతుదలిర్పన్।
స్వామియని ప్రార్థించితి
కామిని రాదయ్యె నేను కలవరమొందన్॥

ఇట్లు కలువరింపుచుండు సమయమున నాయింతి నన్నుజూచి చిరునగవు లెగయ పలుకరించక కీగంటితో నన్నుంగాంచి తనకొప్పునున్న వెల్లసపుష్పములుదీసి నామీదపడవైచి కొంతకోపముతో జూచి.

గీ. కలువరేకులు కండ్లుగ బళెంపనీటించె
వెలయనల్లనికురులు ముఖము గొట్ట।
చెలియ తొడలపైకి చేరినయంతనే
శెగయుబుట్టె మేను చెణకెనపుడు॥

తతూలుమనివచ్చి దానినల్లని వెంట్రుకలు నాముఖముపడునట్లుగా గొట్టి తొడలపై నూర్చుండెను ఆసమయమున యతిశగబారినశరీరమును గనుగొని నాకాంక్షచేత యూరకయుంటిని.

క. యుండినగిల్లుచుగొట్టుచు
మెండుగ యధరంబువణక మేలిమితోడన్।
పండయిముద్దులు జేరగ
నిండెను నా మనసుముదము నెలకొంటి చెలీ॥

నేనుయుండిన వగలుగుర్తెరిగి యాయింతిబుద్ధిమంతురాలై నొకింత గిల్లి కొట్టి నాహాంధ్యమునుబోగొట్టి ముద్దిడినమాత్రంబుననే నత్యానందభరితుండై సంతోషమునుం బొందితిని.

గీ. వన్నెచీరలగత్తెవసుధ మెచ్చగనన్న
భద్రశశాంకుడని నా భ్రమలు దీర।
శంఖగళముజూచి చాల మెచ్చితియింతి
పల్లువంటిబొమలు వెదుకనగునే॥

ఇట్లు నన్నుచ్చగించి తానువన్నెచీరెలుగట్టుకొనియున్న శృంగారమునున్న శంఖమువలె నేయున్నదాని కంఠమున్నుజూచి అత్యాశ్చర్యమును బొందితిమఱియు ఇంద్రధనస్సుజూచుట చాలాదుస్తరము దానికనుబొమలు జూచిన మాత్రమున ఇంద్రధనస్సుయందుగలదని భ్రాంతివదలిపోవు.

క. అన్నవకతిసన్నగినడు
మెన్నగసరిపిరుదుచాల మేలిమిసొంపుల్।
తిన్ననిపలుకులుకొండెము
లెన్నుచుచపలాక్షికోపలేమావతియున్॥

ఇట్లుండగా తానుసన్నమైన నడుముతోనున్ను గొప్పపిరుదులతోనున్ను సొంపుగలశరీరముతోనున్ను తిన్ననిపలుకులతోనున్ను సంభాషించుచు యితరుల గుణాతిశయంబుల వినుటకు నుద్దేశించెను అందుకు నేనేమియు బలుక

కున్నంత నాపైకోపముచేయనుద్దేశించెను ఇట్లుబలికిన భర్తవచనంబులు విని కొంతయోచించి స్వామియని బల్కరించి నమస్కరించి కాళ్లొత్తుచు మెల్ల మెల్లన యిట్లనియె.

క. మానలుగురిలోనెవ్వరు
మానినులేవారుయిట్టిమార్గముగాగన్
పూనిచరియించువారలు
మానవపతిందెలుపవలయుమాంద్యమునడరన్॥

స్వామీ మిమ్ము వివాహముజేసికొన్న మా నలువురిలో నన్నుబోలిక జేసి యొకదానిన్ని నాకుసమమైన మొదటిచవితియగు కామవతికిసమానముగా రెండవదానిన్ని సాటిజేసివచించితిరి యిదివరలోజెప్పిన యీ శృంగారముగలవానిని యెవరిని సాటించబోమెదరు నాకెంతజెప్పుమని ప్రార్థించిన భర్తయగు ప్రద్యుమ్నుండు శుభదయైన భార్యంగాంచి యిట్లనియె.

క. మంగళపత్రియగుశంఖము
పొంగగనుకళావతియనుపోలికజూడన్।
వంగెనునామనసచ్చో
టంగనగనిమోసబోత్తటాలునయేనున్॥

యాదేశంబునదిరుగుచురాగా నీయొక్క రెండవచపతియైన కళావతింబోలిన నడతయున్ను నెనరున్ను చూపులున్ను చరియలున్ను అలంకారములున్ను అందములున్ను అదియున్నచందమున్నుజూచి ఆపేక్షగాని బుద్ధిమోసబోతినిగాని మరేమియులేదనగావిని నకాంత అత్యాశ్చర్యముబొంది పరస్త్రీగమనముచేసివచ్చిన పురుషునియందు కోపముచేయరాదని అత్తగారు చెప్పిన సుబోధనంబుల జ్ఞాపకమునకుదెచ్చుకొని మఱియు నిట్లనియె,

క. ఆదేశమువిడబడిమీ
రేదేశముబోయియుందునేమేమిసుఖం!
బాదాయమొందియుంటిరి
బోధామృతమిమ్మునాథపూంబోణికిటన్॥

అట్లు ఆయింతిగాంచి ఆవల యేయేదేశములు ప్రవేశించితిరి యెందుగల చిత్రములకు సంతోషించితిరి యింకెట్టిస్త్రీలనుగంటిరి ఆచిత్రమెల్ల నాయుల్లంబునకు దెల్లమిగా జెప్పుమని వేడిన ప్రాణనాయకింగాంచి ఇట్లనియె

15. పంచదశాంకము.

హస్తినీలక్షణము.

ఓసీ నాముద్దులగుమ్మా నేనతిప్రదేశంబులదిరిగి అందందుగల చిత్రంబులను అందందుగల యింతులనుజూచి దుఃఖంబును సంతోషంబును అసహ్యంబునుపొందివచ్చితిని యిట్లుకోసలదేశంబుజేరి నాయూరెల్లదిరిగి ఆయాదేశంబులంగల చిత్రంబులు నానందించి అచ్చోట బ్రహ్మణగృహంబునందుబోజనమంది తాంబూలముధరించగా నొక సింగారవంతుడు

క. అతిహొయలుననడపెరుగును
మతిమంతునిపోలునీతిమాటలతోనున్।
చతురతగాబలికెనునా
మతియున్భ్రమయంగవాడుమాంద్యముబలెకన్॥

నాముందునిలచి నన్నుజూచి మహాప్రియముతో స్నేహముచేసి నాన్నాదరణతో వలయువస్తువులుదెచ్చియిచ్చి అతి గారాపంబున మాటలాడియుండె మందహాసుండై యిట్లనియె.

క. నావెంటలేచిరావయ
జీవంబైయుండుకాంతజీవములగనన్।
పోవంగవలయుతెరువులు
యీవంకన్నరుగుమీదనిలుచుటలేలా॥

అయ్యా యాయెరుగులపై తామేల నొంటిరిగా కూర్చుండవలయును లేచిరమ్మని పురవీధులుదిరిగివచ్చెదమని నన్ను బిలచినమాత్రంబున నేను వాని మాటలంగీకరించి యశ్వంబును నాబ్రాహ్మణునిదొడ్డిలోవిడిచి వానివెంటంజనగా వాడు యీయూరెల్లద్రిప్పి వేశ్యాంగనలున్న వీధికిం దీసుకపోయెను.

క. ఆతెరవునయంగణామణు
లాతెగతెగలందుగూడిలావణ్యముతో।
మూతులువెలుఁగగదీపము
జ్యోతులయందొలగుచుండఁజూచితివేడ్కన్॥

ఆయావీధులయందు నిలుచున్న వేశ్యారత్నంబులు సర్వాభరణభూషితులై దుకూలంబులందుకొని పరిమళద్రవ్యంబులతో దీపములవెలగునందు ప్రకాశించుచుండిరి.

క. వాఁడొకయింతినిగనిదా
నీడలచక్కంగబోయెనెనరులతోడన్।
వాఁడేగినయంతటనే
చేడియమరియొకతెనిలువఁజెంతనఁగంటిన్॥

అప్పుడు నాస్నేహితుడు అచ్చోటనిలబడియున్న యొక యింతిచెంతంజేరి దానివెంబడించుకొని గృహంబుప్రవేశించెను వాడుబోయినతర్వాత యేను కొంతసేపు యూరకుండి మఱియొకచెలియఁగాంచి దాని వెంబడించనగా నాయింతినన్ను ఆదరించి తన గృహంబులోనికి దీసుకపోగా.

క. నడలెరుగనియాచేడియ
తడబడుచునునన్నుబట్టి దయయుదలిర్పన్।
నిడెముదమునతనశయ్యను
కడువేగమెనధికభోజనంబులుజేసెన్॥

శయ్యాగృహంబుజేర్చి తన పరుపుమీదం గూర్చుండబెట్టి తాను చెలికత్తియలుదెచ్చిన భోజనమును అమితముగానారగించి వచ్చుచుండగా

గీ. వంకరపొడవులువనితశరీరంబు
సంగ్రహించినకాళ్ళుసమతబలియు।
కురుచకంఠముచాలకురుకచయుగళంబు
నాతిమదగజంబునడలసొబగు॥

37. వానరసత్వ.

38. గాంధర్వసత్వ.

39 రాక్షససత్వ.

40. పర్వాటనసత్వ.

శరీరము పొడవుగానున్ను వంకరగానున్ను బలిశినదియుగాను కురచ వైన మెడలతోను పొట్టియగు వ్రేళ్ళతోను మత్తగజయానవలె నడచిరాగా మేనుగవచ్చుచున్నదని భ్రమసియుంటిని యిట్లుతాను పడకటల్లుంబ్రవేసించి యెదుటంబెట్టియున్న నిలువుటద్దంబు సమీపనుజేరెను.

గీ. మిట్టనొసలునుదిద్దిమిశమిసలాడుచు
దట్టమైనకురులుదడయదువ్వి।
తేనచాయనగలనెలతకొప్పులునుబెట్టి
నల్లచీరగట్టియతివనిలచె॥

అద్దమునకు యెదుటనిలువబడి తన మిట్టలయిన నొసలుదిద్దుకొనుచు తేనెచాయగల వెంట్రుకలకు సంపెగతైలముబెట్టి నల్లనిచీరయుగట్టి నిలబడి మఱియు.

క. పిరుదులధికఘనముపడతి
జరిజూడకుచములుకుంభజాడలగాంచెన్।
బరయగమృదుభాషిణియగు
లెరుపునుగలయింతిముఖము బెడదైయుండెన్॥

ఆచిన్నది కుంభములవంటి కుచములున్ను గొప్ప పిరుదులున్ను మృదుభాషలున్నుగూడి వెడల్పుముఖముతో ప్రకాశించెను.

గీ, తొగరుచీరయుగట్టితొలకరిమెరుపంచు
వగలుదీరమంచికోపనాంగి।
సదమలభక్తితోసమనంజనమునెత్తి
కుడరనొసటబెట్టపక్వముగను॥

అప్పుడాయింతి తొగరైన చాయగల వస్త్రమునుగట్టి కాటుకకరండమును చేతదీసుకొని తన వెడల్పుగల కనుబొమలకు దిద్దెను యివియన్నియు జేసికొని,

గీ. నల్లకలువబూవులుచల్లగాముడిబెట్టి
గొప్పయడుగుమిరెకులుకులాడ।
కలికదేహకాంతిక్రమముగావెలుగొంద
గొప్పతొడలతోటినెదుటవచ్చె॥

మఱియు నాయింతి అద్దమునెదుటనిలచినట్లే నల్లని కలువపూవులను శిగను దురిమికొని విరివియగు తన నడుమునకు వన్నెచీరలచాయగట్టి ఘనమైన తొడలతో నడువలేక తొట్రుపాటున నడచివచ్చినత్యామోహావేశంబున నాతొడలంగూర్చుండెను.

క. గూరుకొనియున్నయింతియు
నేరుపుతోసిగ్గుభయమునెనరులుమెండై।
శౌరిముఖమందిజూడక
నాయెయునన్నాదరించెయంతటమేనుల॥

అట్లునాతొడలంగూర్చుండి భయమున్ను సిగ్గున్నుగలిగి విశ్వాసము గలదియై నాముఖమందిచూడకయే నన్నాదరించుచుండెను.

క. దానిపిరుదులునాతొడ
లూనగబరువందిచాలనుస్సురమనగా
మానినియతిశీతళమును।
బూనినయంగమునుగంటిపొలుపొందుచునే॥

అప్పుడు దానిభారమైనపిరుదులు నా తొడలమీదయిడుకొనగా నాభారంబుతాళలేక శ్రమముచే యుస్సురుమనుభావను దెలిపించకయే యుండియు దాని శరీరమునంగల శీతళమునుజూచి ఆశ్చర్యమునుగొంటిని.

ఇట్లు నారేయెల్ల దానియింటంబరుండి వేకువఝామున నిద్రంలేచి నాస్నేహితునితో గూడి వాడున్ను నేనున్నుగలసి సరససల్లాపములగు శృంగారంబుల మాట్లాడుకొనుచు యిరువురుం బ్రాహ్మణభోజనము జేసి నేను అశ్వారూఢుండనై వచ్చితినని జెప్పిన పలుకులువిని భర్తంగాంచి యిట్లనియె.

గీ. నొకటిరెండుమూడునొనరంగజాతులు
వరుసక్రమముగానువసుధమించు।
మమ్ముముగ్గురజేర్చిమర్యాదబడబలుక
జెప్పవలయునిదియునెవరిసాటి॥

స్వామీ యిదివరలోచెప్పిన ముగ్గురుస్త్రీలను మా ముగ్గురితో జేర్చితిరి యిప్పుడుజెప్పినలక్షణవతి యెవరితో జేరినది దాని జేలివియ్యెడనియడిగిన నాప్రద్యుమ్నుండు భార్యంగాంచి యిట్లనియె.

క స్నేహితునితోడచనగను
నాహంసలనడలయింతినడరెనుశాస్త్రిణ్।
వాహామనిదలచిదానిపై
మోహామునేగొంటిబోటిమోమునుగనగాన్॥

నేను నాస్నేహితునితోగూడి వేశ్యాంగనలవీధించనగా వాడొకకామినింగూడిచనెను ఆసమయంబున అందొకయింతి నీ మూడవచవితినైన శాస్త్రిణివలనే సింగారవతియై నిలచియుండ దాని ముఖముజూచి ఆనందించి మోసబోయి దానిరమించితిని అది శాస్త్రిణియట్లే వెలగియుండెను అని జెప్పిన భర్తవచనంబులువిని శుభదయిట్లనియె.

16. షోడశాంకము.

క. ఇంకేమియు సేచుంబులు
మంకేనజూచినవియట్లుమహిమలుమెచ్చన్॥
పొంకముతోదెలిపింపుము
సంకయువలదింకనాదుసంకల్పనిధీ॥

హేస్వామీ యిదివరలో చెప్పిన శృంగారములును తామనుభవించిన సుఖమున్ను తాముజూచిన విశేషములున్ను యిప్పుడు చెప్పినవాటికన్నయితరము లనేకముగాయుండునట్లు తోచుచున్నది అట్లనగా తాము జెప్పుచుండెడి మధ్యపలుకులయందు సావధానమున్ను చిరునగవున్ను యోచన

యు గలిగియుండుటనుబట్టి నేను సందేహముగొనుచున్నాను గావున యింకం గలిగిన మర్మములు మేవైయున్నను విస్తరంబుగా జెప్పగోరుచున్నానని జెప్పిన భార్యవచనంబులువిని చిరునగవులెగయ యిట్లనియె.

క. జూచినయింతులలోపల
పూచినసంపంగియట్లపొలుపొందగనే।
జూచిభ్రమసియుంటినినా
వాచనుబల్కంగతరమెవనితామణిరో॥

నేనుజూచిన స్త్రీలనేకంబులైయుండియు అందులో విశేషముగా మూడువిధములైన రూపములనుగాంచితిని అది తలచినమాత్రంబున నామనసు భ్రమలజెంది సృష్టికర్తయైన బ్రహ్మనుదలంచి ఆశ్చర్యమొందుచున్నాను.

జింకవంటి జాతిస్వభావలక్షణము.

సీ. గుండ్రమైనమోముగుబ్బచనికంఠము నల్లనైననెరుకునాతికురులు।
కందరీగవంటికలకంఠినెన్నడుము గదసిపొందియుండుకాంతపిరుదు।
వికచాబ్జములకన్నవెలసిల్లుకరచరణ స్నదరంబుదొండపండునగనింత।
గజయానగమనయాకమలమందివమేను చిన్నినాసికలొడల్చెన్నుమీర॥

అతిరూపగుణశాలిచంచలపుమనసు
గంధభాగముమెడయుచున్నళులుమీర।
హరిణియనుబేరగంభీరవతియుచెలగ
జూచినంతనెనామదిస్రోక్కియుండె॥

ఓనాయకీరత్నమా యీచిన్నదానికి గుండ్రమైన తలయున్న నల్లని కాంతిగల వెంట్రుకలున్ను అలలవలె చుట్టబడినవెంట్రుకలున్ను చాలాసన్నని నడుమున్ను బలిష్టమైన పిరుదులున్ను చిన్నకుచకున్ను అల్పమైన గోళ్ళున్ను తామరరేకులవంటి కండ్లున్ను ఎఱ్ఱకాంతిగల పాదములున్ను కాంతిగల దవడలున్ను అందమైన మెడయున్ను అరటిస్తంబములవంటి తొడలున్ను మదగ

జమువంటి నడయున్ను చపలమైన మనస్సున్న చల్లనిపలుకులున్నుగలిగి సతి శుభ్రవతినై హొయలుమీరి తాను తన చెలికత్తియలతోగూడి దేవాలయం బునకుపోవుచుండగా గంటిని దాని విచారింపగా ఏణాక్షియనిపల్కిరి యది జూచుటకు నొకవిధమైన స్త్రీగానుపడెను.

క. మరియొకవిధమును జెప్పెద
సరిబోల్చగదేశమందుసఖియలగానక్।
ధరలోననదియునొక్కతె
గరమరుదుగబుట్టెనంచుగాంతుతొగంటిక్॥

ఓ నాప్రాణరక్షకీ నేనుయిప్పుడుజెప్పిన సులక్షణమగు స్త్రీజాతిక రెండవది యైన తురగిణియను కాంతిమణియొక్క సులక్షణములు నాబుద్ధికో లది గోచరమగునంతపాటి విన్నవించెద గమనింపుము.

తురగమను జాతిలక్షణము.

సీ. నిడుదువెంట్రుకలతోనెనసినశిరమును కలువపూవులవంటికండ్లతీరు।
నునుగారుభుజములునుపొదకందపుమెడ చెలిముఖముపండ్లుచెలగుకాంతి।
సన్నగిలిననడుముసన్నని పెదవియు యున్నతోన్నతమగు యుపిడయూరువు।
కోపనాంగియుచాలవో రెక్కలదొంతియై మంచినడల హొయలునడరుఇంతి॥

చాలనిద్రయుసహజమౌనట్టిగుణము
శ్లేష్మవాతములకుచెలిసొంతకారి।
శంఖమనబోల్చునందమైనట్టిగళము
మేమిచెప్పుదునీయింతిజేయుసొలపు॥

ఓ ప్రాణనాయకీ జెప్పెదనువినుము దానికి తలవెంట్రుకలు అధికమైననిడివిన్ని ఉన్నతమైన శిరస్సున్ను అత్యున్నతమైన రొమ్మున్ను మంచి దేహకాంతియున్ను కలువపూవులవంటి నేత్రములున్ను అందమైన చెవియున్ను సుశీలమైన ముఖమున్ను నక్షత్రములవంటి పండ్లున్ను సన్నని పెదవియున్ను అందెట్టనిచాయవారున్ను సన్ననినడుమున్ను మంచినడతయున్ను అధికమైననిద్రయున్న అధికభోజనమున్ను బంగారువన్నెగల వేనితో ఆ యింతని

క. చారిణినీయేఁగాంచితి
గోరితినామదినిచాలకోర్కెలుమీరన్॥
కూరిమిగలవిభునితోఁ దా
మీరుచువిహరించెనంతమిసమిసగొంటెన్॥

నేనుజూచి మనసుపట్టలేక తపించుచుండి దానితో పలుకరించుటకై యేగితినిగాని యాసమయంబున దానికత్యంతప్రియముగల నాయకుండొకడు దానివెంబడించిన దానివల్ల దానితోమాట్లాడుటకు నాకు సమయముచిక్క కుండెను అప్పుడు దానికై విచారించగా నది తురగయని దెలియవచ్చెను. అదియునుంగాక మఱియొకవిశేషంబుగలదు అదెట్లనగా

క. గణికెనినొకకీల్గంటిని
గొంటెనినామనసుప్రీతికోమలివెంటన్।
జంటలుజేయగనుంటెని
తుంటరినాస్నేహితుండుతోడైయుండెన్॥

నేనును నాస్నేహితుడు యిరువరుచనునుండగా నొకస్త్రీతనకు యిరుచెలికత్తియలును నొకనాయకుడున్నగూడి నల్వురుగా నేగుచుండిరి అప్పుడదిబోయినది యెట్లుండెననగా.

వారణావతి లక్షణము.

క. గొప్పగుదవడలుచెలియలి
కొప్పిననల్లాలునెరులుకొప్పందముతో।
గప్పుకొనికాశిదుప్పటి
వొప్పగుమదగజమురీతినొనరగనడిచెన్॥

ఓ నాయికీరత్నమా నాయింతి యిందరితోగూడి గొప్పగుగండభాగముల కాంతులువెలుగదట్టమై నల్లనైయున్న వెంట్రుకలుకొప్పుబెట్టి కాశ్మీరదుప్పటి గప్పుకొని మదించినయేనుగగున్నవలె నడుచుచుండెను మఱియు,

క. నిడుదగుగోరులువంకర
మడువులునుంగలిగిగళముమహోన్నతమై।
పొడుగుగలయధరబింబము
దడయనియాయింతిసొబగుదయయెమందున్॥

అట్లునడుచుచుండి నన్నుంగాంచి పకపకమనినవ్వగా దానినవ్వందమున్ను అదిజూచిన చూపున్నుగాంచి యిచ్ఛోటశాస్త్రప్రణయను నీమూఢవచనితివచ్చియున్నదని దెలిసిభ్రమసినిలుచుంటెని.

క. కుఱుచశరీరము నునుపును
మెఱుపదుతనమదినిప్రేమమానినిమహిలో।
వెఱపెఱుగకకనుసైగల
సరిబడజూపినను చెంత సరణినిజనితిన్॥

అప్పుడు కురచశరీరముగల యాయింతినన్నుగాంచి పకపకమనినవ్విన వింతలకుభ్రమసిన నన్ను కనుసైగ జేసెను.

గీ. దానికనుసైగనామదితాళలేక
వెఱ్ఱిహాడనుచందంబునెనసియుంటి।
నంతనాబిడతనచెంతనాతినిటకు
పనిచెదానింటననాదరించమనిచె॥

ఆసైగకు లోబడియున్న పిచ్చివాడని తానుదెలిశినదియై తనవెంబడిం వచ్చుచున్న దాసీలలో నొకతిని నాసమీపమునకంపి నన్ను దానింటికిం దీసుకపొమ్మని యాజ్ఞయిచ్చినయంత నద్దాసి యతివేగంబునవచ్చి నన్నాదరణతో నున్ను బహుమర్యాదతోనున్ను జేరినాపడతియింటికిం గొనిపోయి సుఖాసీనునిగా జేసెను.

క. అటుజేసిననిమిసంబున
మటుమాయలుగానువచ్చెమానినిప్రియమున్।
నిటుజూపుచుభోజనములు
నిటలాక్షియుజేసెనధినాహారంబున్॥

అంతనిమిషమాత్రంబున నాయింతితనగృహంబుజేరి నన్నుగాంచి ప్రియముబాపి యతివేగంబున అధికభోజనముచేసి వస్త్రాభరణభూషితయై శయ్యాగృహంబుచేరెను అంతదానిరూపగుణ సౌందర్యంబులఁజూచి శాస్త్రజ్ఞ యన్లేభావించి నారేయిపొద్దుపోనిచ్చి వచ్చినానని జెప్పినవిని శుభదచాలా సంతోషించి తనభర్తంగాంచి యిట్లనియె.

గీ. తాముజెప్పినవిధమెల్లధరణియందు
చాలవింటినిమదిలోనసరకుగాన।
వీరిపతులెట్లువెలసియుందు
రాదిమొదలగువిధములరవిలెజెలుపు॥

స్వామీనాప్రాణనాయకా తాముయిదివరలో జెప్పినస్త్రీలక్షణంబులు నాకతిచోద్యంబులై వినుచుంటిని నామది చాలా సంతోషంబున వెలయుచున్నది అయినంవీరలకు తగుపురుషులు యెట్లుందురో యెవరిని యెవరుకె వాహము బొందుదురో నాచిత్రంబులు జెలుపింపమనిన భార్యయగు శుభదం గాంచి యిట్లనియె.

17. సప్తదశాంకము.

క. రావేపల్లవమృదుపద
రావేనాముద్దుగుమ్మరంజిలనిపుడున్।
నీవాడినచోద్యంబులు
నీవాడైచెప్పబూననెనరులుబుట్టెన్॥

ఓసీ నారీరత్నమా యారెల్లందిరిగి అందందుగల శృంగారంబులును జూచి యానందించి మఱియు అందందుసంతృప్తియు వేసటయు వినుకున్న బుట్టిననాకు అనుభవంబుచెంతైయుండును అట్టి అనుభవజ్ఞానంబుననీకు చెప్ప నుద్దేశించినాను యిప్పుడు నీవడిగిన నాయకులవివరము కొంతచెప్పెదను వినుమని ప్రద్యుమ్నుండిట్లనియె.

41. మధ్యదేశస్త్రీలు.
42. బాహ్లీకులు.
43. అవంతిస్త్రీలు.
44. ఆరభటదేశస్త్రీలు.

(LITHO. MEENAKSHIAMMAN PRESS. MYLAPORE. 1908.)

మృగజాతి పురుషలక్షణము.

క. సుందరముకన్నులందము
కందరమునుగాంచనెంతొ కాంతియు నెగడున్।
సుందరజనునడలందము
పొందినసరసుండుశుభముపొందినదారయున్॥

ఓ ప్రాణనాయకీ మృగజాతియందు బుట్టిననాయకునికి కన్నులుయందముగానున్న మెడయు సుందరముగానున్న కాంతిగలశరీరముతోనున్న యొయ్యారమైన నడయున్ను అయిశ్వర్యమున్ను గలిగి సుఖమునుపొందుచుండును.

క. సన్ననిరథనములందము
మిన్ననగసుకటియు గుండ్రమైనసిరమున్।
చెన్నగమానభిమానము
పొన్నతబొందుచుండుకొద్దియుకుడుపుల్॥

ఓనాయికామణీ యీకాంతుండు సన్న మైపండ్లతోనున్న తీగవంటి నడుమున్ను గుండ్రమైనశిరమున్ను గల్గి మానాభిమానముతో గూడినవాడై కొద్దియాహారముల పక్రసాన్నములుగా భక్షించుచు సరసమృదుభాషలతో ప్రియముబల్కి హితముగాయుండియు.

క. దేవునియందభిమతభూ
దేవులపూజించిపుణ్యదేశములందున్।
యేవగజూచినధర్మము
నీవగనిద్భుటయుచాలనీతియుబల్కున్॥

ఓకలికి నీనాయకుండు బ్రాహ్మణవిశ్వాసంబును సదాచార క్రమంబును దేవతారాధనయు పుణ్యదేశంబులు మెట్టుటయు దురాచారముల వర్జించి సదాచారక్రమముల ననుసరించుటయు దానధర్మములయందు బుద్ధియుమంచి స్థిమితమున్నుగల్గి యెల్లవారిమనంబులకు హితంబుగా కాలోచితంబులైన సూక్ష్మబుద్ధిగలవాడై యుండును.

క. సీతంబుగసీతనిశశి
కాంతుండనిబలుకుచుండగంటివిచెలియా!
కాంతుడుసత్యవ్రతములు
దాంతులుగాపొందియుండుదారలకుసమమై॥

ఓనామనోహరీ యీతని లోకమున జనంబులు శశికాంతుడని వాడుకొనియెదరు సీతండతిసత్యవ్రత శీలత్వమునను తత్త్వాతత్త్వజ్ఞాన పరిపాలుండును నిజపత్నీసమేతుండును బంధువర్గ పోషకుండును సేవకాజనాదరణయుగల్గి పరిమళతాంబూలాది పుష్పములనలంకరించుక శృంగారవతుడై సదాదారలవతె ప్రకాశించుచుండును.

క. సీతనికోడబడెహరిణియు
ప్రీతిగపెండ్లాడినంతప్రియములునేలా।
చాతురములుమెండగసం
గీతములంప్రియముగూడియింతియుమెలగున్॥

యిట్టి లక్షణహితుండైన నాయకునకు జాతకాది నిర్మాణంబులు జూచి పొంతనలక్షణంబులం గమనించి దైవానుకూలముగ హరిణియనుదాని వివాహంబుజేసికొనిన నాతనిభాగ్యంబు యేమనవచ్చును వీరలు అతి చాతుర్యములతోను గీతవాయిద్యములతోను ఆటపాటలతోను బండారులు ప్రియములుమీర అత్యానందములగు శృంగారములతో గలసిమెలసి దీర్ఘాయువులై ఐశ్వర్యములుగలవారై యుందురు.

క. సీతపుదైవఘటంబున
ప్రీతిగతురగిణిముదానపెండ్లాడినచో।
నీతియుగాదడపొంతన
మంతనములుమారిపోవుమహిలోసఖియా॥

ఓ సుశీలియగు శుభదా నాకావాకసమయంబున సీశశికాంతునికి యీశ్వరసంకల్పముచేతనున్ను ఋణానుసంబంధముచేతనున్ను బలాత్కారముచేతనున్ను తలిదండ్రుల ప్రేరేపణచేతనున్ను తురగిణీస్వభావియను

కాంత సీతని వివాహంబుజేసికొని యది మద్యమప్రియంబుగ యుండును అట్టి ప్రియముచేత తనంతట దాంపతులలో స్వల్పకలహమున్ను వెగటున్ను అతృప్తియుగల్గి సంచరింతురుగనుక తలిదండ్రులు జాతకపొంతనములు అంగపొంతనములు మెడపొంతనములు గర్భపొంతనములుజూచి చక్కగా దెలిసికొని వివాహముచేయించగలరు.

క. సీతడునాకసమయంబున
ప్రీతిడనవ్వారణాంగపెండ్లాడినచో।
చాతురము లేమిబుట్టవు
మాతులుద్రిప్పుచునుచాలమూర్ఖములొందన్॥

ఓ తామరసాక్షి ప్రాచీనసర్వాంబైన నాడుకలుగమనించక తమయిచ్చవచ్చినట్లున్ను పెద్దలమాటలంగీకరించకయు తాముబోయిన దేమార్గమని ముండ్లయందును రాళ్ళయందునుబడి దారితెలియక తపించువానిభంగి తానుమెచ్చినదియే రంభయని యూహగొని తలిదండ్రులమాటలువినక వారలావతియనిచెప్పెడి హస్తినీజాతిస్త్రీని పెండ్లాడిన శశిపురుషుడు యేమియు తృప్తినొందక తెట్లుండెననగా.

క. అలయుచుబలుసొబగులుతా
సొలయుచుబలుచోట్లదిరిగిసోమరితనమై।
వెలయుచుదూషణములసొం
పొలయుచువెసజూచుకొక్రొపొనడగొట్టన్॥

వీరలిరువురు పాణిగ్రహణమహోత్సవులై యిచ్చవచ్చినట్లు పెచ్చరిల్లి విడిగా దిరుగవచ్చునని దలంచియున్న దంపతులు దినక్రమమున మనస్పర్ధలకు అధమవృత్తులగు దూషణతిరస్కారములంగీకరించుకొని దంపతులు యెడబాపులగునట్టి వ్యవహారంబుల బుద్ధిబెట్టుకొనుచు బంధుమిత్ర పుత్రాదుల అలక్ష్యముచేయుచు పలువిధములబుద్ధి బరికింపుచు సంచరించుచుందురు గావున ఓ తరుణీరత్నమా లోకంబున మనుష్యులు పొంతనంబులు చాలాగమనించి వారివారి నామనక్షత్రంబులనుజూచి వివాహంబుజేయుట యుత్తమము.

మఱియు జెప్పెదవినుము.

వృషభుడనువాని లక్షణము.

క. ఎట్టిపదశవలంబులా
చుట్టినుకోపంబుశాంతెచు అమఱగుణముల్।
బుట్టియువెడదైగసందము
విట్టనవీగుచునయురము వెడదైయుండుఞ్॥

వాసి కన్నవిఖికాని పూగొమ్మా వృషభుండనువాడు లోకము లోన నేత్రిపశాలముగలవాడై యందచందములుగలవాడై మెఱుపుకాంతిగల కరచరణంబులుగలవాడై కొంత కోపమును మఱికొంత దయయున్నగలిగి గొప్పలై విస్తీర్ణములైయుండు యురముతో బ్రకాశించువాడును మంచిగుణములచేతను లోకమున ఖ్యాతిగలవాడై యొప్పియుండును.

క. సుడిగలమెడయుండముయిం
పడరిననడతేయునుమంచిపాటలుమాటల్।
దిడముగుసంహననముబల్
నిడుపగుచేతులును చెవులు నెనసివృషభుడా॥

ఓబాలికామణీ నీపురుషుండు సుందరమైన సుడితోగూడిన శంఖము వంటిమెడయున్ను గలిగి వీధులయందు జూచువారలకు బ్రియము బుట్టించునట్లు వయ్యారముతో నడుచుచు యింపగుసొంపుమాటలతో భాషించుచు కాంతి గలశరీరము బ్రకాశింప నిడుదులైన బాహువులు విస్తరింప వీచినడుచును భయము శీఘ్రవదలి సింగారవంతుడై ఆటపాటలయందాసక్తిగలవాడై విహరించుచుండును.

గీ. దానధర్మములందుధనధాన్యములయందు
చాలప్రియముగ్గ సంచరించు।
మానవతము చాలమర్యాదగమనించు
చందనాదిపూలంబుచాలపొందు॥

ఓసీ నాయుల్లమురంజిల్ల చల్లనిమాటలతో లాలించు పల్లవపాణియీ నాథుండు మానాభిమానంబులు గలవాడై దైవభక్తియు పెద్దలయందు ప్రియమున్ను వాసనద్రవ్యములును పుష్పమున్న యలంకరించుకొని తాంబూలములు సదాయుండికొని ముదముతో తనభార్యయైన తరిగిణింగూడి సుఖంబున కాపురము చేయుచుండును.

క. నీతనిశ్చయమములిట్లన
చాతురముసహరిణిగూడిసంచరించుటయుఞ్।
ఖ్యాతులుగాదటినీచపు
వృత్తులెసరిబోల్పులోకవృత్తులకెలమిఞ్॥

ముదముమీర శుభములందుకొన్న ఓశుభద్రా నీవృషభుం డొకానొక సమయంబున తనయిచ్చవచ్చినటుల పెద్దలమాట జవదాటి తానుగావరించి హరిణియను మృగావతిని పెండ్లాడిన్న వృత్తులు సద్వృత్తియుగాక నీచమని చెప్పవలయును అదెట్టు లనగా.

తే-గీ. తనకు నెక్కువకులముతగదంద్రుభువిలోన।
ధరణిదేవతలెల్లజెప్పియుండ।
తనకునిష్టమగుటతాజేయనగునటే।
పెద్దలన్నమాటపెరికనంగవలయు॥

ఓపాణినాయకీ లోకమునతనకు యెక్కువకులంబునబుట్టిన నాయకిని వివాహము జేసికొనుటచే తన కులాచారధర్మంబుల తప్పితాను పాపములను జెందుచు లోకమున కపకీర్తిబొందు గావునతనకు తగనికార్యమునకు తానుబోవుట ధర్మంబుగాదు.

గీ. ఇట్టివాడు తెలిసియిహామందమూర్ఖుడై
పట్టుబట్టినట్లైభావమొంది।
పరగహస్తినియనుపడతినిగూడిన
దుష్టనీచవృత్తియనగవలయు॥

ఓ నారీరత్నమా యీతండొకసమయంబున తనయిచ్ఛవచ్చినట్లు ముచ్చటగా హస్తినియను వారణావతినిజూచి కాంతుచేత అతిమోహితుండై దానివరించి వివాహంబుజేసికొనిన యెడల యిదిచాలా దుష్టమైన నీచవృత్తియని చెప్పుదురు అదెట్లనగా.

గీ. తనకులతకుఁగావయగుతరుణిహీనతమైన
తానుదానివరింపతగదుతగదు।
కులమునుమానముబోయిఖుంభినిజెరచును
కువలయాక్షిరోవిఘమకుదురుగాను॥

ఓసీ ప్రాణసఖీ యిదెట్లనగా నొకడుమానాభిమానంబును కులాచార శీలత్వంబును గల్గి బంధువర్గంబులతో మెలసీల్లెడు యుత్తముండగువాడు తానుయొరులుజెప్పిన వినకతలితండ్రులమాటల లక్ష్యముజేసీ తనకులాచారముల వదలి మతాచారములువిడిచి దయదాక్షిణ్యంబులులేక తనకు బుద్ధిహీనతమై తనకుతక్కువకులంబున బుట్టిన స్త్రీని వివాహముజేసి కొనటవల్ల తన బంధువులున్ను స్నేహితులున్ను గురువులున్ను నిందించగా నాతండ్రు మనస్సంకటములు బొందుచు అంతకష్టములకు సమమైన సుఖములతో గూడి యుండునని దెలియవలయు.

తురగజాతి పురుషలక్షణము.

క. నిడుదగుతలయును చెవులున్
దిడమొందినచెవులుచాలదీర్ఘమధరమున్।
మెడయనుపొక్కలియందము
దడయనిబలశాలియండ్రుమదరణీశ్వరులున్॥

ఓ నాయికా రత్నమా నితడు చాలాజ్ఞాపకశుద్ధిగలిగించెడు మెడయుగల నిడివి శిరముగలవాడున్ను దీర్ఘాయుష్షును పొందగల లక్షణములొందిన చెవులున్ను మాట్లాడదగిన యుక్తికితగును చితమైననిడివి పెదలియున్ను అధికబలముతోగూడి యుండును మఱియును.

క. సొగసగుగోళ్ళంనాణెము
నిగనిగలాడెడుశరీరనేర్పులుచాలా।
భుగభుగలతావినొల్లడు
దిగవంకరజూపుకండ్లుడెలియనిభుక్తిన్॥

ఓ యుత్తమమైన మత్తకాశినీ నతండు వాడిగలగోళ్ళు చేతనొప్పినవాడై అధికశరీరముతోనున్ను విశేషములైన నేర్పుతోనున్న వాసనద్రవ్యము లలంకరించక వంకరచూపులచే యెాదకన్నపార్శ్వల యితరులనీక్షింపుచు అమితాహారంబులయందును నిద్రయందును ప్రియముగలవాడై సంచరించును.

క. నీతడుహస్తినికన్యను
చాతుర్యమునమెచ్చిదానిసాంగత్యమిడన్।
నాతినుతింపనుశక్యమె
నీతియుశ్రేష్ఠంబుచాలనెసరులుమెండౌ॥

పరమగుణశీలినైన యోపంకజాక్షి నీతడు తనబంధుమిత్రపురోహితగురుజనంబులును తలితండ్రులును మెచ్చహస్తినియను కన్యారత్నమును పాణిగ్రహణంబుజేసుకొన్న నాపురుషునకున్ను యా యింతికిన్ని మహోన్నతంబులైన ఖ్యాతియు కీర్తియుస్తోత్రంబులుగల్గి సర్వకాలమున్ను యెట్లుందురనగా.

క. ప్రియముల్మీరుచునొకరొక
రయమునబాయకనుచాలరంజిలుచుండా
భయమునుభక్తియుశుభదా
ళయముగమెలగుదురుకొల్లలానందమునన్॥

నాచింతలెడబాపవచ్చిన యోకాంతామణీ వీరలిరువురు ఉమామహేశ్వరులవలెను లక్ష్మీనారాయణులవలెను భారతీబ్రహ్మవలెనుగూడి సుఖమున ప్రియంబులు మీరినయంబుగాప్రలయంబులులేక దినక్రమంబున విశ్వాసంబునకు మొలకలెత్తి నిజవధూవరులై వెలగుచుందురు అట్లుగాక.

గీ. నీతడొకవేళయశ్వినిసెనయగోరి
ప్రీతిపొడబూపిదానిసైపిచ్చబట్టి।

నాతిగొంపోయి చేబట్టి వానిమగను
గాంచు పెంకిలిక్రమమున చేటుగాంచు॥

ఓసీ ప్రాణవల్లభీ యిట్టి ఆచారపురుషుండొక వేళ వారణావతినైన యాస్త్రీనియొల్లక పెద్దలమాటవినక దురాచారములు పోషిక తనమనస్సు వచ్చినట్లుగా కంటికింపగు యింతియగుతురగిణినిగాంచి అత్యామోదంబున దానియందాశక్తుండై వలయుధనంబులిచ్చి ఆపదుచుంగొని వివాహంబుజేసు కొన్నమాత్రంబువ నీచత్వంబు సంభవించును యిదిదెలిసి నడుచుకొనుట యసాధ్యంబు గనుక పెద్దలుజెప్పెడి మార్గంబు ననుసరింపవలయును.

ఇదిగాక మఱియు నీతడు అత్యాశాపరుండై లేశమైనను సిగ్గులేక అహంకరించి నొకానొకసమయంబున.

గీ॥ హరిణియనుదానిగూడినయందమగునె
దెలివికొంతయుచేటగుదెలిసికొనుమ।
దగనియతినీచవృత్తిలోదగులనగునె
హానములుబోవుభంగంబుమలయుచుండు॥

ఓసీ ప్రాణసఖీ యిట్టి వయోలక్షణ సంపన్నుడగు పురుషుండు తాను తననిజబంధువర్గంబునయున్న తనపొంతనాది నక్షత్రతారాఫల చంద్రఫలంబుల నిర్ణయంబులువదలి పొగరుగలవాడై తనకొల్లనికార్యంబులం బ్రవేశించిన కోతివలె తానుపెద్దలమాటలువినక చిత్తమొక్కరీతిగా విడంబించుచు హరిణియను చిన్నదానియొక్క రూపరేఖాది సౌందర్యముల యాలకించి చిత్తరపు ప్రతిమవలె నిలచి దానివరించి పెండ్లాడువాడు అధమవృత్తివానిఘట్ల ఆర్యులు చెప్పియున్నన్యాయంబులు యొప్పియుండును.

క. పోరుంసంకటమడయుచు
దీరక పంచాయితంబు దేలుచున్యాయం।
బీరక పలుమూకలు పెక్
నేంబుఘపలుకుచుండ్రు నెలతరో వినుమా॥

45. సాళ్వదేశస్త్రీలు.

46. చంద్రభాగస్త్రీలు.

47. శరావతిస్త్రీలు.

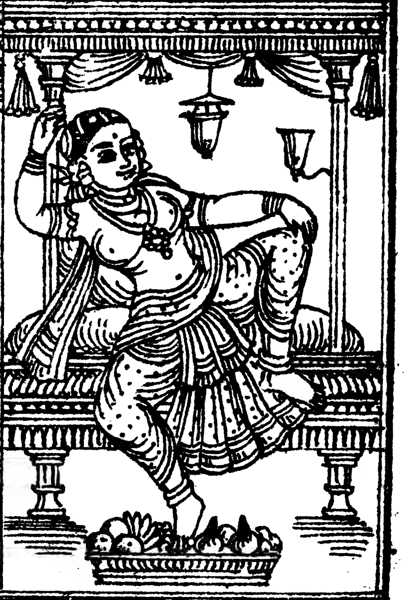
48. లాటదేశస్త్రీలు.

18. అష్టదశాంకము.

ఆసమయంబున తనయింట తానున్ను భార్యయున్ను నెమ్మతులులేక సదాకలహముల దేలుచు సంసారమందును కుటుంబమందును మనస్సులేక వికావికలౌటకే బుద్ధియుంచుకొనియుండు సమయమున తనబంధుమిత్రులు పంచాయితులుగా జేరి వ్యవహారంబులు జెప్పగా వినుటకొప్పక మారుపలుకుటయు అప్పుడందున్న జనంబులు పరిహాసము జేయుటయు వీనియత్తమామలు బావమరిది మొదలగువారు దూషించుటయు మొదలగు కష్టములననుభవించును.

అని చెప్పిన భర్తవచనంబులు విని శుభదయిట్లనియె స్వామీ లోకమున మానవతులును మగండ్లును యేదేదోగణంబులరీతి ప్రజ్వలించుచున్నారని బలుకుచున్నాడవే వారెవరని యడిగిన భార్యంగాంచి ప్రద్యుమ్నుఁడిట్లనియె.

క. లోకంబునమర్త్యులుతా
మేకంబుగగూడియుంట మేలిమిదెలియన్ ।
నాకంబుమొదలుపృదివిన
నేకంబులుసంచరించు నేమందుచెలీ ॥

లోకములోన మానుష్యజన్మంబతి యుత్కృష్టంబయ్యును దానిలోఁగల మర్మంబులు ననేకంబులుగలవు దానింగుర్తెరుంగుట మనకుచాలా దుస్తరముగా యున్నది అయినంయిప్పుడు నీ వడిగిన గుణభేదంబులు నాబుద్ధికందిన పర్యంతము జెప్పెదను వినుము.

గీ. దేవమానవనాగయక్షరాక్షసులును
దెలియగాంధర్వముదెయ్యమనగ ।
వాయసముగార్ధభవానరకూర్మ
మేర్పడగపర్యటమెలగుగుణము ॥

ఓ సుమితగుణలలితాంగీ లోకమున మానవంతులును వారిమగండ్లును దేవసత్వులనియు మానుజసత్వులనియు నాగసత్వులనియు యక్షులనియు గాంధర్వులనియు పిశాచములనియు వాయసములనియు వానరులనియు గార్ధభములనియు కూర్మములనియు పర్యటనయనియు పదినొకవిధంబున ప్రజ్వ

లియున్నయవి మఱియు ననేకంబులున్నవని యన్నారుగాని చెప్పనలవిగాదు గావున యింతవరలో చెప్పినను యాలగించుమని యిట్లనియె.

దేవసత్వం.

క. పరిమళములుగమకింతురు
పరిశుద్ధప్రదేహకాంతిప్రబలెడిగుణమున్।
నెరికొలుపునత్తమామల
నసుడైపూజించుగుణమునమరినభక్తిన్॥

దేవసత్వలుగా జనించిన మనుజులు పరిశుద్ధమైన దేహకాంతిని గల్గి వాసనద్రవ్యములయందు ప్రియముగలవారై అత్తమామలయందు భక్తివిశ్వాసంబులతో పూజించెడి సదాచారక్రమములు గలవారగుదురు.

మనుజసత్వం.

క. మంచిదిగలమనసునవా
రంజితముగవ్రతములందిరమ్యముతోడన్।
పొంచితమపతులయతితులు
మించగపూజించువారుమేదినిమనుజుల్॥

ఓ భామామణీ మనుజసత్వయందు బుట్టిన నరులు తమతమ మగండ్లను దైవముగానెంచి పూజింపుచు దాంపతులు యెడబాయక శుచిసుశుభ్రతయు గలవారలై యధికనెమ్మతితో యిహపరంబులకు నుచిత మనస్సుతో ప్రకాశించుచుందురు.

నాగసత్వం.

గీ. చాలనిద్రయుతొందరచపలబుద్ధి
దీర్ఘప్రియమును ధేజముజలివిడప్పు।
మోహములుచాలమనిలోనమొలచుచుండు
ఆవరింతలుగలవారునాగసత్వుల్॥

సింగారమందిన బంగారిబొమ్మ చాలా నిద్రయున్ను అధికమైన ఆవరింతలున్ను మనస్సునందు యధికమోహావేశమున్ను యెడతెగని ప్రియమున్ను బుద్ధితొందరయు గలగినవారలు నాగసత్వులని దెలియవలయు.

యక్షసత్వం.

క. కోపముమీరినవారగు
పాపపుకార్యంబుమధుసుపానములందున్।
దాపయివిషయాశక్తికే
రేపునుమాపనుచుసిగ్గులేమినిదెల్వన్॥

ఓ ప్రాణవల్లభీ మనుజులు యక్షస్వభావము గలవారై యుందురేని వారలు మధుపానముచేయుటకు వెనకదీయక విషయాశక్తియందాశయుంచి సిగ్గుమాలి బుద్ధిహీనతలైయుందురు.

గంధర్వసత్వం.

క. కలహముగర్వములేకను
ఇలవిద్యలనెల్లనేర్చిసింపగునందం।
బులకాంతిదేహవాంఛయు
గలవారైనాటపాటగాసౌరభముల్॥

ఓసీ నాయకామణీ భూమిలో మనుజులు గాంధర్వయంశమునం బుట్టిన వారు కోపమును గర్వమును యింటిలో కలహమును మొదలగు దుష్టచర్యలు మాని సౌందర్యముగల శరీరముతో మంచికాంతిగలవారై సకలవిద్యలయందును ఆటపాటలయందును ప్రౌఢతగలవారై వాసనద్రవ్యములు ధరించుకొనుచు సుఖోన్నతులై వెలయుచుందురు.

పిశాచసత్వం.

క. మధుపానములతిప్రియమగు
మృదుమాంసముచాలగోరుమూర్ఖతమేతా।

చెదరెడియభిమానంబును
ముదమొందగయున్న దేహమునచరియింతుర్॥

ఓసీ భామామణీ యవనిలోమర్త్యులు పిశాచయంశంబున జన్మించిన వారలైతే వారిగుణంబులు మధుమాంసములయందే స్థిరముగా నిలచియుండును వారలశరీరము యతియుష్ణంబై యొప్పియుండును వారలు మానాభిమానంబులులేక సంచరింతురు.

వాయస సత్వం.

క. చంచలచూపులు మేపులు
కొంచకనతిమాంసభక్షకోరికలుమీరన్।
పొంచుచుజాడలజూచుచు
మించగనుదయంబుచపలమెంతోగలదే॥

ఓ నాయికీరత్నమా మనుజులు వాయసత్వులై యా యంశంబున జనించువారలు చంచలమైనచూపులున్ను చపలమునిండిన మనస్సున్ను గల్గి ప్రియంబులుమాని మాంసభక్షణలయందే సదా నాశక్తిగలవారై సంచరించుచుందురు.

వానర సత్వం.

క. చపలతగలమ్మనమొందుచు
విపరీతముగానుయటచువివరములేకన్।
నేపమెరుగకగఅచుటయే
నుపకృతియాగిల్లుటెల్లనుర్వీస్థలిలో॥

ఓసీ ప్రాణరంజనీ మహినియందు మనుజులు వానరాంశంబునబుట్టిన వారలకు గుణములుక్షణక్షణంబున మారుచు యెగచుచు గిల్లుచు గఅచుచు నానావిధములైన కుచేష్టలయందాశక్తిగలవారై మెలగుచుందురు.

గార్దభ సత్వం.

క. అప్రియములబలుకుచు తా
నప్రక్రియ సంచరించు నవనిని హీనం।
బే ప్రతిదివసంబును దు
ష్టప్రియల వార్తలగుచు హటాహటి బుద్ధిన్॥

ఓసీ ప్రాణసఖీ లోకములో మనుజులు నొకసమయంబున గార్ధభాంశంబున జన్మించిరేని వారలు అప్రియములగు మాటలే చాలాబలుకుదురు బుద్ధిహీనతల చాలావహింతురు మాంద్యతనువిడువరు కార్యముల యందు దెలివిలేకయే తొందరపడుదురు యిది చాలా నికృష్టంబనిదెలియవలయును.

కూర్మ సత్వం.

క. ఉన్నతములగుపిరుదులుగిరు
లెన్నగసమగూర్చునట్టిలేమకుచములున్।
క్రొన్ననిమృదుసంహాననము
మెన్నగనతిక్రూరదృష్టియేమందునకో॥

ఓ హంసగమనా వినుము యీ ధాత్రియందు మనుజులు కూర్మాంశంబునంజనించిరేని వారలు యధికయున్నతమైన పిరుదులున్ను కుచభారమున్నుగల్గి మృదువగుశరీరముతోగూడి యుండురుగాని వారి చూపులు అధికక్రూరముగాయుండును.

పరభృటన సత్వం.

గీ. భ్రమయులధికంబుగాగనుబరగుచుండు
త్రిప్పుటయుచాలగలిగియుజేలుచుండు।

బలమునధికంబునపలేక భ్రాంతిమెందు
గలదుఘవిలోనకనుగొన్నయంతలోన॥

ఓ మందయానా నీలోకంబున మనుజులొకవేళ తమ పూర్వకర్మ ఉలితిగా దాంపత్యమునుమారి జన్మించునపుడు పర్యటనాంశంబున జన్మించువారు అధికమైన భ్రమయుగల్గి అవివేకముకొండై చాలా త్రిప్పటలదగిలి శరీరబలము మెక్కువమై సంచరింతురు.

గావున యిదిదెలిసియే మన ఆర్యులు పొంతనంబులజూచునపుడు వారివారి గుణంబులనుజూచి పాణిగ్రహణంబు జేతురు.

19. ఏకోనవింశతరంకము.

గీ, మఱియువీరలదేహంబుమహినిలోన
మూడుప్రకృతులవెలయుదురోమ్మోహనాంగి।
నదియుజెప్పెదనానందమొందగాను
చాలగలదిది వైద్యసమ్మతముగాను॥

ఓ శుభదయగు కామినీ యీ నాయకీనాయకులు యిట్లనేకభేదంబులైయుండిన వీరలకు శరీరమునగల ప్రకృతిభేదంబు లనేకంబైయుండియు ముఖ్యముగ శ్లేష్మపైత్యవాతంబులను మూడునాదులు ప్రధానంబులైయుండుటంబట్టి వాటి వివరంబులంజెప్పెదను వినుమని ప్రద్యుమ్నుం డిట్లనియె.

శ్లేష్మ ప్రకృతి.

క. విండ్లవదగుకనుబొమలును
కండ్లును తెలితమ్మిపూలకాంతియు మెండై।
తూండ్లును మృణాళవుభుజములు
పండ్లందము జెప్పచాల ప్రాభవమొందన్॥

ఓసీ ప్రాణసఖీ యీశ్లేష్మప్రకృతిగలవారలు తెల్లని తామరవంటి కండ్లును తామరతూండ్లవంటి భుజములున్ను విండ్లవంటి కనుబొమలున్ను ముత్యములవంటి పండ్లందమున్ను అధికకాంతియుగలిగి యుందురు.

క. ఎరుపునుశ్యామలవర్ణము
సరిచూపును దేహకాంతిసరిబడ వెలుగన్।
దరియగుప్రియమునవీరలు
సరిసరియనిపతియుసతియుసములైయుండన్॥

వీరలయొక్క దేహమెరుపున్ను శ్యామలవర్ణమున్ను గలిగి దంపతులు నొండొరులు ప్రియముతో గలసినవారై కోపములుమాని వెలయుచుందురు.

క. వీరలుసుగణముశీలము
నేరుపులున్ గలిగిచాల నెఱుకయుబుద్ధిన్।
స్థిరమతులై ప్రబలింతురు
వెరపేమియు లేదువీరి వేడ్కలు మెండౌ॥

ఓ మదగజయానా వినుము వీరలు సుగుణములై శీలత్వముగలిగి మంచి నేర్పులతో బుద్ధియు జ్ఞానమున్నుగలవారై స్థిరచిత్తులై ప్రకాశించుచుందురు

పైత్యప్రకృతి లక్షణము.

క. ధవళమగుకాంతితనువును
కవగూడినకచముచాలకార్శ్యంబున్।
గవరమెరుపనెడిగోళ్ళును
జవరాలికిపతికిమేలుచాలగుచుండన్॥

ఓసీ మందయానా వీరలిరువురు తెల్లనికాంతిగల శరీరముతోనున్ను కార్శ్యమగు యుతముతోనున్ను గవరమెరుపువన్నెగల గోళ్ళతోనున్ను వెలయుచుందురు.

క. వాసనగలమృదుమేనియు
బాసముమైవెలయుమంచిభాషలతోనుక౯।
నాసగొనుపెదవులందము
వాసిగఋతుశిశిరమంద్రువసుధలోవారుక౯॥

చెన్నుమిన్నందు ఖ్యాతిగల వో ప్రాణనాయకీ వీరలు వాసనగ లమృదుశరీరముతోనున్ను మంచిమాటలతోనున్ను ఆశించెడి యెఱ్ఱని పెదవులందమున్ను శిశిరఋతువునందు యిచ్ఛయుగలవారగుదురు.

వాతప్రకృతి లక్షణము.

క. నల్లనిమృదుమేనియుతా
మొల్లచుశ్రమములకుదృష్టి మోహముచాలై।
యుల్లమురంజిలుచుందురు
కొల్లగునాపతియుసతియుకోర్కెలుదీర౯॥

నడలుమించిన మదగజగమనా వాతప్రకృతిగల యీ నాయికానాయకులు నల్లనైన మృదుశరీరముతోనున్ను కోపముగలదృష్టితోనున్ను అధిక కోపముగలవారైయును చాలాతృప్తిపొందినవారలను నాయికానాయకుల కలసి వారికోర్కెలు సదా తీర్చుకొనుచుందురు.

గీ. వీరిగుణముతనమువిరివిచెప్పగనేల
వారివారిచర్యవరుసలుండు।
యిట్లనేకముగనుయిహమందునాయకా
నైకమునుకూడినడరుచుండు॥

యీరీతిగా లోకమున మానవులు అనేకవిధములైన భేదాభేదంబులగు ప్రకృతులతో చెలగుచుందురు.

49\. ఆంధ్రదేశస్త్రీలు.

50\. తోపలదేశస్త్రీ.

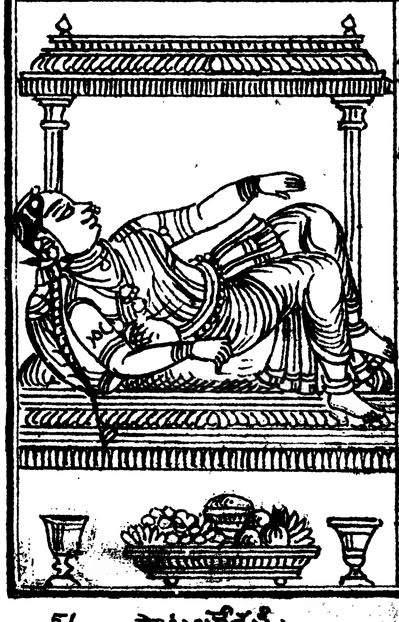

51\. లాటలదేశస్త్రీ

52\. మహారాష్ట్రస్త్రీ.

మిశ్రమ ప్రకృతి.

గీ. శ్లేష్మపైత్యమందు చెలగుచుకొందరు
తాల్మి దెల్విదప్పి ధరణియందు।
కూర్మిలేమినిద్రగూరుకయుండుట
పేర్మినేమి జెప్ప పెంపుగలదు॥

ఓ నాయకీ శ్లేష్మప్రకృతియును పైత్యపుప్రకృతియును గలసియున్న నాయికానాయకులు దెల్విదప్పినవారలై యోర్పులులేక ప్రియములువిడిచి నిద్రయందు ఆశక్తిగలవారలై ప్రబలుచుందురు.

గీ. వాతశ్లేష్మంబులు వరుగాయుండి
ఖ్యాతిమానిమాంధ్యకలవరంబు।
గోతిబుద్ధియు కూర్మికొంచమైయుండును
నాతిసతియుగూడి నడకువయుందురు॥

ఓ మదగజమనా వాతప్రకృతియు శ్లేష్మప్రకృతియు నొకటిగాగూడె మెలగిన శరీరముగల వీరలు ఖ్యాతియుం పొందక మాంద్యములే యధికములై యుండి కోతివలె చంచలబుద్ధియున్ను గల్గి విశ్వాసములు అల్పమైయుండి నాయికానాయకులు నడవడికలుమాని యూరకయుందురు.

గీ- శ్లేష్మవాతములను చెలగినవారలు
భీష్మమెల్ల నెగడ చెలగుచుండు।
బలిమిహీనత చాలబలిసిన దేహంబు
గలుగు విన్నమాటకడలు బుద్ధి॥

హితములే విదితంబుగా బలుకుచున్న ఓ కలికీ-శ్లేష్మప్రకృతియు హితప్రకృతియుగల శరీరస్తులు భీష్మములు బలుకుచు బలహీనముగలవారై బొజ్జయు బుష్టియుగల శరీరముతో తిన్నని మాటలచేత యధిక యోర్పుగల వారై యుందురు.

20. వింశత్యాంకము.

ఓసీ ప్రాణనాయకీ యిదివరలోనున్న యింతకమున్న జెప్పిన స్త్రీ పురుషులయొక్క వయోలక్షణములు జెప్పుచున్నాను వినుము.

వయోలక్షణములు.

క. పదియారుబాలకునుము
ప్పదియగునేండ్లెవ్వాకెనప్రౌఢకునైదర్ ।
పదియేడులునటమీదట
తుదియేడులులోలకమ్యైతోడ్తోవరుసన్ ॥

ఓ నాయకా రత్నమా లోకములోన మనుజులలో స్త్రీలు బుట్టిన మొదలు ౧౬ సంవత్సరముల పర్యంతము బాలవయస్సనియును ౧౬ మొదలు 30 సంవత్సరములవరకు యౌవన వయస్సనియును 30 మొదలు ౫౦ సంవత్సరముల పర్యంతను ప్రౌఢవయస్సనియు ౫౦ మొదలు ౧౦౦ సంవత్సరముల పర్యంతము లోలయని జెప్పుదురు,

గావున యీవిధంబైయున్న నాయికలలో మొదటిదియగు బాలలక్షణము జెప్పెదనువినుమని ప్రద్యుమ్నుండిట్లనియె.

బాలలక్షణము.

క. తెలియనిచాతుర్యముదా
గలసికలయకుండులజ్జగలదేహముతో ।
వెలయుచునతిశృంగారపు
పలుకులతో మెలగుచుండుభయభక్తులతో ॥

ఓ మందయానా బాలలక్షణముగల యిందువదనతాను తెలియని చాతుర్యముతో గూడుకొని లజ్జయుకలసి కలయనిదేహమునున్న ప్రేమతో గూడిన శృంగారపు బలుకున్ను భర్తయందు అధికభయమున్ను భక్తియున్ను గలదిగా యుండును.

క. బిగిలేనికూటమన్నన
నగలెంతయులేక తానువగచుచునుండున్ ।
తగుమగనితోనతిప్రియమున
సొగసునమీరుచునుచాలసొక్కుచుయుండున్ ॥

ఓసీ కాంతామణీ నాయింతి బిగిలేని కూటమిచేతను వగలులేనిదైనా తగువరునియందు జాలాప్రియముతో సోలుచుసొక్కుచు నుండును.

యిట్లు దానిభర్తయైన నాయకుడు దీనిచెంతమెట్లుచరించవలెననగా.

బాల ఉపచారలక్షణము.

క. ఫలరసముగలుగుఫలములు
వలువెంతనిమెంచకుండపసయము తోడన్ ।
గలపుష్పముతాంబూలము
నెలతకునందియ్యతాను నెనరులుమెండై ॥

ఓసీ మదగజయానా వినుము యిట్టి బాలవయస్సుగల చిన్నదాని నానావిధములైన ఫలములతోనున్ను మంచిపుష్పములతోనున్ను దివ్యమైన తాంబూలములతోనున్ను పరిమళ ద్రవ్యములతోనున్ను దాని తృప్తి పడుచుటయే న్యాయమని తెలియవలయు.

గీ. అట్లుజేయుటనాయింతిచాలదృప్తి
జెందియునుమగనితోచెంతవిడువ ।
నొల్లదనియార్యులుయిల్లువలర
జెప్పియున్నారుతమమదిచెలగుచుండ ॥

ఇట్లు నాయకులు తమ యింతులైన బాలనాయకులకు శైత్యోపచారంబులైన పుష్పతాంబూలము మొదలగువాటచే తృప్తిచేయుటవల్ల వారలు తమతమ నాయకులయందు చాల విశ్వాసముతో మెలగుచుందురని పెద్దలు చెప్పియున్నారుగనుక ఆమేరకే చేయవలెను.

యవ్వన స్త్రీ లక్షణము.

ఓసీ నారీమణి యవ్వనావతిలక్షణమును చెప్పెదనువినుము.

చ. నెరిగలగుబ్బ చన్నులను నేర్పులుగు లేఁడివాలుచూపులుఁ౯।
దరిగొనుదాని కేళియునుదట్టపుగర్వముభూషణంబులుఁ౯।
వెరువక జేయు సేతులునువీడనికౌగిలి మోహకోపముఁ౯।
దొరగలియొప్పు లేజమటతో రిపుమాటలుయౌవనాంగికిఁ౯॥

ఓయి నారీరత్నమా నీయింతికి బటువైన స్తనములున్ను చాతుర్యములుగల్గి శృంగారములైన కంటిచూపులున్ను బరపైనకూటమియున్ను యధిక గర్వమున్ను మంచి యలంకారమున్ను చేయుకార్యములయందు భయములేకయుండుటయును దట్టపుకౌగిలిన్ని వలపులుగలకోపమున్ను చిరుచెమటలున్ను లాలనగల మంచిపలుకులున్ను గలదిగాయుండును.

గావున ఓ చిన్నదానా యీయింతి చాలా చాతుర్యములుగలదిగావున దీని తమభర్తలైనవారలు యుచితంబులైనట్లుగా

యౌవన ఉపచారము.

క. బంగారునగలుమించగ
సింగారముగాగరత్నసేసలుగాగఁ౯।
పొంగుచునూతనవస్త్రము
సంగతమునదెచ్చినిచ్చుసఖునిటుమెచ్చుఁ౯॥

ఓసీ ప్రాణసఖీ యిట్టి గర్వితయైనయింతిని తమభర్తలు దివ్యములైన రత్నభూషణములచేతను బంగారునగలచేతను నూతనమైన జరీవస్త్రములచేతను దానిందృప్తిచేయగా నాచిన్నది అత్యామోదంబున భర్తయందు కాంక్షగలిగి మెలగుచుండును

ప్రౌఢలక్షణము.

చ. కులుకుమెరుంగుచూపులునుగొండెపుసేతులుతియ్యమాటలుఁ౯।
జిలిబిలిపాటలుఁ౯కలికిచిత్తముంచుకదానిభేదముల్।
దలకొనిమంచినెమ్మదియుదాటవపేటవభూషణవ్రజం।
బలుకలుగల్గితావిధుసినాసలదేల్తురుప్రౌఢభామినుల్॥

ఓసీ యరవిందముఖీ యిప్పుడేను చెప్పుచున్న ప్రౌఢగామినియగునది శృంగారములున్ను కాంతిగల చూపులున్ను ఒరులయందు కొండెముచెప్పుటయున్ను మధురమైన మాటలుబలుకుటయున్ను ముద్దులగు పాటలుబాడుటయున్ను తత్తరపాటులుగలదియును చిత్తమున తనకుగలభేదములు దెలుపునదియును చిక్కబడ్డ భూషణములుగలదియును అలుకతోగూడినదియును తన భర్తను యితరులచెంత జేరనీక కాపాడుకొనుటయునగు యుక్తబుద్ధులుగలదియునగును.

ఇట్టి చమత్కార సాహసగుణ శీలత్వ ధైర్యస్థైర్య విజృంభిణియగు దీని తమభర్తలు దానిమనసట్ల సంయోగవియోగంబుల కూడికచే నెనసియుండుటే న్యాయంబుగాన

ప్రౌఢ ఉపచారము.

క. తగుపలుకులతోసదయుడు
సిగసిగలాడుచునునిండునెనరులతోడఁ౯।
ఘుగఘుగలుబొగలదానికి
వగలైచరియించతానువలపులునిండఁ౯॥

వోసీ చంద్రవదనా నాయింతిని తన భర్తయైన నాయకుడు సహకారక్రమంబున నిండునెనరుతో దానికిచ్చవచ్చినట్లు జరుగుచు అతిప్రియంబున జరుగు నాయకునియందు పక్షంబుమానక చరించుచుండును.

లోల లక్షణము.

గీ. పూర్వవృత్తాంతమెల్లనువునుకరించు
మాటిమాటికి తాంబూలమందికొనుచు।
డస్సియునుచాలనగవునుదళుకులొత్తు
నిద్రయును ధైర్యమెప్పుడు నెనసియుండు॥

ఓ ప్రాణసఖీ లోలయనునాయకి తాను మాటిమాటికి తాంబూలముధరించుకొని డస్సినశరీరముతోనున్ను కొంచము నిద్రతోనున్ను తానుమునుపున్న నడల చరిత్రములనుబలుకుటయున్ను అధికములగు నవ్వులున్ను ముఖము వాడియుండుటయున్ను మిక్కిలి ధైర్యమున్నుగలమాటలున్ను తన పెనిమిటియందు అధికము ఆసక్తిన్ని మొదలగు గుణంబులతో గూడియుండును.

యిట్టివయోవతిని భర్తయైననాతడు

లోల ఉపచారము.

క. సతతమునాధుడుప్రియుడై
హితములుగలపలుకులందియింపులుసొంపుల్।
శృతివిధిగను దెల్పుచువా
రతులితముగజతలుగూడరమ్యామెయియుండన్॥

ఓసీ కుందరవదనా నానాయకుండు యాలోలకాంతను మనోవిలాసములగు భాషలతో గూడినవాడై ప్రియములుచూపుచు యెడబాయకయుండుటే మంచియుపచారమని దెలియవలయు

21. ఏకవింశత్యంకము.

క. అనిబలికినప్రద్యుమ్నుని
ఘనమునుకీర్తియునుగాంచికాంతుడలిర్పన్।
వినయమునన్నిట్లుబలికెను
తనభర్తనుమ్రొక్కిశుభదదాసిట్లనియెన్॥

యిట్లుబల్కిన తనభర్తయైన ప్రద్యుమ్నమహారాజుంగాంచి శుభద మ్రొక్కి యిట్లనిబలికెను.

క. వీరలకేయేమాసము
తీరుగగలిగున్నదాని దెలిపింపగనా।
మేరయు జెప్పగవలయును
నారిమదికిసొంపునింపునందగవలయున్॥

ఓ ప్రాణనాథా తాము యిదివరలో జెప్పినవిధంబులైన స్త్రీలకు తగుమైన ఋతుమాసక్రమంబు లెట్టిది దెలిపింపవలయునని ప్రార్థించిన రాజుయిట్లనియె.

బాలకుగల ఋతువులు.

గీ. సమస్తఋతువులుబాలకుసమ్మతంబు
లెరిగితననాథుడెదయందులేశమైన।
క్లేశముంచకనుత్సాహకేళియందు
ప్రీతులంచుదినమునబెరుగవలయు॥

ఓ ప్రాణనాయకీ బాలయగు చిన్నదాని తననాయకుండు వర్షమునుగల ౬ ఋతువులందును దానికి శైత్యోపచారముల అంగీకరింపవలయు

సమస్తమాసములు.

గీ. ఎల్లమాసంబుదీనికినింపుతోడ
మైనయుటలె మదిలోన తెంపుచాల।
గలనుగలదంచుపతియుగ్రహించుకొనుచు
యుండవలయునుయునికిచాలగల్గి॥

సమస్తమాసములును యీబాలకు ప్రియమై యుంటున్నది గావున పురుషులు యిదిదెలిసి తమతమ భార్యలు బాల్యావస్థలయుండగా సదా వారలను తృప్తిపఱచుచు వారలమనంబులకు వెగటురానీయకయుండవలెను.

శుభదకామకళాశాస్త్రము.

యౌవనకుగల ఋతువు.

క. సీమంబులుగలకాంతుడు
శ్రీమంతినియౌవనాంగిహితకాలంబౌ।
హేమంతఋతువుగాంచుట
ప్రేమంబులుచాలగల్గుప్రేమయునిండు౯॥

ఓసీ నారీమణీ శ్రీమంతినియైన యౌవనస్త్రీని తన నాయకుండైన పురుషోత్తముండు హేమంతఋతువునం దనయిష్టములు సంపూర్తి జేయుచు సుఖుండై యుండవలయు.

యౌవనమాసక్రమము.

గీ. మార్గశిరమునుమంచిమాసమందు
పుష్యమనుమాసశుభములుపొలుపుమీర।
యుత్తముండగుపురుషోత్తముండు
మైనయుటదియెల్లసతిమదిప్రియముగనుము॥

ఓసీ సర్వాంగలతుణీ యీ యవ్వనకామినిని తనభర్తయైన యుత్తమ పురుషుడు దాని మనోభీష్టములు సమగూర్చబడినవాడై మార్గశిరపుష్యమాసములయందు దానియందాశక్తిగలవాడై యుండవలెను,

ప్రౌఢకుగల ఋతువు.

గీ. సొంతమైనట్టిఋతువువసంతమునను
వర్షఋతువునప్రౌఢయౌవనితతోడ।
యుత్తముండగు శ్రీపురుషోత్తముండు
చిత్తమలరంగజేరుటచెలిమిమించు॥

ఓ శృంగారవతీ ప్రౌఢగామినియైన యీయింతిని లోకమున పురుషోత్తముడు అత్యానందముతో వర్షఋతుయందును వసంతఋతువుయందును వారి యిచ్ఛాపూర్తులు చేయుటధర్మంబని యెరుగవలయు.

53. ద్రవిడదేశస్త్రీ.

54. వంగదేశస్త్రీ

55. గౌళదేశస్త్రీ.

56 ఉత్కళదేశస్త్రీ.

ప్రౌఢ మాస క్రమము.

తే-గీ. నూతనవస్త్రముధరియించుయువిధకెలమి
శ్రావణముభాద్రపదములుసకుమగాను।
చెలిమిమీరంగవైశాఖచైత్రములును
ప్రౌఢులకుచాలబలమంచుప్రబలవలయు॥

ఓ నాయికా రత్నమా లోకములో పురుషులు ప్రౌఢగామినుల యందాశక్తి గలవారై శ్రావణ భాద్రపద మాసములయందును చైత్రవైశాఖ మాసములయందును సంతృప్తులంజేయవలయు అట్లు జేయుటచే వారివారి ప్రియంబులధికంబులై శరీరంబులుచెడక సుఖంబునవెలయుచుందురు.

ఓ ప్రాణనాయకీ యిట్టివయోలక్షణ గుణశీలలైన స్త్రీలు మఱియొక విధంబున ప్రకాశించుచున్నారు వారలు లోకనడవడికల ననుసరించి యుం దురు అని జెప్పినభర్తపలుకులు విని శుభదయిట్లనియె.

క. ఇవ్విధగదెల్పినచందము
మువ్వేళ్ళులు మెచ్చవింటిముదములుమీరెన్
అవ్వగచరియించెడియా
జవ్వనులక్రమంబుకొంతచదువుమునాకున్॥

ఓ స్వామీ నాప్రాణనాథా యింతవరలో విననలక్షణంబులు చాలా తృప్తిగలిగి యున్నయది మఱియులక్షణ విశేషంబులైన అలంకారములు గల వనిచెప్పిన విధంబుల నాకొకంత దెలుపవలయునని ప్రార్థించిన భార్యంగాంచి ప్రద్యుమ్నుండిట్లనియె.

22. ద్వావింశత్యంకము.

స్వీయపరకీయ సామాన్యయని మూడువిధములు నాయికలు గలదు అందు.

స్వీయాలక్షణము.

శ్లో॥ సంపత్కాలేవిపత్కాలే యానముంచతివల్లభమ్।
శీలార్జవగుణోపేతా స్వాసీయాపరికీర్తితా।
ముగ్ధామధ్యాప్రగల్భేతి త్రేధాసాతునిగద్యతే॥

తా. సంపత్కాలమందును, విపత్కాలమందును శీలము ఆర్జనము మొదలగు సద్గుణములు గలిగి నాయకుని విడువకయున్నట్టి స్త్రీస్వీయయని చెప్పబడును అదిముగ్ధయనియును, మధ్యయనియును, ప్రగల్భయనియును మూడు విధములు గలది.

ముగ్ధాలక్షణము.

శ్లో॥ ముగ్ధానవవధూః కామ రతౌవామామృదుఃక్రుధి।
యత్రేరతచేష్టాసు గాఢలజ్జామనోహరా।
కృతాపరాధేదయితె వీక్షతేరుదతీసతీ।
అప్రియంచాప్రియంవాపి నకించిదపిభాషతే॥

తా. ఏయువిదమన్మథ విహారమందు నూతనస్త్రీగాను మన్మథక్రీడయందు అస్వాదీనురాలుగాను గాఢమైన లజ్జగలదిగాను మనోహరముగాను కోపకాలమందు స్తిమితగాను నాయకుడపరాధియైనను రోదనముచేయుచు చూచుచుండునదిగాను రతవ్యాపారము యత్నముజేయుచు హితాహితములను జెప్పక యుండునో యది ముగ్ధానాయిక.

మధ్యానాయికాలక్షణము.

శ్లో॥ సహాసలజ్జామదనా ప్రోద్యత్తారుణ్యశాలినీ।
మధ్యాకామయతేకాంతం మోహాంతేసురతక్షమా।
మధ్యాత్రిధామానవృత్త్యాధీరాధీరోభయాత్మికా॥

తా. సమానములైనసిగ్గును కామమును గలదియును, వృద్ధిబొందు యావనముగలదియును మోహవ్యాపార మధ్యమందు సురతయోగ్యత గలదియు

నగుచు నాయకుని అపేక్షించు నాయికమధ్యయన బడును. ఆమధ్యనాయిక మానమనెడు కోటవ్యాపపారముచే ధీర అధీర ధీరాధీర అనిముత్తెఱంగులు గలది.

ప్రగల్భానాయికాలక్షణము.

శ్లో॥ సంపూర్ణయావనోన్మత్తా ప్రగల్భారూఢమన్మథా।
దయితాంగకలీసేవయత తేరతికేళిషు।
రతిపారంభమాత్రేణ గచ్ఛత్యానందమూర్ఛనామ్।
మానవృత్త్యాప్రగల్భాపి త్రేధాధీరాదిభేదతః॥

తా. నిండుయావనముచే మదించినదిగాను, మన్మథవ్యాపార పారంగతురాలుగాను ఉండునది ప్రగల్భానాయిక యనబడును, అదిరతిలీలయందు నాయకాంగ నవీనువలె ప్రయత్నబడుచున్నది క్రీడారంభములోనే ఆనంద మూర్ఛను బొందును ఆప్రగల్భానాయిక మానవ్యాపారముచే ముత్తెఱంగులైన ధీరాదిభేదములను బొందును.

పరకీయాలక్షణము.

శ్లో॥ పరానురాగవ్యాపార గోపనేదత్తమానసా।
పరకీయేతిసాబోధప్రోక్తా భరతాగమవేదిభిః॥
సాచకన్యాపరోఢే తిద్వివిధాపరికీర్తితా॥

తా. పరపురుషుని యందుగల ఇచ్ఛావ్యాపారములను మఱుగుపఱుచుట యందు దత్తచిత్తురాలైయున్న నాయికపరకీయ యనబడును, అదికన్యయనియు, పరోఢయనియు, ఇరుదెఱంగులు కలిగి యుండును.

పరకీయాకన్యాలక్షణము.

శ్లో॥ కన్యాత్వనూఢాయువతి స్సలజ్జాపితృపాలితా।
సఖీకేళిషువిస్రబ్ధా ప్రాయేముగ్ధగుణాన్వితా॥

తా. చతురయుగాను, యౌవనమధ్యస్థయుగాను, సిగ్గుగలదిగాను, తల్లి దండ్రులచే పోషితగాను, చెలులతోడి విహారములయందు ప్రియురాలుగాను, ప్రియునియందు ముగ్ధగుణములు గలదిగానుండునది పరకీయకన్య.

పరకీయావరోఢాలక్షణము.

శ్లో॥ పరోఢాతు ప్రియేణోఢా ప్యన్యసంగమలాలసా।
నిపుణాగృహకృత్యేషు భర్తృచిత్తానువర్తినీ॥

తా. ప్రియునిచే పెండ్లియాడబడినదిగాను, పెనిమిటిమనస్సునకు సరియైన నడతలుగలదిగాను, గృహకృత్యత్యములందు సమర్థురాలుగాను, ఉండియును పరపురుషసంగమ మందాసక్తిగలదిగా నుండునది పరోఢ యనబడును.

సామాన్యనాయికా లక్షణము.

శ్లో॥ సామాన్యాసైవగణికాకలా ప్రాగల్భ్యధౌర్త్యయుక్।
విత్తమాత్రాశయాలోకేపుమేష్వసురాగిణీ॥

శ్లో॥ ఏతస్యానానురాగస్స్యాద్గుణవత్స్వపినాయకే।
భగ్నకామాన్మృతార్థజ్ఞాన్ బాలపాషణ్డషణ్డకాన్।
రక్తేపరంజయేన్నిత్యం నిస్వాన్నాశువివాసయేత్।
తస్యాదౌత్యప్రభృతయో గుణాస్తదుపయోగినః॥

తా. సంగీతాభినయాద్యనేక విద్యాప్రగల్భ్య ధైర్యముగలదిగాను జనులయందు ధనాశచేతనే అనురాగముగలదిగాను నుండునది సామాన్య, ఇదే గణిక ఈనాయకకు నాయకుడు గుణవంతుడైనను ధనాగమము లేకున్నవానియందు ప్రేమగలుగదు, ధనాగమముగలవారు భగ్నకాములైనను బాలురైనను పాషండులైనను వారలయందు ప్రేమగలదానివలెనే వారిని సంతోషపెట్టుచును ఈ చెప్పబడినవారు కపటమెరుగనివారుగాను నుండవలయును, ధనములేనివానిని తరమకొట్టును, దానికి దౌత్యము మొదలైనగుణములు సహాయములని చెప్పబడును.

23. త్రయత్రింశత్తాంకము.

శ్రోణితోత్పత్తిక్రమము.

క. యమృతముచేతనుబుట్టిన
యమృతముతానందనగునుయవనినిచరియన్॥
సూనృతముదెలియజెప్పద
నమృతములందందుదగిలినలదురుమనుజుల్॥

ఓ నాయకారత్నమా యిప్పుడునీవడిగిన నిజవాక్యంబైన నీమాటలకు నేనేనుచెప్పబోయెదను లోకమునజన్మించిన మనుష్యులకు కారణభూతమైనది యమృతమేగాని మరివేరేలేదుయని చెప్పనవిని

ఓ నాథా అత్యాశ్చర్యంబులైన యీవిషయంబులచేత నాశిశువులు వుత్పత్తియగుచున్నది ఓసీ నాయికారత్నమా లోకమున స్త్రీపురుషులకు శుభాశుభంబులై దేహంబునంగల శుక్లశ్రోణితంబులచేతనే పుత్రోత్పత్తియగుచున్నది గావున యీవివరంబులు దెలిసి గర్భోత్పత్తిచేసికొనుటచేతనే సంతానంబభివృద్ధియగుచున్నది.

అనిబల్కిన తన నాయకునింగాంచి ఓ ప్రాణనాథా తామ్ముచెప్పినవిధంబులు బాగాయున్నవి యిదేటి ఆశ్చర్యము లోకమున స్త్రీపురుషులకని శుక్లశ్రోణితములు యుండెడిచోట్ల వివరముకూడాయున్నదా వ్యాపకత్వమైన శుక్లశ్రోణితములు శరీరమంతట వ్యాపించియుండునుగాని యొకచోట నిశ్చయంబుగలదా యనిబల్కిన కాంతనుగాంచి

ఓసీనాయకామణీ యీవివరంబులు చెప్పెదవినుము.

సీ. పొలతిబొటనవ్రేలబొలుపుగానరకాలు పొంగారుకాహళంబొగరుతొడలు
యువతియూరువుజానుజంఘుంబుపొక్కిలినూగారుచంకయునునుపుకుచము।
కమనీయకంధరంబనుగండభాగంబు కమలకాంతెగనెగడుకలికిపెదవి।
ఫాలభాగమునాసల్ పరికికపతిలకించు భ్రమశియశిరసుంటప్రబలుచుండు॥

తేనెయాకేటి తెలివియుదెలియగాను
శ్రోణితముపొంగుశృంగారమడరగాను।
కృష్ణపక్షంబులందునుకుదురుగాను
దేలుచుండునుకుడిభాగదేహమందు॥

తా॥ ఓసీ భామామణీ కృష్ణపక్షమిమొదలు శుక్లపక్షమియందువరకును స్త్రీలయొక్క కుడిభాగమునుండి శిరముపర్యంతము క్రమక్రమమున తిథులసంబంధముగా పైకియెక్కి ఆయాస్థానములయందు దినదినమున్ను నిలచి శిరస్థానముచేరుచుండుట సహజముగాయున్నది అట్లునిలచుటను కృష్ణపక్షముయందు దెలిసికొని స్థానగురుతులను గిరిపెట్టినడచువారలకును సంతానాభివృద్ధియగుటకు సంశయములేదు.

ఇట్లు వృద్ధిపొందుచున్న శ్రోణితంబు దినక్రమంబున యెడమభాగంబునకు దిగునట్టి క్రమము నికయెట్లనగా.

సీ. తాల్మిగాతలసెత్తి దనరిననెన్నొసల్ మేల్మిపెదవులుమంచి మెడయుదవడ॥
కంఠంబుకుచములు కదసినచంకలు కలికినూగారునుగలయునాభి।
జఘనంబుయూరువుల్ జలజాక్షిమృదుతొడల్ జనితకాహళిములుజంగికములు
అవకాలునుముఖంబులనువుపెద్దనవ్రేలుకాళ్ళనింపొందుచుగలయుచుండు॥

నిట్లు వెడమనుభాగంబునిలచినిలచి
వరుసక్రమమునదిగుచుండువరుసగాను
తిథులుగమకించి శుక్లమందేలితిథులు।
గడచుచుండును కలకాలక్రమముగాను॥

ఓసీ నాయకారత్నమా శుక్లపక్షమిమొదలు కృష్ణపక్షమి పర్యంతము యెడమభాగంబులయందును స్థానక్రమంబుగా నిలచినిలచి తిథులవరుసగా దిగుచుండును అట్లు దిగుటనుదొంతులుదెలిసి అప్పుడప్పుడు కనగొనవారలు ముఖంబున సుతులంబడయుటకు యేయొక్క యాక్షేపణలులేక పడయుదురు.

ఓ ప్రాణనాయకీ యీరీతిగా స్త్రీలకు శోణితములు యుండునట్లే పురుషులకు శుక్లము యదాస్థాన విధిగా నిలబడియుండు క్రమంబులు జెప్పెద వినుమని ప్రద్యుమ్నుండిట్లనియె.

శుక్లలక్షణము.

సీ. కనుచూపుమదియును గదసినకర్ణంబు తనువుపులకింతతరులుచుండు।
నెలమెనుజంఘికల్ నేరిచంకగళమును యెలమిపెదవులుగండభాగంబుగాను।
గడదంపుయురమునుసుడిబొలిగలదీని వెలయునందముకోశమెడగుభుజము।
తొడలూరువులుచాలదొడరిని పెనువ్రేలు నిగనిగలాడంగనెగడుచుండు॥

సుగుణములుగాను శృంగారమడరుచుండు
పురుషులకుదేహకాంతియుపులకరించు।
సమముక్రమమునశుక్లంబుసహజముగను
గూడియుండునుమహద్దశల్ గుదురుగాను॥

ఓ ప్రాణసఖీ లోకమున పురుషులకు స్త్రీలవలె చరింపలేక స్థిరత్వముగలవారై యెల్లప్పుడు నొక్కరీతిగా శుక్లంబొప్పుచు ఆయాప్రదేశంబులయందు పొంగుచు చల్లారుచు ఆహారాద్యవస్థలచే వృద్ధిపొందుచు క్షీణించుచు యుండును.

అనిబల్కిన భర్తవచనంబులువిని అత్యానందముతో చిరునగవులెగయు చిలుకలకొలికియగు యా శుభదకల్కి బలుకులువిని ప్రద్యుమ్నుండు అరవిందలోచనంబులెగయ మందహాసవదనుండై కొంతతడవు యాలోచింప నా ప్రౌఢగామిని యిట్లనియె.

క. కొమ్మమదికియానందము
నెమ్మదియునుగలిగెచాలనెరుకయుబుట్టెన్।
పమ్మిననామదివిషయము
సొమ్మసిలక దెలుపవలెయుసూత్రముతభామా॥

ఓనాథా తాముజెప్పిన యివన్నియును దేనికైనకారణభూతంబునని యడిగిన రాజు యిట్లనియె.

క. జననములోకముమెచ్చను
జననముకారణమురాజచర్యలకెల్లన్।
జనములయందమురాజ్యము
జనివందితుడయ్యెరాజుజలజదళాక్షి॥

అంబలికిన రాజువచనంబులువిని అకటా లిటా స్వామీ జననంబెట్లుగలుగుచున్నయది ఆవివరంబొకింత విన్నవింపుమని ప్రార్థించిన భార్యంగాంచి ప్రద్యుమ్నుండిట్లనియె.

పిండోత్పత్తి భాగము.

పిండోత్పత్తియనగా స్త్రీలు ఋతువైనదిమొదలు కొన్నిదినంబులవరకు గర్భగుంట పూచియుండును అట్టికాలంబున శుక్లముధరించగా వాయుసంబంధములేక శుక్లశ్రోణితము సంబంధముకలిగి ఆవాలురీతిగానున్ను అండమూలాగుననున్ను నెలలోపల అరటిమొగ్గలాగున రెండుపిండములై తలప్రేహమని వికల్పముతోచును యిట్టిలక్షణముగలిగిన మొదటినెలయందు గట్టిగాయుండును రెండవమాసంబున కంఠము భుజము వీపుగలిగియుండును మూడవనెలయందు బొడ్డు దేహము పిక్క అరచేతులు కాళ్ళుగలుగును నాల్గవనెలయందు నాసికయుగలుగును అయిదవనెల చెవులున్ను ముక్కున్ను గలుగును ఆరవనెలయందు వ్రేళ్ళున్ను గోళ్లున్ను గలుగును ఏడవనెలయందు వ్రేళ్ళకీళ్ళున్ను జలముద్వారము నరములు నాడులు సందుపేగులు క్రొవ్వుగలుగును యెనిమిదవనెలయందు కొలతగలిగిన చేతులు కాళ్ళున్ను గలిగియుండును యిదిగాక శిరంబున రోమములుగలిగి బలశక్తి వృద్ధవించి అన్నసారము బొడ్డుద్వారముగా చొరబడును తొమ్మిదవనెలయందు ఆకలియున్ను తెలివియున్నుగలిగి తల్లికి గర్భవేదనకలుగును అట్టిసమయంబున ప్రాణవాయువువల్ల శిరము క్రిందిభాగముగాత్రోయును పిమ్మట భూస్పర్శగలిగి నెగడుచుండును.

57. పద్మాసన యోగము. 58. కూర్మాసన యోగము.

59. టిట్టిభ యోగము. 60. లంబికో యోగము.

గీ. ఇట్లుబల్కినవినిఆయింతియేమియనక
యూరకుండునుతనమదియుస్స్మరనుచు।
ఔరలోకంబుయింతకులోకువణగి
యుండమనమేలయీరీతిమొనగువలయు॥

స్వామీ లోకమున జన్మంబులకెల్ల శ్రేష్ఠమై మంచిచెడుగులనుగుర్తెరుగునట్టి సాహసాదిపుణ్యఫలంబుల చెందదగినదిమనుష్య స్వరూపమైయుండియు అట్టిశరీరమువచ్చిన పిమ్మటచేయుకార్యములు యిదేనా.

యనిఅడిగిన భార్యంగాంచి ప్రద్యుమ్నుండిట్లనియె.

క. వినవేకాంతామణియీ
ఘనమగులోకంబులోనగతకాలములన్।
జననమునొందుచుయుందురు
జననమువచ్చినవిధంబుజనదెవ్వరికిన్॥

ఓసీ ప్రాణసఖీ లోకమున మనుష్యులు పుట్టుటయు గిట్టుటయు యివిరెండును గుర్తెరిగి యున్నారేగాని శరీరమనగానేమి యెట్లు యీశరీరము వచ్చినది యిదివచ్చినపిమ్మట మనము చేయవలశిన కార్యమేమని తలచకయే.

క. కుడుచుటగూర్కుటదిరుగుట
గడనలసంపార్జితంబుగడు వేడుకతో।
నొడబడకోనియే తెంచుట
కడురమ్యముగాయుండుకాంతామణిరో॥

లోకమున మనుష్యులు తామతాము యూరెల్లదిరిగి అసత్యములయందును అబద్ధములయందు ఆశక్తిగలవారై ద్రవ్యముసంపాదించి తెను భుజించుటయు నిద్రపోవుటయు విచ్చల విడిగాదిరుగుటయు మొదలగు కార్యముల యందుందురేగాని,

గీ. జననమనగనేమి జన్మించగానేమి
ఘనశరీరమేమి కారణంబులుయేమి।

దాపనుచు తాము తాముతమలోన నెరిగేటి
గురుని పొందు లేకయుండ నగలేరు॥

ఓ ప్రాణసఖీ తామతాము జన్మించినదియేమి జన్మించిన తర్వాత చేయుకార్యమేమి యీశరీరంబేలవచ్చె యిందుయేమున్నయది యని తెలిసికొనదగినగురుని చెంతజేరి యావిచారణయందు నిలువగా నప్పుడు అంనుండు వ్యవహారంబులు ప్రాభలంబై యుండును.

గీ. యుండునపుడు తెల్వి ఒనరంగ వెన్నెల
పండు లైనజ్ఞాన ప్రభలుకళలు।
నిండి దేహమెల్లనిబిడీకృతము లై
అండమెల్లవానికణకుపయగు॥

అట్లు సద్గురుకటాక్షంబున యెవడైతే సదాచార క్రమంబుగన్ని వారి యనుమతంబై జ్ఞానంబు దెచ్చుకొని ప్రజ్ఞానవంతుడై యుండువానికి యీయండంబెల్ల తృణప్రాయంబై యుండి అందుగల సమస్త జీవకోట్లున్ను దానికి ఆధారభూతమైన దేవతలున్ను వానిలో నణగి వానికివశమైయుండునేగాని వానికి అతీతమై యుండనేరదు.

అనబల్కిన భర్తవచనంబులు విని శుభద నమస్కరించి యిట్లనియె స్వామీ తాము అనేక దివసంబులు గురుశుశ్రూషచేయుచుంటిరే యీ షవియంబున యేమాత్రము యీడుబడి తెలుసుకొన్నవారైతిరి అనియడిగిన చార్యాంగాంచి ప్రద్యుమ్నుండిట్లనియె.

క. వినవేసాదజయానరో
గనవేనాభాగ్యమెల్లఘనచోద్యంబుల్।
కొనవేసాంగోపాంగము
లనువేవేగంబకీకేద లలనరోగనుమా॥

ఓ ప్రాణసఖీ నాముద్దులనెలతా వినుమునేను నాగురుండైన మునీశుల చెంతజేరియున్న నాసౌభాగ్య సంపదలను వివరించెదను ఆలకింపుమా యని వెండియు నిట్లనియె.

సీ. అమరనిఘంటువాద్యలంకారశాస్త్రముల్ చందసునియమంబు చాలతెలిసి।
కావ్యతర్కముగీత సంగీతశాస్త్రముల్ వ్యాకరణపద్ధతుల్ వరుసతెలిసి।
అభినయశాస్త్రంబు సాముద్రికాముద్ర కవితపాండిత్యము క్రమముతెలిసి।
ధనుర్వేదశాస్త్రంబు వాదవైద్యంబులు అథర్వణవేదంబు లాదిగాను॥

తెలిసిచతుష్షష్టివిద్య లెలమితోడ
వరుసక్రమమున నొనరుచువసుధలోన।
గలిగిమెలగెడుతక్కిన కళలనెల్ల
నాకుసాటియనలేక నలరుకొంటి॥

ఓసీ ప్రాణనాయకీ నేను బాల్యముమొదలు నాగురునియందే విశ్వాసముగాయుండి వారికితగు నుపచర్యలు చేయుచు వారియనుమతంబున అమరకోశము మొదలగు విద్యలున్ను నేర్చుకొని కావ్యము అలంకారశాస్త్రము వ్యాకరము ఛందస్సుమొదలుగాగల విద్యలునేర్చుకొని ధనుర్వేదపారంగతుడై సంగీతాభినయ శాస్త్రంబులునేర్చుకొని వేదంబులు గ్రహించి మహాతెల్వితో గూడుకొన్నవాడై యుంటిని.

అట్లుండగా నాగురుండునన్నుగాంచి తనలోతాను సంతోషించి నన్నుజేరి కూర్చుండబెట్టి యిట్లనియె.

క. యమమునియముడనిబలుకుచు ని
యమము తెలియకతిరుగుచురుమానయు మెరుగకకే।
సమయమదినైనప్రాణా
యామమునదగిలిచరించుయామాత్మ్యమిడెక్॥

ఓరీ బాలకాయని సమీపమునం గూర్చుండబెట్టి అత్యాదరణతోలోకమున యమమనుదాని యముడని బలుకుచు నియమములు తెలియక అలయుచు తమతమ ఆయుష్కాలంబుల వృధాపోనిచ్చి తమప్రాణంబుల యముండనే యమునకు వొప్పగించేరు గనుక నీవుప్రాణాయామము జేయుమనిరి.

క. ఒడలేటుతెడబడకనునీ
నడుమెడుగడద్రృగముడంచినాడెనికడుమై।

బడనిలబడ జేరుమునీ
పొడుపగుచూపు లనుమానిపొంచుమయు, యెక్॥

నాశరీరమును దృఢముతోనిల్పి చక్కగాకూర్చుండి శరీరమందున్న నాడిని దీర్ఘముగాపైకెత్తి నాల్గుప్రక్కల ప్రసరించుచున్న చూపులనుమాని నొక్కదృష్టిగా నిలుపుమనెను.

క. ఇడపింగళయనునాడులు
దృఢముగదానందిబట్టిదోడ్తోడుత।
నిడిఫాలమునూర్ధ్వంబున
కెడువేడుగజేసెనందుకాంతామణిరో॥

ఓసీనాయకామణీ నేనట్లు దృష్టినినిల్పి యిడపింగళయను నాడులు రెంటిని పెనవేసి వ్రాలుచున్నదాని అప్పుడప్పుడు ఫాలభాగంబునజేర్చి యూర్ధ్వముఖముగా జొనుపగా అది చేరియుండుచోట బ్రహ్మానందంబుసంఘటించెను ఆసమయంబున.

క. బ్రహ్మానందముగలిగిన
జిహ్వాచాపల్యమెల్ల చెదరగజేసెన్।
బ్రహ్మాండమెల్లనిండిన
బ్రహ్మముతానందువెలిగెభ్రమలునుదొలగెన్॥

అట్లునిలచియున్నచోట బ్రహ్మానందముగలిగెను ఆసమయంబున లోకమునవిస్తరించియున్న రుచులెల్ల నన్నువిడచిపోయినది అట్లు నన్నువిడచినమాత్రంబున యీ అండాండంబులు ఆవరించియున్న బ్రహ్మము ఆచోటనుండి ప్రకాశించును ఆశాపాశములగు బద్ధములనునరికివేయుచు రిక్తత్వముగానిలచి నన్ను ఆదరించి భూలోకమునగలిగియున్న భ్రమలనెడి మాయలనుదగల నీక దొలగదీసెను.

అట్లుదొలగినమాత్రంబున-

క. మూలాధారములారును
వాలాయముగానునాకువచ్చెవిశుద్ధం।

61. ధారణాయోగము.
62. సమధయోగము.
63. జంఘయోగము
64. శైథిల్యయోగము

(LITHO, MEENAKSHIAMMAN, PRESS, MYLAPORE - 1908.)

బాలారత్నము కాంతయు
శీలామతినన్నుగూడ స్థిరముగ యేలెన్॥

మూలాధారము మొదలు స్వాతిష్ఠాయాజ్ఞముపర్యంతము శరీరమం దున్న యినచంద్రకళలు పెనువ్రేలమొనలు శిరముపర్యంత మాక్రమించి అం దంపకళలూరి ఆయానాడులయందు ప్రసరించి చంద్రకళలడగి సూర్యక ళాసంపూర్ణుండై హంసమను సోహమందునిలచి తత్వమసియను జ్ఞానంబు దెలసి ఊర్ధ్వరేతస్కుండై ఫాలభాగంబు జేరి బ్రహ్మరంధ్రంబునందాక అందు నాట్యమాడుచున్న యింతియగు నాముక్తగాంతంగంటిని.

అని జెప్పిన భర్తవచనంబులువిని వెంబడే లేచి మగనిచుట్టివచ్చి సాష్టాం గనమస్కారములు జేసి చేతులు మోడ్చి యిట్లనియె.

Swa[?]ta Niketanam. Acc. No. 15055 Vetapalem.

క. స్వామీ యేమని జెప్పుదు
కామినినై బుట్టి నేను కలకయుపొందన్॥
భూమికి పాలైతిగదా
యేమని నాకర్మమెడరు యేమందుఘనిన్॥

నాయట్టి దుర్భాగ్యురాలకు అబ్బునో అబ్బదోయని నామనంబు చాలా తపించుచున్నదిగనుక తామందయయుంచి యీ సంసార సాగరంబు నుండి దొలగదీసి గట్టుజేర్చి నన్నాధరించుమని యడిగినమాత్రంబున భా ర్యంగాంచి యిట్లనియె.

క. మనసునకెంచలువలదే
ఘనమగునీసూక్ష్మమెల్ల క్రమముగనీకున్॥
యొనగూడ యోగమార్గము
వనజాక్షిరో దెలియజేతువలదు ముదానన్॥

ఓసీ ప్రాణనాయకీ నీవు ఆడుదైజన్మించియున్నావుగనుక నీకు యీ క్రమంబులు రావనిదలచి భయపడుచున్నావేమో అట్లుదలచరాదు లోక మున యీబ్రహ్మము నీయందును నాయందును సమస్తజీవకోట్లయందును

కీలక నముపత్స్యాది జంతువులయందును ప్రజ్వలించుచున్నది గావున నీకు సందేహ మువలదు నీవుత్తిత యోగలక్షణంబులు దెలుసుకొనుమని భార్యం గూర్చుండబెట్టి అష్టాంగయోగములు దెలియపరచెను.

24. చతుర్వింశత్యాంకము.

పద్మాసనము.

శా. వామాంకంబున దక్షిణాంఘ్రియును దవ్వామేతరాంకంబున।
న్వామాంఘ్రిన్ ఘటియించి పశ్చిమదిశావ్యాప్తంబౌ చేతులన్।
నేమంబారగ గాళ్ళ యంగుళములం జేకొన్న బద్మాసనం।
బౌ ముక్కుంగొన జూపు నుంచుబుకహృద్వ్యాసంగముం గల్గినన్॥

తా॥ ఎడమతొడమీద కుడిపాదమును కుడితొడపై నెడమపాదము నునిచి వెనుకప్రక్కగ కుడిచేత నెడమతొడమీదనున్న కుడికాలి పెద్దవ్రేలును ఎడమచేత కుడితొడమీదనున్న యెడమకాలి బొటనవ్రేలును పట్టుకొని ఱొమ్మున గడ్డముంచి భ్రూమధ్యమందు దృష్టి నిలిపె నేని పద్మాసనమగును.

కూర్మాసనము.

క. పీడబడినగుల్ఫంబుల
గూడగసంధించిపట్టిగుదములవడగా।
బీడించినకూర్మాసన
మీడితమతి నెఱుగుదురుయమీంద్రులుదీనిన్॥

తా॥ ఆధారమునకు నుభయపార్శ్వములయందు రెండుకాళ్ళ మడిమలు హత్తించి నిక్క చక్కగా గూర్చుండెనేని కూర్మాసనమని తాత్పర్యము.

ఉత్థాన కూర్మాసనము.

తే. కుక్కుటాసనబంధంబుగూర్చినట్టి
కరయుగంబులు మెల్లనగంధరంబు।

బంధనము జేసి వెలికిలబడినకూర్మ
మట్లువడగనుత్థానకూర్మాసనంబు॥

తా॥ కుక్కుటాసనస్థుడైయుండి రెండుచేతుల గంఠముపట్టుకొని కూర్మమువలె వెలికిలబడియుండెనేని యుత్థాన కూర్మాసనమగును.

సింహాసనము.

శా. అండాదస్థలినూరుపార్శ్వములనవ్యాసవ్యగుల్ఫద్వయం।
బొండొంటిన్ క్రమవారభంగినిడుదోర్యుగ్మాంగుళుల్ జానులం।
దుండన్ ప్రసరించినిక్కివివృతాస్యుండైనసింహాసనం।
బొండేమింగనబోకనాసికముదానోలింబరీక్షింపగన్॥

తా॥ అండములక్రింది నెలవులయందు తొడల వెనుకభాగములుసోకునట్లు కుడి యెడమ మడిమనునూర్చియుంచి కుడియెడమచేతులవ్రేళ్ళను మోకాళ్ళమీద సర్పంబుగ వెడల్పుగనుంచి నిక్కి కూర్చుండి నోరు దెఱచికొని భ్రూమధ్యమందలి చిద్బిందువుదిలకించుచున్న సింహాసనమగును.

కుక్కుటాసనము.

క. జలజాసనంబునంగర
ములుజానూరువులమధ్యమునజొనిపిధరన్।
నిలిపిగగనమునసంగం
బలవడనిలుపంగ కుక్కుటాసనమెన్॥

తా॥ పద్మాసనమునుండి మోకాళ్ళతొడలసందుల చేతులుదూర్చి హస్తముల నేలనూని పైకెగసినట్లుండిన కుక్కుటాసనమగును.

గోముఖాసనము.

క. వామదిశపృష్ఠపార్శ్వము
ధామముగా దక్షగుల్ఫతలమునుచోట్లు।

వ్యాముపుగు ్రముపలనిడ
గోముఖమీయ పనంబుగోముఖభాతిక్॥

తా॥ యెడమకాలి మడిమ కుడిపిఱ్ఱప్రక్కగాను కుడికాలిమడిమ నెడమపిఱ్ఱవైపుగాను మోకాలిమీద మోకాలుగదియనుంచి యొడలు చక్కగ నిక్కించి భ్రూమధ్యావలోకనముచేయుచుండెనేని గోముఖాసనంబగును.

టిట్టిభాసనము.

క. వెలికిలకరణతలంబులు।
దలమీదంజేర్చిధరణితలముననిలుపం।
గలిగెమునట్లుగగరములు
ఫాలనపశ్చిమమెత్తడిట్టిభాసనమవుక్॥

తా॥ పాదములు వెలికిలనునిడి సిరస్సుపైగదియించి చేతులతోయూని కగానిలిచి వెనుకటిభాగము పైకెత్తగా డిట్టిభాసనమగును.

కామదహనాసనము.

చ. అవనితలంబుబొందగబదాంగుళమూలములోలినిల్పిజా।
నువులినభస్థలంబుననునూల్కొనచార్షిణియుగంబుయోనియుక్॥
దవులగయోగదండఘటనాస్థితిహస్తతలంబులుండెనే।
నవిరళమైనకామదహనాసనమండ్రదియోగతత్వరుల్॥

తా॥ మునువ్రేళ్ళు నేలమీదనిల్పి మోకాళ్ళక్రిందనూనక పిఱుదులు నొఅయునట్లుండి హంసదండములమీద చేతులనూని నిక్కి భ్రూమధ్యావలోకనము చేయుచున్న యోగశాస్త్రవేదులు కామదహనాసనమనిపల్కుదురు.

ఇట్లు అష్టాంగయోగంబులుసలిపి దంపతులుగా సుఖంబుండిరి.

శుభదకామకళాశాస్త్రము

సంపూర్ణము.

15055

END OF
TITLE